

מתחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- נחום חזקיהו - עמ' י"ג
- אוריאל לייבוביץ - עמ' י"א
- עמ' ט"ז
- עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה - עמ' כ"ז
- עמ' כ"ג

גליון רפ"ז
בהר - בחקותי
תשפ"ז

חדש בהיכל <<<

מילתא חדתא במדבר

שיחות קודש ודברי חיזוק על סדר פרשת השבוע, מתאימים במיוחד בהתמודדויות ובאתגרים של דורנו. דברים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה, לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה והאמונה.

ספיר ויהלום מגילת רות

"ספיר ויהלום על מגילת רות" מתוך שיעוריו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים. 665 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה.

אוצר פניני החסידות שבועות

ליקוט דברי רבותינו מאורי הדורות גאוני ישראל ורועי החסידות בלשונם, מעשי צדיקים, משא קודש מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א, וספיר ויהלום מהגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

האור החיים הק':

כשיש אחדות בין בני ישראל אין לאומות העולם שליטה עליהם | עמ' ב' |

פניני אביר יעקב: | עמ' ג' |

הנוסע היהודי המטוס המלזי שנעלם: | עמ' ה' |

השתמשות במכשיר 'בייבי סיטר' לתינוק על ידי שיעון שבת? | עמ' ז' |

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

המלוה ברבית פושט רגל - ונמצא שהלוואה נתינה היתה

אֶת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנִשְׁךְ וְגו' (כה, לו).
הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל מספר: מעשה באחד שנהפך עליו הגלגל ופשט הרגל, והיו בידיו גם ממון אחרים שהלוו לו את כספם על ידי היתר עיסקא, ועתה הפסידו בידו כל כספם, ביניהם היו גם כמה מתלמידי הגאון מטשעביץ זצ"ל, והם באו להתלונן על כך לפניו, ואמר בשם אביו ה'כוכב מיעקב' זצ"ל, שפירש הפסוק 'את כסף לא תתן לו בנשך', דהוה ליה למימר 'את כסף לא תלווה לו בנשך', מהו 'לא תתן' אלא בא הכתוב ולימד, כי כך דרכם של מלווי ברבית - שלבסוף הם פושטים הרגל, ונמצא שהכסף שנמסר ללווה - נתינה היתה ולא הלוואה. וזה שאמר הכתוב 'את כסף לא תתן', שהתורה מבטיחה שסופה להיות נתינה ביד הלווה.

וסיפר אחד התלמידים, כי זמן קצר קודם שפשט את הרגל, בא אליו אותו פושט רגל וביקש ממנו הלוואה גדולה, והלך הלה להתייעץ עם הרב מטשעביץ. אמר לו הרב את דברי אביו הנ"ל, והוסיף ואני אומר לך: 'את כסף לא תתן לו בנשך' - לא תתן לו כסף לישוך אותך. ואכן, אותו אדם שעה לדברי הרב ונמנע מלהלוות לו, ואכן כאמור לבסוף פשט הלה את הרגל ויצא נקי מנכסיו ומכספי מלווי.

(בצילו חמדתי - עמ' יג)

נתגלה בחלום לתלמידו - שאם רוצה להצליח בעסקיו שיקבע עתים לתורה

אם בחקתי תלכו (כ, ג) פרש"י שתהיו עמלים בתורה.

שע הגה"צ רבי לוי יצחק גרינוולד אב"ד צהלים זיע"ן:

"י"ל ע"פ מה שסיפר לי אחד מתלמידי אאמו"ר (הגה"ק בעל הערוגת הבושם) זצ"ל שאמר לו בחלום דאם רוצה להצליח בעסקיו ובפרנסה אז יקבע עתים לתורה.

ו"ל ע"פ רמז, דע"י שקובע לו זמן ח"ק ולא יעבור לכך הוא מסוגל לפרנסה, דהא חק הוא לישנא דמוזני כדאיתא רפ"ב דביצה (טו, א) והוה "אם בחקתי" - האי חק לישנא דמוזני הוא והיינו דאם אתם רוצים מוזנות "אז תלכו" ופרש"י שתהיו עמלים בתורה כנ"ל.

(מגדלות מרקחים - בפרשתנו)

מדוע השמדת העבודה הזרה נחשבת לקללה

וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמֹתֵיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חֲמֻנְיֶיכֶם וְנִתְתִּי אֶת פְּגָרֵיכֶם עַל פְּגָרֵי גֵלְוֵיכֶם (כ, ל)
קללה זו, הנאמרת בתוך שאר הקללות שבפרשה, עוסקת באיבוד העבודה הזרה.

יש לתמוה, וכי מה קללה היא זו? הלא לכאורה ברכה היא, שיבוטל ניסיון חטא עבודה זרה מבית ישראל ויכרתו גילולים מביניהם. אכן יש לידע, כי תכלית הקשיים והניסיונות אינה כדי להכשיל את האדם חלילה, אלא כדי שיתגבר עליהם ויזכה לתקן את עצמו ואת העולם כולו. וכפי שהאריכו בזוהר הקדוש (ה"ב דף קסג.) להמשיל זאת למלך אשר ביקש לבחון את בנו אם אוהבו, ומשום כך שלח אליו אחת מן השפחות הבזויות כדי לפתותו. ובוודאי שאין כוונת המלך שישאנה בנו, אלא אדרבה, הוא מבקש לראות האם ישמור עצמו וכבודו וכבוד בית המלכות, ויזכור את אהבת אביו שלא לפגום במלכותו.

על דרך זו ברא הקדוש ברוך הוא את האדם, וברא גם את יצר הרע המפתה אותו לרע, ויחד עמו ניסיונות, קשיים ופיתויים; לא משום שהוא רוצה שייכשל בהם חלילה, אלא רצונו יתברך שנתגבר עליהם.

ובספה"ק 'רמתים צופים' להרה"ק רבי שמואל משינאווא זיע"א, מובא משם הרה"ק רבי בונים מפשיסחא זיע"א, כי מיום שביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצרא דעבודה זרה (כמבואר בגמרא יומא סו, ב), גם ההתלהבות בעבודת ה' הצטננה, כי "זה לעומת זה עשה האלקים.

אם כן, עונש גדול יש כאן לישראל, מאחר שלא עמדו בניסיון ולא התגברו על יצרא דעבודה זרה - לאחר שהאמינו בהם הקדוש ברוך הוא ומסר בידם את כוח הבחירה - ממילא ניטל מהם הניסיון; אך הפעם, לא לטובתם הדבר, אלא לחיסרון מעלתם.

(עיניים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

פלוני התקשר וביקש למסור שהוא הפסיד היום שלושם וחמישה שקלים...

וְאִם מִכֵּן שְׁשִׁים שֶׁנָּה וְנִמְעַלָּה אִם זָכַר וְהִיא עֲרֵכָךְ חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר שֶׁקֶל וְגו' (כז, ז).
צלצול הטלפון קטע באחת את השקט השורר בדרך כלל בבית.

היה זה במעונו של מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א, במקום האפוף כובד ראש של יגיעה בתורה בכל רגע נתון.

אחד הנכדים מיהר אל הטלפון. האזין שניות בודדות, הנהג בהסכמה המוהר אל סבו הגדול להעביר את המסר המוזר, כפי שהתבקש מהאיש שמעבר לאפרכסת.

"סבא! פלוני התקשר וביקש למסור שהוא הפסיד היום שלושם וחמישה שקלים..."
הסבא - הגאון רבי דב שליט"א - שמע את הדברים, ומיד הגיב בלבביות: "איזה יופי, שיזכה לאורך ימים ושנים, עד מאה ועשרים, מתוך בריאות ונחת והצלחה בכל העינינים".

הנכד התקשה להסתיר את תדהמתו ממה שמתרחש כאן. מתקשר יהודי ומוסר עדכון

דבר האמונה:

לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלכתך כל ימי חייך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחרב וגו'.

לפיכך יש לו לכל איש מישראל להיות מוסיף והולך בהוספת קדושה על קדושתו תמיד, אך אל יחשוב האדם שכבר הגיע לכלל מדרגות הקדושה ושוב אינו צריך עוד לזכך עצמו, כי על האדם מוטל החיוב לזכור תמיד שכל המדרגות שמשגיח בעבודת השם וכל התגברות שיש לו על היצר בכל ענייני קדושה, הם בחסדי השם יתברך עליו, ובכל עת שירצה יוכל לקחת מעלותיו הרמות ממנו, כמו שאמרו בגמרא (קידושין ל:): יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו לב) 'צוּפֶה רָשָׁע לְצַדִּיק וּמִבְקֵשׁ לְהַמִּיתוֹ', ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם פסוק לג) 'אֵלֶּיִם לֹא יַעֲזֹבֵנו בְּיָדוֹ'.

וכך היה רגיל לומר הרה"ק החוזה מלובלין ע"ה על עצמו: אין גרוע בעולם כמותי, אפילו אם יאמר לי מלאך השם שאני צדיק, איני מאמין לו. ואם יאמר לו הקדוש ברוך הוא בעצמו שאני צדיק, אאמין לו על אותו רגע ולא יותר, כי בנקל להידחות לשאל תחתית חס ושלום. ומשום כך יש לו לאדם להתמיד בעבודתו אף כי נראה לו שיש בידו מה, שכיוון שכל שיש לו הוא מתנה משמים הניתן לעובד את ה' ומתאמץ בתמידות, לפיכך יש לו להמשיך בכל עת את עבודתו וכך יזכה שגם הלאה יקבל המתנות הם דרגות הקדושה ויוכל להמשיך בקדושתו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

שמיטה אצל הר סיני שבשניהם נצרכת האמונה

בפרשת בהר נאמר (במדבר כה ב) 'דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שִׁבְתָּ לָהּ', והקשה רש"י, מה עניין שמיטה אצל הר סיני.

יש לומר ולפרש שבא ללמדנו יסודות האמונה שבשניהם במתן תורה ובשמיטה. הנה עניינה של שמיטה מבואר בכלי יקר: אומר אני, שטעם מצווה זו היא להשריש את ישראל במידת האמונה והביטחון בה'. כי חשש הקדוש ברוך הוא פן בבואם אל הארץ יתעסקו בעבודת האדמה על המנהג הטבעי, וכאשר כביר מצאה ידם ישכחו את ה' ויסורו ביטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה, ועולם כמנהגו נוהג ויחשבו שהארץ שלהם היא והם הבעלים ואין זולתם. על כן הוציאם ה' מן המנהג הטבעי לגמרי וכו'. ועל ידי כל המופתים הללו אשר שמתי בידך תדע כי לי כל הארץ, ועל ידי זה יהיו עיניך נשואות אל ה', כמו שמצינו בירידת המן ליומו כדי שיהיו עיניהם נשואות אל ה' תמיד ויבטחו בו תמיד, כך עניין השמיטה שלא יעבדו האדמה כל שנה שביעית אין זרע ואין קציר ויסמכו על הנס, עד כאן דברי קודשו.

יש להאמין כי כל שהשיג ברוחניות מהקב"ה והוא שנותן לו כוחות להישאר בדרגתו כמו מצוות השמיטה המורה על קניין הארץ לה' כן האמונה ברוחניות מורה על מעמד הר סיני שנתן לנו תורתו תורת אמת, ונתנית התורה ממשיכה בכל עת ובכל הדורות ומחויב כל אחד לזכור בכל יום מעמד הר סיני ככתוב (דברים ו יב) 'הַשְּׁמֹר

תמוה ביותר, על הפסד כלשהו בן 35 שקלים (!)... והסב, לא פחות, מתרגש מהידיעה ומברך אותו ללא שום קשר באריכות ימים ושנים.

"מה, אתה לא מביין?" - הביט עליו הסבא הגדול במבט, ספק של רחמנות וספק של תמיהה.

"פלוני הלז, התכוון בסך הכל לעדכן אותי שהוא נהיה היום בן שישים. הרי בתורה הקדושה כתוב שבגיל שישים משתנה הערך של האדם, והוא פוחת בצורה דרסטית, משווי של חמישים שקל, לשווי של חמש עשרה שקלים... נו, אתה יודע חשבון? כמה הוא הפער בין ערכו של יהודי מגיל עשרים ועד שישים, לעומת ערכו מגיל שישים ומעלה - שלושים וחמשה שקלים! - זהו הסכום שמפסידים כשמגיעים לגיל שישים".

"כמובן שהבנתי את בקשתו, ומיהרת לברכו שיוכה לחיות כהנה וכהנה עד מאה ועשרים שנה מתוך בריאות" - הפטיר הגר"ד בפשטות.

הנכד המופתע למד כאן פרק חדש בהוויות החיים של לומדי התורה. יש להם שפה אחרת לגמרי. יהודים שזוכים לחיות עם התורה, לחשוב על דברי תורה, לעמול, ולהיות שקועים ללא הרף במתיקות צוף התורה - יש להם שפה אחרת לגמרי. הם מתקשרים עם אחרים בקודים אחרים לגמרי.

(מחישמות ידידנו הרב זאב אייזנשטיין הי"ד)

ווארט מהאור החיים הק'

כשיש אחדות בין בני ישראל אין לאומות העולם שליטה עליהם

וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ יְגוֹ' (כו.ו)

מספרים שפעם חזר יהודי לעירו מביקור בארץ ישראל. כששאלו אותו מה ראה שם בארץ, ענה שראה שני דברים עתיקים: את הכותל המערבי, ושנאת חינום.

לדאבונו, גם שנאת חינום היא דבר עתיק שקיים מאז חורבן בית המקדש, והדברים תלויים זה בזה: העובדה שיש לנו רק כותל מערבי ולא בית מקדש שלם, היא מפני שעוד לא עקרנו מתוכנו את ה"דבר העתיק" השני. לכן, העצה היחידה היא להתאסף יחד. וכפי שאמר היהודי

מה שאמרו חז"ל (בתנחומא פר' ניצבים): "אין ישראל נגאלים עד שיהיו כולם באגודה אחת". מסיבה זו אמרו חז"ל (בשבת קיח. ב) שאלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין. שכן, השבת היא בסוד האחדות (ראו דאחד), והיא זמן המסוגל במיוחד להתאגדות ולאייחוד. וכאשר יש איחוד בעם ישראל, הדבר גורם מאליהו שיתהווה פירוד בין האומות, כך שלא יוכלו להתאחד כדי להרע ולהצר לישראל.

על כך מובא רמז נפלא ממגילת אסתר (ג. ח): "וַיִּשְׁנֹוּ עִם אֶחָד מִפְּאָר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים". בשעה שעם ישראל נמצא במצב שהם "עם אֶחָד", בלי מחלוקת ביניהם, הדבר גורם ל"מִפְּאָר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים" - נוצר פירוד ופיזור בין אומות העולם, כך שאינן יכולות להתאחד נגד עם ישראל. מכאן אנו למדים כמה גדול כוחה של האחדות עכ"ל.

הקדוש מפשיסחא זצ"ל: אילו כל עם ישראל היו נותנים כל אחד לרעהו את ידו, היו ידי כולם הפוכות ליד אחת גדולה שהייתה מגיעה עד כיסא הכבוד.

את הסיפור הנפלא הזה מביא הגר"ר ישראל קיהן, אב"ד קהילות החסידים ת"א, בספרו 'מנחת ישראל' (פרשת שמות), וממשיך ואומר: יסוד זה משתקף היטב גם בדברי האור החיים הקדוש בפר' בחוקותי על הפסוק (ויקרא כו. ו) "וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ". הרי קודם לכן כבר כתוב: "וַיִּשְׁבְּתֶם לְבַטָּח בְּאֶרְצְכֶם", ופירש שם שכדי שתוכלו לשבת בשלום בארצכם מול אויביכם, אתם צריכים לראות תחילה שיהיה 'שלום בארץ' גופא - בין היהודים עצמם.

ויש לומר שלא יעזור שום דבר אחר, אלא רק

זמני כניסת ויצאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		ניו יורק		לונדון	
מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת	מסכת השבת	איאת השבת
18:49	20:05	19:04	20:07	20:40	19:41	21:12	20:50	21:38	21:49

מחוברים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולנו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

מחוברים

את הינו! מחילים

הגזו היחיד נמנית עוז והדר - אור לישרים

newsletter.mechubarim@gmail.com | להצטרפות:

קו מענה הלכה

02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ניצוב ועימוד: שוקי קטר

עצות וסגולות:

עניני תורה (ג')

הלומד סוד הוא האוהב הגדול של השי"ת

מי שלומד חכמת האמת, זהו האוהב שאין למעלה ממנו (אוצר המדרשים מסכת אצילות), לפי שזה דומה למי שמשתדל וחוקר ודורש בחריף המלך ואוצריו מה מניח המלך בחור זה וכיצד היא עבודתו, ומבקש גם כן לידע השרות שראוי למלך בבקר והשרות שראוי לו בצהרים והשרות שראוי לו בערב, זה מורה על האהבה הגמורה שמרב אהבתו את המלך חשש שמא יפגם בכבודו חס ושלום. (בני המלך, תיקון התשובה ט)

מהות לימוד הסוד לדעת רוממות השי"ת

על ידי ידיעת הסוד נכרת לנו אלהותו יתברך וגדלותו ורוממותו, ונודעת לנו כיצד היא עבודתו. והנה שאמר זה אלי, דהינו על ידי ידיעת הסוד נודע לי כיצד אעבד אותו וכו'. דכל מה שאני מוסיף בידיעת הסוד אני מוסיף לרוממו ולגדלו.

(שערי תשובה, אות יח)

הלומד סוד - יודע גדול הפגם וזהר יותר

היודע סודות התורה יודע כמה פוגם בעולמות עליונים ובשמותיהו יתברך על ידי החטא שחוטא. וכיון שכן הוא שומר עצמו מלחטא כדי שלא לפגם בעולמות עליונים.

(אלף בינה, אות ב"ת א)

הסוד הוא הטעם העיקרי לכל מצוות התורה

והסוד בעצמו קרוי 'דרך האמת'. ובהנה הקדוש קרי לה 'רוא זמיהמנתא'. ועקר ו'ולש הדבר כך ראוי, משום דאמתות התורה הוא הסוד, והוא הטעם העיקרי לכל מצוות התורה. וכשיחבונן האדם דיני התורה ובעמק כל דבר ודבר, אלמלא סוד הדבר ההוא לא ימצא ישוב לכמה דברים כראוי.

(אלף בינה, אות ד"ל ט)

הסוד מאיר את עיני האדם

כיון שנגנס בסודות התורה וידע והבין כי כל מצוות התורה מיסדים על אדני פו משרשים בסוד, אז עכשו טעם מתיקות המצוות ונפקחו עיניו ונפתח לבו, שאין לך שמאיר עיני האדם כמו הסוד שהוא אור העולם. ולפיכך 'אור' גימטריא 'רו', כמו שכתב הרשב"י עליו השלום (והנה ח"ג כח: רע"ב) דרין התורה הם האורות האמתיים. וכשידע האדם סודות התורה, באותה שעה אין לו מתיקות בעולם יותר מאותה המתיקות. ובאותה שעה ילמד כראוי ויעשה המצוות כראוי ויתפלל כראוי והכל בשמחה ובטוב לבב.

(אלף בינה, אות מ"ם ט)

פנינים על הפרשה:

מעלת קריאת שמע בשמחה

ורדפתם את איביכם ונפלו לפניכם לחרב. ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רכבה ירדפו ונפלו איביכם לפניכם לחרב. ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם והקימתי את בריתי אתכם. (ויקרא כו ט-טז) בא לרמוז מה שכתוב בזהר הקדוש (ח"ג ריא) ובדברי רבנו הא"ר ז"ל (שער הכוונות דרושי הלילה דרוש ז), דכל המזיקין הנבראים מטפות קרי, אדם כשחוזר בתשובה וקורא קריאת שמע על המטה הורגם בחרב של קריאת שמע. ועל זה אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קמ"ט) 'רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם', היא קריאת שמע, שכל הקורא כאלו אוחז חרב של שתי פיפיות בידו וכמה רכבות הורג בכל לילה, והינו דמסים (שם פסוק ז) 'לעשות נקמה בגוים', הם המזיקים שנבראו מן הטפות [וכו']:

וזהו שאמר כאן ורדפתם את איביכם, הם המזיקין שנבראו על ידי הטפות והם לאיביכם לכם, עכשו ונפלו לפניכם לחרב, בשביל חרב' של קריאת שמע שעל המטה:

הקורא קריאת שמע כראוי יש לו שמחה רבה

וזהו שאמר אחרי זה ורדפו מכם חמשה מאה, בא לרמוז מה שאמרו בזהר הקדוש (ח"ג רל"ג), ד'שמע' עם 'אחד' (דברים ו ד), סופי תבות שלהם עד, ומה שנשאר מהתבות הוא אותיות 'אשמה', דהקורא קריאת שמע כראוי יש לו שמחה עם הקדוש ברוך הוא. ועכשו נוכל לומר, דהקורא קריאת שמע על המטה כראוי יש לו שמחה רבה שהורג אויביו מבקשי רצתו, דאין שמחה כנקמת האויב, כמו שכתוב (משלי יא ט) 'ובאבד רשעים רנה' (ספורין לז: לט: ק"ג). והנה חמשה אותיות 'שמחה', והוה ורדפו מכם חמשה קרי בה 'שמחה', דהינו על ידי שתקראו קריאת שמע שכתוב בה שמחה, תכלו האויבים:

בזכות השמחה בקריאת שמע הורג יותר מזיקים

ומאה מכם רכבה ירדפו. אפשר שבא לרמוז, דהנה סוף תבת 'שמע' ע', וסוף תבת 'אחד' ד', וסוף תבת 'ברוך' כ', וסוף תבת 'ועד' ד'. נמצא, סוף תבה [ראשונה] של (בת) פסוק ראשון, עם סוף תבה האחרונה של (התבה) [הפסוק]. וכן נמי הפסוק השני שהוא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שהם עקר היחוד של קריאת שמע, עם שני כוללים גימטריא ק'. והנה, העושה המצוה או המתפלל או הלומד תורה ושמח בשמחה ה' שזכה לקיים דברו, יש לו שער נוסף בשביל השמחה, חוץ משהו הדבר בעצמו. והוה שבא לרמוז, כאן ורדפו מכם חמשה היא 'שמחה' כמו שכתבנו, והבונה, בשביל השמחה שתשמחו בקריאת שמע תרדפו מאה אויבים. ובשביל הקריאה עצמה שהיא רמוזה במאה כמו שכתבנו, תרדפו רכבה, והוה שאמר ומאה מכם רכבה ירדפו. ובהו ונפלו איביכם, הם המזיקין של הטפות, לפניכם לחרב. בשביל החרב של קריאת שמע:

(פיתוחי חותם פרישת בחוקות)

חשיבות הדיבור ושמירת הפה

דבר אל בני ישראל איש כי יפלא נדר בערך נפשת לה' (ויקרא כו ב). יש לרדקק אמאי קאמר כי יפלא, היה לו לומר 'איש כי ידר נדר' כמו שאמר בפרשת מטות (כמדבר ל א). ואפשר לרמוז, דהנה אמור יאמר האדם מה חיוב ומה פגם יש בדברים בעלמא, עד שיהיה האדם נלדך באמרי פיו, ואם נדר יתחייב, מה מועיל הדבר כיון שאין בו ממש, בשלמא המעשה אשר יעשה יתחייב עליו, אבל הדבור מה ממש יש בדברים, לזה באה התורה לגלות לנו עקרון של דברים ושרשם, דהדבור שאדם מוציא מפיו יש בו ממש גדול לאין קץ ועושה פעלה גדולה למעלה, בין טוב ובין רע. והוא, דמה שמוזל האדם בדבור ואומר שאין בו ממש,

משום דהוי דבר שאינו נתפש, וזה גורם להאדם מחמת גסות החמר שרבה עליו ואינו מרגיש רק בדבר הנתפש:

אכן דבר גדול נתן הקדוש ברוך הוא בין עיניו, שבו נכר שהדבור דבר גדול ויש בו ממש, והם הנפשות שנתן הקדוש ברוך הוא בקרבנו, והם רוחניות דבר שאינו נתפש כלל, והממשות שיש בנפשות הוא ממש העקרי, והגוף שגראה לבני אדם שיש בו ממש, הוא שאין בו ממש, וכמו שהנפשות דבר שאינו נתפש, ורוחני, וממש גדול בהם, גם הדבור כן, ומן הנפשות תקיש לדבור:

וזהו שאמר איש כי יפלא נדר, דהינו שיחפלא בעיני עיני הנדר, ואומר הלא דבור בעלמא הוא דבר שאין בו ממש, ואיך אני מתחייב עליו. לזה אמר בערך נפשת, כלומר הערך הדבור עם הנפשות, והרי עיני רואות שהנפשות דבר רוחני שאין בו ממש, וממש הוא הממש, הוא הדין הדבור. לכן הזהר בדבור, ומכל שכן בגדרים ושבועות, 'כי לא דבר ריק הוא' (דברים לב מ):

(פיתוחי חותם פרישת בחוקות)

לא יערב עם התורה שיחה אחרת

מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי (תהלים ק"ט ז). בזה בא לדבר על ענין אהבתו בתורה שאינו נפרד ממנה כלל ואינו מחשב בהכלי העולם כלל כי אם בדברי תורה. וכבר כתבנו דהטעם דנקראת התפלה 'שיחה', משום דצריך המתפלל שלא יערב שום הרהור שיחה אחרת בתפלתו רק שיחת התפלה דוקא, ולהכי קרי לה 'שיחה', שלא יש בדעתו כי אם שיחה זו:

והכא נמי לענין התורה, צריך האדם שלא יערב עמה שום שיחה אחרת. והוה שאמר מה אהבתי תורתך, דהינו, כמה גדולה בעיני אהבת תורתך, שהרי כל היום היא שיחתי ואיני מערב עמה שום שיחה אחרת:

(אלף בינה, תהלים ק"ט אות מ)

לא תסור מחשבתו מן התורה להבלי העולם

טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף (תהלים ק"ט עב). עכשו חוזר למה שאמר בתחלה (שם פסוק ט) טפלו עלי שקר וזדים וכו'. ופרשנו בו דיצר הרע ונוגדא דילה מפתים את האדם בשעת התפלה ובשעת למוד התורה, כדי לחשב מחשבות כדת מה לעשות כזהב וכסף ובנחשת, שהם הכלי העולם המטרידיים אדם מעבודת ה', דמה יועילו ומה יצילו המחשבות. עכשו בא לומר, שאותו הדבר שבו באה אלי מחשבת יצר הרע להטרידני, איני חושב אותו הדבר לכלום, כי הכלי העולם שהם זהב וכסף חשויים בעיני כעפרא דארעא, ודבור אחד מתפלתיך או מתורתך טוב לי מאלפי זהב וכסף, ואין אני מניח חיי עולם הנצחיים ועוסק בחיי שעה בדברים בטלים ומבטלים. והוה שאמר, מי גרם לי שלא השייתי און לשקר שהוא הכלי העולם, שטפלו עלי הזדים להטרידני בו, משום ששוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף:

ומה שאמר תורת פיך, הוא מדבר על תורה שבעל פה כמשמעותה. ומה שפרט תורה שבעל פה, משום דהתלמוד שהוא מקור הדינים, צריך שקלא וטריא ודעת רחבה לדמויי מלתא למלתא, ובפרט דיני ממונות שהם כמעין הנוכע וצריך זכור מחשבה ודעת צלולה. ואם בא בשעת הלמוד לחשב מחשבות אחרות, נטרד בדעתו, ולא סלקא לה שמעתתא. והוה שאמר טוב לי תורת פיך, דהינו תורה שבעל פה, הינו, הדינים שאני נושא ונותן בהם בדעתי ובמחשבותי, אם הייתי מטריד דעתי במחשבות הכלי העולם, לא הייתה סלקא לי שמעתתא, ואני טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, לפיכך מחשבותי אינה סרה מהם:

(אלף בינה, תהלים ק"ט אות ט)

ארכיון 'עוז והדר'

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: רז"ל אמרו שקורין פרשת התוכחה קודם חג השבועות, כדי שתתקיים "תכלה שנה וקללותיה". דבחג השבועות יש התחדשות הבריאה, שהרי ארץ יראה שלא תחזור לתוהו ובוהו, ורק בחג השבועות שקטה ונתיצבה על עמדה. ומעתה שכבר כלו ונסתיימו קללות השנה, אפשר מכאן ואילך לעסוק רק בטוב, ברבוי עסק התורה. ויהי רצון שנזכה להתקדש ולהטהר בקדושה העליונה אמן סלה.

לא מאסתים ולא געלתים לכלתם

אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' (כו, ג-ד).

ברמב"ם (סוף הלכות תשובה פרק ט') כתב דמ"ש בתוה"ק "אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", אינו מתן שכרן של מצות, שהרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אלא לעתיד לבוא. אלא שהקב"ה נתן לנו את תורתו שהיא עץ חיים למחזיקים בה, שעל ידה נזכה לחיי העולם הבא. והבטחנו בתורתו, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהנה בחכמתה תמיד, שייסיר מאתנו כל המונעים אותנו מלעשותה, כמו חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש וריבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנזכה לחיי העולם הבא, עכ"ל הנעימים.

והנה בפרשתן קראנו בתורה את דברי התוכחה. וגם בזה ידענו גם ידענו, דלא לענוש ח"ו בא הכתוב, אלא "כאשר ייסר איש את בנו", כדי להטיבו ולהשיבו לדרך התורה. ובתוככי התוכחה עצמה, מבצבץ ויוצא כמה פעמים חיבת השי"ת לעמו ישראל, וכמ"ש רש"י כמה פעמים "זו מידה טובה לישראל". ומלבד זאת, באמצע התוכחה כתוב "והתודו את עונם", שכאן נתגלה מצות התשובה והיודי. וכן כתוב בתוך התוכחה "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם".

ונראה מתוך הדברים, שכביכול השי"ת לא הי' יכול להתאפק לומר תוכחה ארוכה כל כך, בלי להזכיר דברי חיזוק ותנחומים באמצע. ורש"י ז"ל בדברי הימים (א. טו לד) כתב, שיש פרשיות ארוכות שחלקן הכתוב לשני חלקים, כגון "וישא איוב את משלו", וכגון בשירת אסף בפרסוק "הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו", כי בשירה מחמת געגועי שמחתו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים. וכן בקינה, מחמת רוב צערו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים, כי גם שירה וגם קינה באחת נאמרים. ועד"ז יתבאר, שהשי"ת כביכול המרחם על ישראל כרחם אב על בנים, לא התאפק, והפסיק את התוכחה כמה פעמים באמצע התוכחה הקשה כדי לגלות חיבתו לישראל.

והנה אמר הכתוב וַיְהִי־שְׁמוֹתַי אֶת־מִקְדָּשְׁכֶם וְלֹא־אָרִיחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם, ומשמע מזה שגם בשעה שהמקדש שמים, ישנו ריח ניחוח, אלא שהקב"ה כביכול מתאפק שלא להריח באותו ריח ניחוח. כשבתי מקדש מעט שוממים מבלי מתפללים ולומדים, מחמת גזירת המגיפה ל"ע, ישנו ריח ניחוח מעבודתן של ישראל הנעשית בחוצות, ודבר זה מעורר געגועים למעלה, וקרב הכנסת העבודות לפניו. ועד"ז עבודת ישראל בימי הגלות, מעורר הגעגועים וכמ"ש בגמרא ריש מסכת ברכות (ג. א.), שכאשר ישראל עונים היא שמי" רבה וכו' מנענע הקב"ה בראשו ואומר, "אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך".

ובתפארת שלמה בפרשתן איתא, עה"פ (כו, לד) "אִז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׂבַחְתֶּיהָ", והשבתות שבמשך שנות הגלות, נשגבות במעלתן מן השבתות שבזמן שבת המקדש הי' קיים, כי שבת הוא מעין עולם התיקון, ונפעלים כל התיקונים כדוגמת לעתיד לבא. ויתכן הטעם שהוא נשגב במעלתו יותר מזמן שבת המקדש הי' קיים, כי מכיון שישנו ריחוק גדול לירמי הגלות, וביום השבת נעשה קירוב עצום, בין ישראל לאביהם שבשמים, ממילא מתעוררים געגועים גדולים ביותר ושאת עוז. וכמו"כ לענין קדושת בית הכנסת, הריחוק ממקום מקדש מעט גורם געגועים. וכשנזכה שוב להיכנס לשם, עלינו לזכור כמה קשה הי' עלינו הריחוק ולהתחזק לבא בזמן לבה"כ, ולקיים "בבית אלוקים נהלך ברגש", ולומר פרשת הקטורת קודם כל תפלה, לכה"פ כמו שאמרנו בזמן המגיפה. ובודאי כל הריחוק הזה ממקום מקדש מעט, מעורר געגועים, לבניו בית המקדש. שכאשר יש בח"י "והשימותי את מקדשיכם" יש ריח ניחוח ביתר שאת. מחמת אהבת אב רחום לבניו הנמצאים בריחוק מקום ובמציור.

ואיתא בספה"ק בת עין, עה"פ "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם", שאף מי שנפל בקלקול הז' מדות, יכול לתקן הכל כראוי. ואנו מסיימים הפרשה בקריאת "חזק חזק ונתחזק", כי החלש יאמר גבור אני, שבעזר עליון נוכל לתקן הכל.

ורז"ל אמרו שקורין פרשת התוכחה קודם חג השבועות, כדי שתתקיים "תכלה שנה וקללותיה". דבחג השבועות יש התחדשות הבריאה, שהרי ארץ יראה שלא תחזור לתוהו ובוהו, ורק בחג השבועות שקטה ונתיצבה על עמדה. ומעתה שכבר כלו ונסתיימו קללות השנה, אפשר מכאן ואילך לעסוק רק בטוב, ברבוי עסק התורה. ויהי רצון שנזכה להתקדש ולהטהר בקדושה העליונה אמן סלה.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - גלי נחל אדינך)

ארכיון 'עוז והדר'

הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א: אותה אם כלל לא הבינה את מילות התפילה שקראה, ובודאי שלא רצתה שיתקיים בה התוכן הנאמר שם, ובכל זאת - זכתה בכוחה של תפילה זו ששלוש מצאצאיה ישובו בתשובה שלמה וגמורה. קל וחומר אנו, שמבינים היטב את הנאמר בתפילה, אם נישא אותה מכל הלב - בודאי נזכה לפעול דברים נשגבים ולרות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו.

שיהא זרעי וזרע זרעי - במעלת תפילת אבות על בנים הנה ימים באים - ער"ח סיון - השל"ה הקדוש (מסכת תמיד, נר מצוה קל"ב) כותב על ימים אלו: "לבי אומר שעת רצון לתפלה זו (תפילת השל"ה הנודעת) בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו ניתנה התורה, ואז נקראים 'בנים' לה' אלוקינו". השל"ה מוסיף כי ראוי להורים לשבת בתענית ביום זה, להתעורר בתשובה, לתקן את כל ענייני הבית הנוגעים לאיסור והיתר ולטומאה וטהרה, ולתת צדקה לעניים הגונים (כמובן, מי שקשה עליו התענית בדורנו, מומלץ שלפחות יקיים את שאר הדברים האמורים כאן, וירווח לו).

אכן, תפילת הורים להצלחת צאצאיהם בתורה וביראת שמים היא חובה תמידית, אך הימים שלפני קבלת התורה הם בבחינת "הזמן גרמא" - עת מסוגלת במיוחד להרבות בתפילה ובתחנונים שנזכה, אנו וזרענו, להיות כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. כפי שהיטיב לבטא זאת הפלא יועץ" (ערך עצרת): "ומה טוב דבר בעתו, לשפוך נפשו בימים האלה ובזמן הזה, שיזכה הוא ובניו לכתרה של תורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

מעשה שהיה

עובדה מופלאה ששמעתי ממחישה זאת היטב: לפני מספר שנים נערכה חתונתה של כלה בעלת תשובה. לקראת מועד הנישואין, פנו עסקנים לנשים צדקניות וביקשו מהן לבוא ולהשתתף בשמחה כדי לשמח את הכלה. אחת מאותן נשים שהגיעו לאולם, חיפשה את אם הכלה כדי לאחל לה 'מזל טוב', אלא שהאם נעלמה מעין כל. לבסוף מצאה אותה יושבת במטבח, פניה זועפות והיא מלאה כרימון בטענות.

כשתהתה האישה לפשר פניה הרעות ביום שמחת כלולות בתה הכלה המהוללת, השיבה האם במרירות: "כיצד אוכל לשמוח כאשר בתי הפנתה לי עורף, עזבה את הבית ואת דרך חיי והפכה לבעלת תשובה גמורה? ומה גדול צערי, שכן היא אינה הראשונה - אלא השלישית מבין בנותיי שעשתה את הדרך הזו וחזרה בתשובה שלימה!".

לשמע הדברים, תמהה האישה ושאלה: "כיצד ייתכן שממשפחה אחת כבר חזרו שוש בנות בתשובה?". אם הכלה לא ידעה מה לענות, אך סיפרה שכל הקשר שלה לעולם החרדי מסתכם בכך שלפני כעשרים שנה היא השתתפה בסמינר לבעלי תשובה. הדיבורים שנאמרו שם לא נקלטו במוחה ולא השפיעו עליה מאומה, אך בסיום הסמינר חולק לכל משתתפת דף כתוב, ונאמר להן שיש בו "סגולה" גדולה להצלחה ולברכה למי שתאמר את הנכתב בו. מאז, היא מקפידה לקרוא את הדף מדי יום, אף שאינה מבינה מילה ממה שנאמר בו (שכן לא שלטה בשפת הקודש).

האישה הסקרנית שאלה אותה: "האם הדף הזה נמצא ברשותך?". האם השיבה בחיוב והוציאה אותו מחיקה. אז אז התגלה הסוד המפעים: על הדף הייתה מודפסת 'תפילת השל"ה'. אותה אם כלל לא הבינה את מילות התפילה שקראה, ובודאי שלא רצתה שיתקיים בה התוכן הנאמר שם, ובכל זאת - זכתה בכוחה של תפילה זו ששלוש מצאצאיה ישובו בתשובה שלמה וגמורה. קל וחומר אנו, שמבינים היטב את הנאמר בתפילה, אם נישא אותה מכל הלב - בודאי נזכה לפעול דברים נשגבים ולרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלצינו.

(הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א - באר הפרשה)

הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א: ביום ראשון משרדי סוכני הנסיעות סגורים. ביום שני הוא הגיע לטוס הנסיעות ואמר לו בהתרגשות: "הצלת את חיי! בסופו של דבר לא טסתי בטיסה הזאת! ולמה? את האמת אומר: לא בגלל שכיבדתי את השבת, אלא בגלל שכיבדתי את הרגשות שלך. לא רציתי לרמוס את הערך העליון שלך!" "אבל", הוסיף ואמר, "את השבת הבאה אני רוצה לשמור כי רצוני לכבד את השבת! השבת הצילה אותי ואני מעוניין לכבד אותה!"

פתאום נישא אליו בן אדם, ושאל אותו: "כבוד הרב! אולי תוכל להגיד לי היכן גר איש פלוגני?" רבי חיים עוזר הסביר לו בדיוק: "תעלה כאן במדרגות לרחוב למעלה, תפנה ימינה, ומיד אחר כך שמאלה, ושוב פעם ימינה, בבניין השני". כשסיים להסביר, פנה אלי ואמר לי: "לך אתו. תלווה אותו עד המקום..."

האמת, מספר רבי בן ציון, לא הבנתי לשם מה הרב ציווה אותי ללוות אותו, הרי הוא הסביר לו בצורה הכי ברורה שיכולה להיות. אבל אם הרב אמר - כמובן שעשיתי את מה שאמר.

כשחזרתי, פניתי לרבי חיים ושאלתי לפשר הבקשה, והוא השיב לי: "לא שמת לב שהאדם הזה היה מגמגם? עד שהגעו לפנות אלי ולשאל אותי - זה לקח לו הרבה אנרגיה. לא נעים לו שידעו שהוא מגמגם. בסופו של דבר התגבר על עצמו ושאל. תאר לך שהוא יסתבך בדרך, ויאלץ לשאול שוב, ושוב להתבייש. רציתי למנוע אפשרות כזאת ולכן ציוויתך ללוות אותו."

מדוע הניח הרב את ידו על הגמרא

סיפר רבי פנחס הירשפרונג:

למדתי אצל רבי מאיר שפירא זצ"ל ב"שיבת חכמי לובלין". בסוף הזמן, כשהייתי צריך לשוב הביתה, אמר לי רבי מאיר לעבור דרך וילנא ולהיכנס לרבי חיים עוזר: "תוכל לראות שם מה נקרא אדם שלם", הוסיף ואמר.

עשיתי למצות רבי, נכנסתי לרבי חיים עוזר והתחלתי לדבר אתו בדברי תורה. בתוך הדברים ציטטתי גמרא במסכת יבמות דף נ"ז, ורבי חיים עוזר תיקן אותי: "נ"ח. העזתי ואמרתי: רבי! זה עתה למדתי את הגמרא הזאת, והיא נמצאת בדף נ"ז. ורבי חיים עוזר אמר: נ"ח."

הלכתי לארון הספרים, הוצאתי מסכת יבמות והבאתי אותה לשלחן. רבי חיים עוזר הניח את ידו על הגמרא ולא הניח לי לפתוח אותה.

היה נראה לכאורה שרבי חיים חשש שאולי באמת הבחור - שלמד זה עתה את הגמרא - צודק, ויגרום ביזיון בכבוד התורה.

כשסיימתי לדבר עם רבי חיים עוזר מיהרתי לבית המדרש הסמוך, פתחתי את הגמרא ונוכחתי לראות שרבי חיים עוזר צדק. הגמרא שציטטתי אכן היתה בדף נ"ח כפי שאמר. התברר שהסיבה שרבי חיים עוזר הניח את ידו על הגמרא, ולא הניח לי לפתוח אותה, היתה כדי שאני לא אתבייש!

(הגאון רבי מאיר צימרוט שליט"א - דודש טוב)

להפסיד כסף בשביל השבת. "הוא הרי מרוויח פרמיה על כל כרטיס שמוכר, ולא זו בלבד, אלא אם יוודע למעסיק שלו על כך שסרב למכור כרטיס הוא עלול לפטרו מהעבודה. הוא מוכן להסתכן ולאבד את פרנסתו בשביל דבר כזה שנקרא שבת, ואילו אני משלם כסף כדי לחלל שבת?"

המחשבות לא הרפו ממנו. עד שהחליט: אני לא ארמוס את הערכים של סוכן הנסיעות! אם אסע בשבת הריני דורך על הערכים שלו! עלי להתחשב ברגשות שלו!

הנוסע הישראלי החליט לכבד את רגשותיו של הסוכן ולא לרמוס אותו, גם אם הסוכן לא רואה ולא יודע. ברגע של התעלות החליט: אני לא נוסע! ומשום שפחד שיתחרט - קרע לגזרים את כרטיס הטיסה.

למחרת בבוקר, החדשות התפרסמו בכל העולם: המטוס נעלם! חיינו ניצלו! ביומיים הראשונים חששו במדינה שהוא היה בין הנוסעים בטיסה זו, וחששו לחייו.

ביום ראשון משרדי סוכני הנסיעות סגורים. ביום שני הוא הגיע לטוס הנסיעות ואמר לו בהתרגשות: "הצלת את חיי! בסופו של דבר לא טסתי בטיסה הזאת! ולמה? את האמת אומר: לא בגלל שכיבדתי את השבת, אלא בגלל שכיבדתי את הרגשות שלך. לא רציתי לרמוס את הערך העליון שלך!"

"אבל", הוסיף ואמר, "את השבת הבאה אני רוצה לשמור כי רצוני לכבד את השבת! השבת הצילה אותי ואני מעוניין לכבד אותה! עכשיו אני מבקש ממך שתסביר לי מה זה שבת, ולמה צריך לכבדה".

כמה חשוב לא לפגוע ברגשות של השני! ולא רק שלא לפגוע בו בפניו, אלא אפילו כשהוא לא רואה, לא שומע, לא יודע - צריך לכבד אותו! וזהו שהזהירה התורה: "לא תרדה בו בפרך" - אל תאמר לו לעשות עבודות שאין לך צורך בהן. ולמרות שאף אחד לא יודע - דבר זה מסור ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו של אדם.

למנוע בושה מהאיש המגמגם

רבי בן ציון ברוך זצ"ל, ראש ישיבת נוברהדוק, סיפר שפעם אחת הלך ברחוב בוילנא עם גדול הדור, רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל, מחבר ספר ה"אחיעזר", ושוחחו בדברי תורה.

התחשבות ברגשות הזולת

לא תרדה בו בפרך ויראת מאלקיך (כה, מג). פירש רש"י: "לא תרדה בו בפרך - מלאכה שלא לצורך, כדי לענותו. אל תאמר לו: הןם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך, עזור תחת הגפן עד שאבוא. שמה תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו, ואומר אני לו שהוא לצורך. הרי הדבר הזה מסור ללב, לך נאמר 'יראת'".

שנינו במשנה באבות (ד, יב): "יהי כבוד חברך כמורא רבך". מורא הוא דבר המסור לשמים, הוא מצוי בלבו של אדם. יש, אפוא, צורך לכבד את השני בלב! איך מכבדים את השני בלב? על ידי שמחפשים בו מעלה! כשאתה מוצא מעלות שיש לשני הרי אתה מכבד אותו גם בלב.

לפני כמה שנים היה סיפור עם מטוס מלזי שהמריא ממלזיה לסין ועקבותיו נעלמו ממסכי המכ"ם. חיפושים רבים לא העלו תוצאות. המטוס, עם מאתיים וארבעים הנוסעים, נעלם כאילו בלעה אותו האדמה. ביומיים הראשונים עלה חשש שאחד מנוסעי המטוס היה ישראלי. "אין מקום בעולם שאין ישראלי", אמרו.

לבסוף התברר שאותו ישראלי, אכן היה אמור לטוס בטיסה הזאת, ומעשה שהיה כך היה: הוא הלך לקנות כרטיס טיסה אצל סוכן נסיעות במלזיה. לפי השם זיהה הסוכן שהוא יהודי, וסיפר לו שגם הוא יהודי. שני יהודים התחבקו התנשקו והחלו לספר סיפורים אחד לשני.

בתוך הדברים שאל הסוכן: "למתי אתה רוצה את הכרטיס?"

"לטיסה של היום בלילה", השיב.

"היום יום ששי. הלילה הוא ליל שבת. אתה מעוניין לטוס בשבת?" התפלא הסוכן.

"כן. אין לי בעיה עם זה. אני לא דתי".

"סלח לי! עד כאן!" אמר לו הסוכן. "אני יהודי, ואני לא מוכר כרטיס ליהודי לטוס בליל שבת".

"מה זה עסקך מתי אני נוסע?" התעקש הנוסע. "אתה תעשה את העבודה שלך ותמכור כרטיס!" "לא מוכר! יש עוד סוכני נסיעות במלזיה".

משנוכח לראות שהוא לא ימכור לו בשום פנים ואופן, פנה לסוכן אחר, גוי, ורכש כרטיס. הגיע הביתה והחל לארוז את המזוודות. הטיסה נועדה לשעה שתיים בלילה.

דא עקא, במשך כל הזמן הזה לא הפסיקו מחשבות לנקר במוחו על הסוכן היהודי שהסכים

השבוע במדור:

חברותא שיש להם קביעות עתים ללמוד תורה בחדר מסוים, ומנין רוצה להתפלל בחדר זה | להתאמץ ולהגיע לשיעור החכם, או לשמוע בטלפון על מנת לחסוך בזמן | ההבדל בין יגיעה בתורה לעמל התורה | מכשיר שמיעה בשבת | מכשיר 'בייבי סיטר' בשעון שבת | תרופה בשבת למי שהותר בתרופה אחרת | קדיש בחיי ההורים | קדימה לש"ץ בשטיבלאך

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק

ארכיון עוז והדר

חסדא [ובא לפני רב חסדא תלמידו] לאדכורי גמריה [להזכירו לימודו]. תמהה הגמרא: "ולישלח ליה וליתא איהו!" - מדוע אבימי, הרב, לא הורה לתלמידו רב חסדא שיבוא הוא אליו? משיבה הגמרא: "סבר הכי מסתייעא מלתא טפי", כלומר, אבימי סבר שעדיף שהוא יטרח וילך למקומו של רב חסדא, מדוע? - מסביר רש"י: "משום יגעתי ומצאתי"! כאשר יטרח ויטייגע כדי ללמוד, אזי יהיה מובטח שיצליח ותלמודו יתקיים בידו.

מוכרחין לומר שהוא חיוב מצוה על האדם להתפלל בעשרה. וכיון שהוא חיוב מעיקר הדין, הרי זה דוחה את מעלת היחידים הלומדים. אמנם יש לדון במקרה שיש מנין, ורק שיש חיוב שרוצה לעשות עוד מנין, שאף שלכאורה החיוב צודק, כיון שבית הכנסת נבנה בעיקר לתפילה, א"כ התפילה דוחה את הלימוד, מכל מקום יש לומר לחיוב שגם חסד הוא מצוה גדולה, כדי לא להפריע ללומדים בלימודם, ואם ימתין למנין אחר, או שיתפלל במנין הראשון ויאמר רק קדיש גם זה יהיה לעילוי נשמתו של אביו, ואולי אפילו יותר מהתפילה. ואם החיוב אינו מסכים, מסתבר שהתפילה של הציבור דוחה את הלימוד של היחידים.

הרי לנו שיש סייעתא דשמיא מיוחדת לאחד שטורה על מנת להגיע אל מקום הלימוד, ומכאן לכאורה נוכל לדון גם לשאלתנו, שראוי ללמוד לטרוח ולהגיע אל השיעור.

ומלבד זאת, ישנו טעם נוסף שעל פיו יש להעדיף להגיע לשיעור, משום שעצם הדבר שיש עוד משתתף בשיעור, יש בזה קידוש שם שמים וחזוק לשיעור! כי כל לומד מוסיף בכבוד התורה, מעודד ומחזק את השיעור, וכשלא מגיע לשיעור, יהיה בכך רפיון לשאר הלומדים וגם למגיד שיעור. וגיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל השיב על השאלה על פי הנאמר בגמרא בעירובין (דף יג ע"ב), שרבי (רבי יהודה הנשיא) אמר על עצמו: האי דמחדדנא מחבראי, דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה

(הסיבה לכך שהנני חרף יותר מחבריי, היא מפני שראיתי את רבי מאיר מאחוריי), ואילו חזיתיה מקמיה, הוה מחדדנא טפי (ואילו ראיתיו מלפני, הייתי חרף יותר) דכתיב (ישעיהו ל) 'והיו עיניך רואות את מוריך יב'.

ובמסכת הוריות (דף יב ע"א) מורה רב משרשיא לבניו: כי יתביתו קמיה רבייכו (כאשר אתם יושבים ולומדים לפני רבכם) - חזו לפומיה (התבוננו בפיו), דכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך"!

ומסביר המהרש"א: כידוע, פעמים ניתן לפרש את דבריו של החכם בכמה אופנים, ואם התלמיד רואה את פניו בזמן דיבורו, יכול הוא להבין כוונתו באופן מדויק מתוך הסברת פניו, קריצת עיניו ועיקום שפתיו. והיינו דדרשינן, והיו עיניך רואות את "מוריך", שפני מוריך הם שמורים לך את כוונתו.

וממילא, בשמיעה דרך הטלפון יש חיסרון בהבנת הדברים, כי הלומד אינו רואה את הבעת פניו ורמיזותיו של המגיד שיעור. (ועיניו עוד בספורנו בסוף פרשת כי תשא שכתב, שמשו רבינו לא הניח את המסוה על פניו בעת שדיבר עם כלל ישראל משום דכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך"). ולכן הורה גיסי שליט"א שעדיף ללכת ולשבת לפני המגיד שיעור.

ומובא עוד שתלמידי הגה"צ רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל שאלוהו: מדוע שיחה הנשמעת מטייפקורדרר אינה משפיעה כל כך חזק כמו שיחה ששומעים מפי החכם עצמו? והוא ענה:

מכל מקום יש לומר לחיוב שגם חסד הוא מצוה גדולה, כדי לא להפריע ללומדים בלימודם, ואם ימתין למנין אחר, או שיתפלל במנין הראשון ויאמר רק קדיש גם זה יהיה לעילוי נשמתו של אביו, ואולי אפילו יותר מהתפילה. ואם החיוב אינו מסכים, מסתבר שהתפילה של הציבור דוחה את הלימוד של היחידים.

לסיכום: א. מעיקר הדין היארציית קודם, אך ראוי לבעל היארציית לעשות חסד עם הלומדים, וחסד זה יהיה לעילוי נשמת אביו. ב. מנין שהתקבץ ורוצה להתפלל, דוחה את החברותא.

להתאמץ ולהגיע לשיעור החכם, או לשמוע בטלפון על מנת לחסוך בזמן

שאלה: יהודי שזוכה לקבוע עתים לתורה וללמוד כשלוש שעות מידי ערב, בא לשאול, דהנה באחד מערבי השבוע, מתקיים שיעור מרתק בהלכה ובאגדה בבית מדרש פלוני, על ידי תלמיד חכם מופלא, פה מפיק מרגליות, והוא משתוקק להגיע אל השיעור ולשתות בצמא את דברי הרב, אלא, שבית המדרש הוא די מרוחק מביתו, ומשך זמן ההגעה אליו הוא רבע שעה, וכך גם הדרך חזור לביתו אורכת עוד רבע שעה. עלה ספק בליבו, שמא עדיף שישמע את השיעור דרך הטלפון וכך יוכל להוסיף וללמוד חצי שעה נוספת?

תשובה: מספרת הגמרא במנחות דף ז ע"א: "אבימי תני מנחות בי רב חסדא. [תמהה הגמרא]: ואבימי בי רב חסדא תני?! והאמר רב חסדא קולפי טבי בלעי [מכות טובות קיבלתי] מאבימי [בשעה שלמדתי אצלו תורה] עלה דהא שמעתא [על שמועה מסויימת שנלמדה בביתה המדרש]...". דהיינו, אבימי היה רודה ברב חסדא בעת שהיו לומדים, ורואים מכך, שרב חסדא היה תלמידו של אבימי, ואם כן איך יתכן שאבימי הגיע אל בית תלמידו כדי ללמוד מנחות?! משיבה הגמרא: "אבימי מסכתא דמנחות אתעקרא ליה [נשתכחה ממנו], ואתא קמיה דרב

חברותא שיש להם קביעות עתים ללמוד תורה בחדר מסוים, ומנין רוצה להתפלל בחדר זה

שאלה: שני בעלי בתים קבעו לעצמם ללמוד בכל יום חברותא מהשעה שמונה עד תשע בערב. הם חפשו מקום הגון ללימודם הקבוע, עד שאחד הצייע להם, הנה ליד ביתכם יש בית כנסת גדול עם ספרים רבים ואין מקום טוב מזה ללימודכם הקבוע, אמנם בבית כנסת זה יש כמה שטיבלאך, והוא שוקק חיים בכל שעות היממה, הן במניני תפילה, והן בשיעורי תורה. אך יש שם חדר אחד פנוי בשעות אלו, ואני מציע לכם לקבוע את לימודכם במקום זה.

השנים התחילו ללמוד במקום זה, ויראו כי טוב, וכך נמשכה לימודם הקבוע בחדר זה זמן רב. אך דא עקא שלפעמים יש למנין מעריב של השעה שמונה וחצי שני חיובים, ולכן הם רוצים לחלק את המנין לשנים, כאשר מנין אחד יתפלל בחדר הקבוע לתפילה, והמנין השני רוצה להתפלל בחדר ששם לומדים החברותא, מאידך החברותא מוחים, וטוענים שהם קבועים כאן, ולכן אין המנין יכול לדחותם.

קעת באים לשאול, א: עם מי הצדק, האם הקביעות עתים של החברותא קודמת, או שמא מנין של עשרה הרוצים להתפלל קודמת?

ב. הם שואלים מה יהיה הדין כאשר התאסף מנין ורוצים להתחיל בתפילה, והיות וכל החדרים תפוסים הם רוצים להתפלל בחדר זה, אך יש להם אפשרות להמתין כמה דקות, עד שיתפנה אחד החדרים ואז יוכלו להתפלל, האם התפילה במנין שלהם, דוחה את הלימוד הקבוע, או שמא ימתינו כמה דקות, והעיקר שהלימוד הקבוע לא יתבטל?

תשובה: מסתבר שאם מנין רוצה לבא להתפלל המנין קודם, מכמה טעמים, א. כי יש בזה כח הרבים, ומבואר בראש השנה דף יז ע"ב שלציבור יש כח גדול ויכולים לבטל גזר דין גם לאחר שנחתם. ב. שעיקר הבית הכנסת נבנה עבור התפילות ולא עבור הלימוד.

ואף שיש להקשות ולשאול, האם תפילה היא דרבנן, ובפרט תפילה בציבור שהיא רק מעלה, מאידך לימוד תורה הוא מצוה דאורייתא, אמנם יעוין שנשאל באגרות משה (א"ח ח"ב סימן כז) האם ראוי ללמוד בלילה, למרות שמפסיד בזה למחרת תפילה בציבור, והשיב אף שכתב השו"ע על תפילה בציבור רק לשון 'ישתדל', שמשמע שהוא רק מעלה בעלמא, וגם בגמרא בברכות (דף ה ע"א) איתא שהטעם לתפילה בציבור משום שתפילתו נשמעת ומתקבלת יותר. אין זה רק מעלה בעלמא, שהרי צריך ללכת עבור זה ד' מיל לפניו, ומיל אחד לאחריו, וכיון שחזינו צריך לטרוח הרבה,

בהליכה למרחקים בשביל לימוד תורה והוא כעין הקושיא הנ"ל, מהגמרא במנחות.

ויישב מרן הגר"מ זצ"ל שיש חילוק בין עמל ליגיעה, שאין הכי נמי, יהיה יותר שכן ככל שיתאמץ יותר, ולפום צערא אגרא, אבל יש מעלה מסויימת של 'עמלים' בתורה, וזה לא נכלל ביגיעה בדברים אחרים, יעו"ש, דהיינו שדברי הגר"מ אמורים על דרש חז"ל שתהיו 'עמלים' בתורה, וזה נאמר רק עמילות בגוף הלימוד, ודברי הגמרא במנחות אמורים על 'יגיעתי' ומצאתי, שיגיעה שייכת גם בדברים שאינם גוף הלימוד.

ובביאור החילוק שבין עמל ליגיעה, שמעתי מת"ח גדול לבאר, שכאשר עמל בגוף הלימוד, ומשתמש בכל חושי וכוהותיו להבין את דברי התורה, הרי שהלימוד נהיה לחלק מגוף האדם, ועל זה נאמר בחוקותי תלכו, דהיינו שכאשר הוא הולך, זה נחשב שהוא הולך עם התורה, מפני שהתורה נהפכת להיות חלק מהאדם עצמו, על ידי שמבטל את כל חושי להבין את דברי התורה הקדושה.

משא"כ כאשר מתייגע ביגיעות אחרות להבין את התורה, הרי שיגיעות אלו מראים על אהבתו הגדולה לתורה, וממילא יהיה לו מזה סיעתא לתורה לא נהפכת להיות חלק מהאדם עצמו.

התורה הוא בגוף הלימוד, וכמו שאמרו תהיו עמלים 'בתורה', עכ"ד בשיעורי חומשיג.

ולכאורה יש להעיר על כך מדברי הגמרא במנחות דף ז ע"א, שאבימי הלך בעצמו אצל רב חסדא משום הענין של יגעתי ומצאתי, הרי שגם הליכה ללמוד תורה היא בכלל עמילות בתורה?

תשובה:

בשיעורו של מרן הגר"מ הנ"ל, הקשה בעצמו קושיא על ביאורו של אביו, מהמעשה המובא בספר תולדות אדם (ה"א פט"ו עמ' נח) שהובא על הגאון ר זלמן מוולאז'ין, וז"ל פעם אחת למד הצדיק בלילה בביהכ"נ וכו' [מחוץ לעיר], ובחצי הלילה נססה בו רוח תשוקה על ספר יקר אשר היה בבית הספר בוילנא, ולא אחר כרגע וילך בחצי הלילה לבדו אל העיר ויבא אל ביה"ס וארכבותיו דא לדא נקשן מפני קרח הנורא, וילמד שם כאות נפשו הטהורה, וכששאלוהו על מה ולמה הטריח עצמו כ"כ, השיב, דרשו חז"ל 'לא בשמים היא' שאם בשמים אתה צריך לעלות אחריה, ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחריה, ע"כ, והנה מהלך קטן כזה מחוץ לעיר אל תוך העיר, אינו רחוק כמו משמים לארץ אולם קרוב הוא אף ממעבר לים, יעו"ש, הרי שהגאון ר' זלמליה סבר שיש ענין מיוחד של עמילות וטירחא

בשיחה מוקלטת חסר הצלם אלוקים, ונראה לבאר, שאמנם לימוד נעשה דרך כלי השכל, אך מסירה של רב לתלמיד נעשית דרך הנשמה."

לסיכום: עדיף שהלומד יטרח להגיע לבית המדרש, לחזק את השיעור ולזכות לראות את פני הרב בשעת השיעור.

ההבדל בין יגיעה בתורה לעמל התורה

שאלה: נאמר בתורה (ויקרא כו ג) 'אם בחקתי תלכו' ופירש"י: יכול זה קיום המצות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה.

ואמר על כך מרן הגר"מ סאלאוויציק זצ"ל בשם אביו מרן הגר"מ שהלשון תהיו 'עמלים' בתורה הכוונה היא על עמילות בגוף הלימוד, דהיינו עיון השכל והמחשבה להבין את התורה, ולא שאר ענייני עמלה ויגיעה הנצרכים ללימוד התורה, כגון יגיעה ללכת מעיר לעיר ללמוד תורה או לטרוח לעלות על סולם להביא ספר, כי אין עמילות זו בגוף הלימוד, ועיקר ענין עמילות

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א

ראש בית הוראה הכללי ירושלים וגאב"ד מרכז פתח תקוה

הסוברים שכיון שכבר הותר ליטול את הקורטיוזן בסממני רפואה בשבת, יכול ליטול שאר סממני רפואה, למרות שלאדם אחר אין ליטול בכאב שיניים קל, משכך כאבים.

קדיש בחיי ההורים

שאלה: בעל תשובה המתפלל כשליח ציבור אחר פטירת הסב, מפני שהאב אינו יודע להתפלל. האם יכול לומר גם קדיש יתום בחיי הוריו.

תשובה: יכול לומר קדיש. ואף שאין לומר קדיש על אדם זר בחיי ההורים (יורה דעה שעו), אך כשהאב אינו מקפיד, מעיקר הדין יכול לומר קדיש אף בחייו (רמ"א אורח חיים קלב, ב). ובפרט בזה שעושה טובה לאבא, שהרי אומר קדיש על הסב במקומו של האב, בזה די לו בקבלת רשות מאביו (צינוני הלכה - אבלות תסה).

קדימה לש"ץ בשטיבלאך

שאלה: אדם עמד בשטיבלאך ואסף מניין לחדר מסוים, כיון שרצה להתפלל לפני התיבה ביארציט לעילוי נשמת קרובו. ולפתע נכנס אחר ומבקש להתפלל כש"ץ כיון שיום זה הוא היארציט של אביו. מי קודם.

תשובה: לא נאמרו דיני קדימה, אלא במניין רגיל, שזכות כולם שווה. אך במניין זה המנהג הוא להחשיב את מאסף המניין כמניין שלו, ולכן אין זכות קדימה למי שבא אחריו והוא ביום היארציט לאביו. אף שלא טרח כל כך בזה, כיון שבלעדיו באים לשטיבלאך, אך כיון שהוא כינסם לחדר זה, הוא קודם להתפלל כש"ץ (צינוני הלכה תעא).

מכשיר 'בייבי סיטר' בשעון שבת

שאלה: האם מותר להשאיר בליל שבת מכשיר 'בייבי סיטר' שיופעל באמצעות שעון שבת.

ארכיון 'עוז והדר'

תשובה: מותר להשאיר מכשיר 'בייבי סיטר' הפועל כרמקול, וכשהתינוק בוכה בביתו, נשמע בבית השכן, ומה שישמע קולו של התינוק בעת בכייתו, אין בזה איסור 'ספיה' שהרי ייתכן שלא יתעורר ולא יבכה כלל. ואין זה כנותן חגב טמא לתינוק שישחק בו, שבוודאי יאכלנו.

ויש להתיר אף כשישמע קולו של הגדול כשיינס וירגיע את התינוק, כיון שאינו מכוין לדבר אל המכשיר אלא לתינוק, וממילא גם המכשיר משדר את קולו, כעין שהותר לבעל קורא לקרוא לקהל שביניהם אדם הנושא מכשיר שמיעה, כיון שאינו מכוון לדבר דווקא אליו, אלא לשאר העומדים שם. ונידון כמתעסק בשבת שהוא איסור דרבנן, בהסתמך על הרשב"א (הובא בביאור הלכה שמג ד"ה מדברי) המתיר אפילו ספיה באיסור דרבנן לצורך קטן.

תרופה בשבת למי שהותר בתרופה אחרת

שאלה: אדם הסובל מדלקת פרקים שנוטל מדי יום קורטיוזן, האם בשבת כאשר חש כאבי שיניים יכול ליטול אקמול לשיכוך הכאבים.

תשובה: יכול להקל ולסמוך על דעת

מכשיר שמיעה בשבת

שאלה: האם ראוי לאדם הנצרך למכשיר שמיעה, שלא להפעילו בשבת, בכדי שלא להכשיל את המדברים אליו.

תשובה: אין בעיה בזה. כיון שעל הנושא אין איסור, שהרי לא מדבר ומפעיל את המכשיר כמבואר באגרות משה (ד, פה) 'החרש שבאזנו מונח המכונה, אינו עושה שום מלאכה, והנידון הוא על המדברים', וכלפי המדבר שאינו יודע

שהעומד מולו שומע דרך מכשיר אף אין איסור, שהרי הוא 'מתעסק', כיון שאין זו מלאכה כלל, שהרי לא מצינו מלאכה הנעשית בדיבור פה, ולמרות שדרכו בכך, שהרי לכך מופעל המכשיר, ולכן אף כשמכווין שישמע קולו במכשיר, אין בזה מלאכה דאורייתא. ואף שיש להפריש את המתעסק והוא צריך כפרה על זה (תוס' שבת יא, א ד"ה למא').

ביאור הדברים:

דעת מרן הגר"ש אלישיב לאסור לדבר ישירות אל בעל המכשיר, שהרי רצון המדבר הוא שהמכשיר ישדר את קולו והוא כמי שמדבר במיקרופון בשבת. אמנם כשמדבר בכללות לאנשים שונים, וביניהם הנושא מכשיר שמיעה כבעל קורא היודע שיש בבית הכנסת מי שיש לו מכשיר, מותר כיון שנחשב שלא ניחא ליה לדבר דווקא לבעל המכשיר.

והוסיף שכל הדיבור למכשיר הוא איסור דרבנן, כיון שאין דרך בעשיית מלאכה על ידי דיבור. ומבואר ברשב"א לעניין צידה שכשאינו עושה מלאכה, ורק ממילא נעשית המלאכה בלא מעשה, אין בזה איסור בפסיק רישא.

שבת של התעלות והתרוממות בהיכלי התורה בגייטסהד

לאחר מכן, שם הרב שליט"א את פעמיו אל ישיבת "נתיבות התורה", שם ניתנה השיחה הראשונה שפתחה את סדרת השיחות והשיעורים, בהשתתפות ראש הישיבה הגאון רבי משה רזנבוים שליט"א. הרב האריך בלקח מוסר בכל אודות הסיוע משמים שכל אחד צריך לבקש בכל העניינים, לא רק בהצלחה בענייני העולם הזה כי גם ברוחניות, וכפי העולה מתוך דברי המדרש בפרשת השבוע שהסמיך את הפסוק "ישלח עזרך מקודש ומציון יסעודך" לפסוק "קדושים תהיו", כי יש כאן הבטחה ובשורה לישראל שיזכו להיות קדושים, "כי קדוש אני ה' אלוהיכם", והקב"ה יסייע לאדם להיות קדוש. השיחה שהייתה עמוסה בסיפורים צדיקים עמדה בסימן המצוה של ואהבת לרעך כמוך, לדבוק באהבת החברים ולזכות לעמל התורה מתוך שמחה של מצוה.

נאדר בקודש היה הביקור הבא לאחר מכן, כאשר בחרת קודש עלו הרב שליט"א ופמלייתו למעונו של ראש הישיבה הגדולה דגייטסהד "בית יוסף", מרן הגאון הנודע רבי אברהם גורביץ שליט"א, שקיבלם בחמימות גדולה ובקירבה יוצאת דופן. חדרו הצנוע ועמוס הספרים מקיר לקיר כמו העיד בדומיית הוד על עשרות שנים של שקידה ועמל התורה של ראש הישיבה שאין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

במהלך הביקור, ראש הישיבה עיין ממושכות בסדרת הכרכים "מכתלי בית הדין", בה נדפסו תשובות אקטואליות בידי ממונות היוצאות

וגדושה בשיחות ובדרשות נלהבות, בשירה ובזמרה, בהתרוממות הנפש וברגשות עילאיות, כאשר מורינו הרב שליט"א יוצא ונכנס ללא הפסקה בשערי היכלי התורה ככל שהזמן נותן, נושא מדברותיו הנפלאות ומוזג יינה של תורה לבני התורה המסולאים בפז, ששתו בצמא ובהשתוקקות את הדברים המחיים.

עם נחיתה של המשלחת באנגליה בשעות הערב של ליל שישי, קידם את פניהם רבי הלל כהן שליט"א, ומשם יצאו לעבר גייטסהד, שם נתקבלו בשמחה על ידי בני הישיבה שהמתינו בצפייה ובהתרגשות בבית האכסניה של הנגיד הרה"ח המפואר רבי משה קויפמאן שליט"א, אשר קיבל את פניהם בחמימות ואירח את הרב ואנשיו בעין טובה וברחוב לב, בהכנסת אורחים מפולגת ומהודרת, כדרכו הנאצלת.

במעונות גדולי התורה ובהיכלי הישיבות

תיכף בבוקר יום השישי החל מורינו הרב שליט"א את מסע הביקורים והשיחות בהיכלי התורה. מיד לאחר תפילת שחרית ב'שוה"ל המרכזי, ביקר הרב שליט"א בהיכל הכולל הגדול דקהילת גייטסהד, שם התגלה לנגד עיניו מחזה נדיר, מרהיב ומפעים, כאשר מאות לומדים היו שקועים בתלמודם בחיות ובהתלהבות אף בערב שבת קודש כבשאר ימות החול, מתוך רצינות והתמדה שיצאו ללמד ולהעיד על הכלל כולו. כמה יפה שעה זו של שקידה ויגיעה להכין את הלב ואת הנפש לקראת שבת המלכה.

ברגשי התפעלות והערכה יצא הרב שליט"א מן המקום, ופנה אל בית האכסניה, שם נרשמה שעה של קורת רוח וחו תלמידי חכמים, כאשר הופיע בהדרו ראש הישיבה הגר"ע יפה שליט"א יחד עם בנו הגאון רבי יעקב שליט"א לקבל את פני הרב שליט"א ולדרוש בשלמו, כאשר הנוכחים מתענגים על דברי התורה הקולחים מפיותיהם.

לביקור מרומם ומעורר זכו בני הקהילה התורנית בגייטסהד, עם הגעתו של מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, ריש מתיבתא "עז והדר" ואב"ד "באר ישראל" לשב"ק פרשת אחרי-קדושים, אחר שהוזמן במיוחד מארץ הקודש למסע חיזוק בקהילה המעטירה, מסע שהפיח רוח של התעלות בהיכלי הישיבות, חיזק את מאות בני התורה בעיר בעבודת ה', והותיר חותם עמוק ורושם עז בלבבות.

שמה של הקהילה התורנית בגייטסהד יצא לתהילה כאחד ממבצרי התורה והיראה הבולטים באירופה, ככזו המאכלסת מאות משפחות של בני עליה, ומבורכת בהיכלי ישיבות וכוללים בהם שוקדים בני תורה על תלמודם יומם וליל. הרחק משאון הכרכים, משגשגת ופורחת הקהילה החשובה, בפשטות ובחו, בשלווה ובתמימות דרך. קרן התורה עולה ומתגדלת, וצורבים מכל העולם מידפקים על דלתי ישיבותיה הנחשבות על מנת לזכות לכתרה של תורה.

אחת הישיבות המרכזיות היא ישיבת "תפארת יעקב" לצעירים, בראשה עומד הגאון הגדול רבי עזריאל יפה שליט"א, ובנו מקים עולה של תורה הגאון רבי יעקב יפה שליט"א, כשעל צבאם כמאתיים נערים צעירים המתבשמים מאור תורתם, ופוקדים את ספסלי בית המדרש המפוארים בקביעות ובהתמדה.

הגאון רבי עזריאל, שידיו רב לו גם בקירוב יהודים רחוקים והכנסתם תחת כנפי השכינה במסירות ובאהבה, פגש את מורינו הרב שליט"א בשבת המרוממת והבלתי נשכחת שנערכה השנה במעוזי"בו' שב"ק פרשת יתרו, כאשר לראשונה מתחילת המלחמה באוקראינה, נתקבצו ובאו יהודים מכל קצווי אוקראינה לשבת קבלת התורה במסגרת ארגון "בעל שם טוב קינדער'ס", שהוקם על ידי איש החסד ורב המעש, רבי הלל כהן שליט"א, המפורסם מפעולות הקירוב העניפות באוקראינה ובכל קצווי תבל. בערב אותה שבת מרגשת, נערכו בריתות מילה ליהודים שביקשו לשוב לכור מחצבתם, כאשר הגר"ע יפה ומורינו הרב שליט"א כובדו בסנדקאות, והמשיכו לערוך יחדיו את השבת ולשאת דרשות חיזוק מלהיבות בהשתתפות ציבור ענק.

תחת הרושם הכביר של אותה שבת, הזמין ראש הישיבה הגר"ע יפה שליט"א את מורינו הרב שליט"א לבוא ולשאת דברי חיזוק בישיבתו ובהיכלי בתי המדרש שבגייטסהד, הזמנה שיצאה אל הפועל בשבת האחרונה, לאור השתדלותו הנמרצת של רבי הלל כהן, שפעל רבות לתיאום הביקור והוצאתו אל הפועל. שבת עמוסה

לשון פחד ובעתה, כמו שפירשו צדיקים בפסוק "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", כלומר, שכאשר יבוא אהרן אל הקודש ויתקרב לפני מלך מלכי המלכים יראה את המקום הגבוה שזכו לו בני אהרן ויהיה זה אצלו רוממות ולא בעתה.

וכך גם כל אחד ואחד, גם כאשר עוברים עליו קשיים והסתרות, ככל שהוא מקרב עצמו אל ה' יתברך הרי זה מתגלה כרוממות וגדולה. הרב תיבל את הדברים במעשה נורא הוד שאירע אצל הדברי חיים, שאמר לחסיד אחד שתינה את צערו לפניו שהרבי אינו פועל ישועה עבור זוגתו החולנית, בעוד עבור יהודי שהיה רחוק מתורה ומצוות פעל ישועה למעלה מדרך הטבע בעד חיי שמירת תורה ומצוות, ולא תהא כהנת כפונדקית?! ענהו הרבי, כי אותו יהודי היה צריך שיראו שיש בורא לעולם, על כן טרחתני ויגעתי לפעול עבורו ישועה, אבל אתה יודע שיש בורא לעולם והנך קרוב אליו, ואף בתוך הצער וההסתר תוכל לראות את הרוממות והגדולה של הדבר.

במהלך סעודת השבת הגיעו למקום קבוצה מיוחדת של בחורים שהתארחו בעיר לצורך קירוב, ואף הם זכו להתברך בלבביות ולשמוע דברי חיזוק, אף לאחר שהסתיימה סעודת השבת העילאית, לא תמה ההתוועדות וההתאספות לכל המבקשים לזכות להתענג על ה' ועל השבת, ולאורך שעות ליל שבת קודש התקיים ה"באטע" בביתו של הרה"ח המפואר רבי יונה קויפמאן שליט"א בנו של המארח רבי משה שליט"א, שערך את השולחן בכל טוב מיני מגדים ופירות נאים ומשובחים. שעות ארוכות נהרו למקום מאות בחורי הישיבה הגדולה ועימם אברכים שחפצו להשתתף ב"זיץ" החסידי, לשיר ולהלל לפני הבורא יתברך ולכבוד השבת, ולהתעדן בזיו אור דברי התורה וסיפורי הצדיקים שלא פסק פיו של הרב שליט"א מלמלה בין ניגון לניגון של דקות והשתפכות הנפש, מתביעתו היוקדת של רבינו השפת אמת שכל מעשינו אף בדברי הרשות לא יידמו למעשיהם של אנשי ארץ מצרים וארץ כנען, דרך חקירות נוראות במצוות "ואהבת לרעך כמוך" וחיך קודמין שנגעו בימי המלחמה הנוראה, ועד לגערות האוהבת של הבית ישראל בחסיד רבי מניס וטינצקי זצ"ל שאיבד את משפחתו במלחמה הנוראה ש"עדיף להתהלך כאן מאשר להיות טמון שם" וכמו שניתן ללמוד מאהרן הכהן אחר מות בניו. כאשר האווירה מתעלה ומזדככת עוד ועוד עד לפנות הבוקר של יום השבת.

גם בבוקר יום השבת, התקיימו התפילות המרוממות בהיכל ישיבת "תפארת יעקב" בהשתתפות הרב שליט"א ובני חבורתו. לאחר תפילת מוסף, נערך "קידושא רבה" מפואר לכלל בחורי הישיבה לכבוד האורחים החשובים, כאשר גם בו נשא הרב שליט"א שיחה נרגשת בפני רבני צוות הישיבה ובחורי החמד והרחיב על ה"כתר" המיוחד שראש הישיבה יחד עם כל הצוות והבחורים מביאים לפני הקב"ה.

עוד הזכיר את פירושו הנפלא של הגאון רבי אהרן לווין זצ"ל על דברי הגר"א שרק אהרן הכהן היה יכול להיכנס בכל השנה לקודש הקדשים בסדר האמור בפרשה, אבל לדורות לא, שהטעם הוא על פי דברי הספורנו שבמשכן היה כל השנה בחינת יום הכיפורים ככתוב "וענן ה' על המשכן יומם", ונאמר "כי בענן אראה על הכפורת". וביאר הרב שליט"א שהענן הזה הוא הענן שמחשיך ומסתיר בצרות בני ישראל, כמו כאן שמתו בניו של אהרן, ובתוך הצער והגלות זוכים להתקרב

קטיגור נעשה סניגור", ומכאן בהרחבה נפלאה על שיטות הלימוד השונות של שאלו המלך ודוד המלך וביאור דברי האור החיים הקדוש בספרו "חפץ ה'" על מחילת העוון. בהמשך האריך עוד בדברי הכנה נפלאים לשבת קודש הקרבה ובאה.

שבת קודש של התעלות ודבוקת

לקראת כניסת השבת, עלו ובאו מוריני הרב שליט"א ופמלייתו אל ההיכל הגדול של הישיבה המפוארת "תפארת יעקב" העומדת תחת שבטו של הגר"ע יפה שליט"א, אליה הוזמנו לעשות את מרבית יום השבת, לרומם את הבחורים הצעירים טפח וטפחיים מעל הקרקע, ולהשפיע אווירה של התעלות ודבקות. אי אפשר לתאר את ההתרגשות וההתלהבות שאפפו את ההיכל בשעת קבלת השבת ותפילת ערבית, שנערכו במעמד מאות הבחורים הניצבים על עומדם בסדר מופתי ובחינניות, בצוותא חדא עם אברכים מהקהילה שחפצו אף הם להתענג על ה', ואת עוצמת השירה הסוחפת והמאוחדת שהרטיטה את הכתלים ואת הלבבות. בסיום התפילה, ניגשו הבחורים לעבור בתווך להתברך בברכת "שבתא טובא".

וכמעט שהיה בשעת התפילה כך מעשיהם בסעודת ליל שבת קודש שנערכה באווירה מיוחדת ומרוממת, כאשר השירה בוקעת ועולה ומאחדת את הלבבות כולם לעונג הנשמות ועדן הרוחות. במהלך הסעודה עשו הצורבים את אזניהם כאפרכסת והאזינו בשקיקה למשא המרכזי שהשמיע הרב שליט"א על גדולתו של אהרן הכהן במות שני בניו בקרבם לפני ה' ומוסר ההשכל שיש לכל אחד ליקח אל עולמו, וכך ביאר את הפסוק "ואל יבוא בכל עת" שהוא

מבית דינו של מוריני הרב שליט"א לדורשי ההלכה, ובספרים נוספים נאים ומהודרים מבית היוצר של ממלכת התורה "עוז והדר" שהציג הרב שליט"א בפני ראש הישיבה, כאשר ראש הישיבה מפליא בהערכתו את מפעלות ממלכת התורה "עוז והדר" ואת מעשיו הגדולים של הרב שליט"א בעמדו על הפקודים, ומביע קורת רוח מהרחבת הגבולות והפצת התורה.

השיחה נשזרה בדברי תורה ובמעשי צדיקים, כאשר בין הדברים סיפר ראש הישיבה שליט"א את המעשה הידוע שהיה אצל זקינו הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שהגיע לבקש ברכה מרבינו השפת אמת מגור עבור זוגתו שנחלתה. אמר לו השפת אמת "וכי מי שזכה לגילוי אליהו צריך לבקש ברכה". ורבי אליהו שהתפעל מכך שהרבי ידע שזכה לגילוי אליהו, ענה בענוותנותו ובחריפותו כי ממי שיודע מי הוא הזוכה לגילוי אליהו הוא בהחלט חפץ להתברך. בסיום הביקור הטריח עצמו ראש הישיבה באות חביבות מופלגת וליווה את הרב שליט"א עד לרכבו.

לפני כניסת השבת, נשא מוריני הרב שיחה תורנית מקיפה בישיבה הגדולה "יגדיל תורה" שבראשות הגאון רבי יעקב ברסלויאר שליט"א. השיחה העמוקה עסקה בענין סוד בגדי הלבן של הכהן הגדול שהם כמו גוף לאדם הגדול זומן כה מקודש, וכענין בגדיו של הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק שהעניקו כוחות מחודשים לאדם שלבשם, כי גופו היה מקודש כנשמתו, ובגדיו היו כגוף לנשמה. עוד הרחיב בדברי האור החיים הקדוש שהשווה בין מחילת העוון אצל דוד המלך כשהכניסו את הארון לבית קדשי הקדשים, לכניסת אהרן בבגדי לבן, הקשורים לכלל "אין

לקודש הקדשים אל ה' יתברך. ואותו צדיק רבי אהרן לוויין מזליה חזי את אשר אירע עמו שנעקד על קידוש ה' בשנות הזעם.

הרב שליט"א הוסיף מזווית אישית, כי נכדו של הגה"א לוויין שיגר מכתב הערכה לזקנו של הרב, הגה"ח רבי ישראל יצחק פומרנץ זצ"ל, לאחר שקרא את ספרו בו כתב את קורותיו בשנות הזעם הנוראות, ובתוך הדברים כתב לו כעין תשובה על מה עשה ה' ככה לאומתו הסחופה, כי ככל שיש יותר מסירות נפש כך מתגלית יותר האהבה והקירבה של ישראל להשי"ת, וכמעשיו של הסבא בשואה שהיה מוסר נפשו לה' ולתורתו. והוא השיב לו במכתב כי הצדיקים תחילתם ייסורים וסופם שלווה, כפירושו של עמוד העבודה כי השלוה שבאה מתוך הייסורים היא שלווה הרבה יותר אמיתית ושקטה, וכל הייסורים הם הכנה עבור השלוה.

בשעה זו נעמד גם יו"ר הוועד ליהודי אוקראינה והעושה ומעשה לקירוב אחינו בני ישראל בכל מקום, ומי שטרם בעצמו לארגון כל המסע, רבי הלל כהן שליט"א לשאת מדברותיו הנלהבות, והעלה על נס את פועלו של הגר"ע יפה שליט"א בקירוב יהודים לאביהם שבשמים, ואמר כי באמת כל שכן שגם הישיבה הזאת היא קירוב על גבי קירוב, וכל מעשיו לשם שמים להרבות כבוד שמים בעולם.

משם עברו כולם להיכל בית המדרש החדש והמפואר, והקשיבו ברתק רב וכבוד ראש השיעור כללי שנמסר במשך שעה ארוכה בסוגיית דבר שבמניין מן התורה ומדרבנן, ובחקירת שורש הדברים. בין הדברים הובאו ראיות נפלאות בנושא רחב זה מתוך פרשת השבוע בענין עירוב דם הפר ודם השעיר שאינם מבטלים זה את זה, כאשר הרב שליט"א שורר גם פניני דרוש נפלאים בענין אי ביטולם של ישראל בין האומות מתורתו של החידושי הרי"מ ז"ע ובשייכות עם מצוות "ואהבת לרעך כמוך" האמורה בפרשת השבוע אף היא.

בחורי הישיבה יצאו מהתפעלות מעומק השיעור, ירדו לעומק הסוגיא בחדות ובבהירות והצטופפו לאחר השיעור לדון ולהתפלפל בנושא, ואף לאחר צאתו מהישיבה המשיכו והתלוו אליו

על מנת להמשיך ולמצות את הסוגיא. אשרי הגאון רבי עזריאל שליט"א שזכה להעמיד תלמידים הרבה ולהחזיר בהם את אהבת התורה ויגיעתה עד אין קץ.

בדרכם חזרו מהישיבה, התכבדו בני הפמליא בהזמנתו של הגאון רבי עזריאל יפה שליט"א להיכנס לביתו להיוועד לכבוד שבת קודש. לאחר מכן, נערכה סעודה "צפרא דשבתא" אצל המארח הנגיד החשוב רבי משה קויפמאן שליט"א בבית האכסניא, כאשר גם בה נשמעו כל העת דברי תורה וסיפורי צדיקים היוצקים טל חיים על הנפש, כמו גם שיחת חיזוק מיוחדת שנמסרה לכל בני המשפחה המורחבת.

לעת המנחה, השתתף הרב שליט"א בסעודה שלישית שנערכה בבית הכנסת הגדול של מתפללי נוסח ספרד, בנשיאות הרה"ג רבי יצחק צבי שטראה שליט"א. ציבור רב נאסף במקום, ואף רבים מבני הישיבה באו להשתתף בסעודה שלישית כדי לשמוע את דברי התורה והחיזוק.

במאמרו העמוק ביאר הרב שליט"א בהרחבה את שיטתו של רבי עקיבא שהלך בדרכו של רבו נחום איש גמזו לדרוש את התורה בדרך של ריבוי ומיעוט וריבוי ולא בכלל ופרט וכלל, כי נחום איש גם זו היה אומר על כל דבר גם זו לטובה ובחר בדרך של ייסורים, ומובא בירושלמי שכאשר רבי עקיבא נכנס לבקרו אמר לו נחום אי לי שאין אני רואה אותך גם כן בייסורים כאלו. ואכן גם רבי עקיבא היה אומר כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, וכל ימיו היה מצטער על 'בכל נפשך' עד שמת בייסורים נוראים, כי ביקש לבדוק את עצמו אם יש לו מסירות נפש כבני אברהם אבינו, על אף שהיה בן גרים.

וביאור הענין הוא שהם היו דורשים את התורה בדרך של דקדוק על כל אות ואות וכל קוץ וקוץ, והיו מחשיבים כל פרט ופרט, וזוהי הדרך של הקב"ה שמדקדק עם צדיקים כחוט השערה. ובדברים אלו ביאר שתלמידי רבי עקיבא החשיבו יותר מדי את הכלל ולא את הפרט ולכן לא נהגו

כבוד זה בזה, אבל רבי עקיבא אמר "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה, כי היה מחשיב ומדייק על כל דבר.

לאחר תפילת ערבית, שוחח הרב שליט"א עם הגאון המופלא רבי נפתלי כצנשטיין שליט"א, ששיבח את פועלו ואמר כי הספרים שיוצאים לאור על ידו הם קירוב הגאולה.

במוצאי השבת העמוסה והגדושה, התקיימה סעודת מלווה מלכה מפוארת בביתו של ראש הישיבה הגאון רבי עזריאל יפה שליט"א, שערך את השולחן בשפע מטעמים ובמגדנות, והתברכה בשירה ובזמרה בשילוב מעשיות צדיקים. בהמשך השעות המאוחרות של הלילה, רבים היו תלמידי החכמים אשר עלו ובאו לבקש לשמוע וללמוד, וכן גם להביא את חידושיהם שזכו להעלות על הכתב בספרים.

חותם של תורה

את תפילת שחרית של יום ראשון עשו חברי המשלחת בשיבת "נצה ישראל" סנדרלנד - ישיבה קטנה וקיבוץ בראשות הגאון רבי יעקב ארנטרוב שליט"א. לאחר התפילה נשא הרב שליט"א דרשת חיזוק מיוחדת על השילוב של תורה וחסד, על החשיבות שבכל רגע של לימוד, ועל מעלת ומצות החסד שיש בלימוד האחד עם השני, "אמור ואמרת" להאיר ולהזהיר גדולים על הקטנים.

המסע המרומם נחתם בביקור רב רושם במעונו של הגאון הגדול רבי עזריאל רוננבוים שליט"א, אשר חרף גילו המופלג וחולשתו הרבה קיבל את הרב שליט"א בכבוד רב, בירכו בחמימות והעניק לו את ספרו לאות הערכה.

במשך כל ימי הביקור הורגשה תכונה מיוחדת בהיכלי התורה שבעיר. דרשות החיזוק, השיחות וההתאספויות הותירו השפעה עמוקה על הציבור כולו ועל בני התורה בפרט, אשר יצאו מן המסע מחוזקים ומרוממים, מלאים בשאיפה להוסיף ולהעמיק בעבודת ה' ובהתמדת התורה.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה לצדק

הרה"ק רבי שלמה גולדמן מזוועהיל זי"ע

יומא דהילולא - כ"ו אייר תש"ה

אורה לצדק

ספרים רוסיים לשפה ההונגרית. מובן מאליה שספרים אלו לא היו ספרי הלכה או ספרי חסידות קדושים, היו אלו ספרי תעמולה קומוניסטית, ספרים המלאים כפירה ורעל: כפירה מחלחלת! כאשר מתעסקים עם רעל הוא חוזר לעצמות! שלום שקרא ותרגם ספר אחרי ספר החל לספוג את הרעל הכפרי אשר טמטם את לבו. לבו החם של העילוי מאונגוואר נססם, התקרר לו רגש הקדושה, טהרת הלב נגוזה. במקומו של הלב הגדול התיישב לב אחר, לב של אבן! שלום הפך לקומוניסט נלהב...

שנים חלפו, המלחמה הנוראה תמה, העשן החל להתפזר. מבין הכבשנים החלו להתקבץ השרידיים, שרידים משיבת אונגוואר, אודים מוצלים מאש מחצר הקודש בעלזא. מנסים לשקם, מנסים לבנות את עולמם מחדש. שואלים ומתעניינים מה עלה בגורל חבריהם, מה עם פלוני, מה עלה בגורלו של אלמוני. כל כך הרבה נהרגו, כל אחד ששאר, כל אחד ששרד הביא ללבם השבור שמחה גדולה.

דבר אחד העסיק את כולם, מה עלה בגורלו של שלום העילוי? האם הוא שרד את המלחמה, או שעלה בסערה השמימה במות קדושים. שמועות סותרות הסתובבו, זה אמר שראה את שלום, והשני טען שידוע לו ששלום אינו בין החיים. לפתע החלו להגיע שמועות עצובות מרוסיה, בתחילה היו אלו רק שמועות, עד שהתבררה התמונה המלאה והעצובה, שלום העילוי זנח את דרך התורה וחי לו בעיירה נידחת כמו גוי גמור!

עצב מילא את לבם של השרידיים, תחושת החמצה עמוקה, שלום! איך יתכן! הן יש לו תפקיד, עליו להאיר את שמי העולם בתורתו!

רוסיה רחוקה ומסוגרת, מוקפת במסך ברזל, אין יוצא ואין בא. לא ניתן לנסוע לרוסיה להשפיע על שלום.

בירושלים בבנין קטן בשכונת בית ישראל התחולל המאבק האמיתי על חייו הרוחניים של שלום, לבלתי ידח ממנו נידח. רבי אליהו רוט איש סודו ונאמן ביתו של הרבי הקדוש רבי שלומק'ה מזוועהיל לא הסכים להתיימשך מחבירו שלום, לא היה מוכן לוותר עליו. דרכו של הרבי הקדוש ייתרה לטוב בכל בוקר במקווה ולאחר מכן נוהג להזכיר ולברך את אלו הזקוקים לישועה.

בכל יום היה רבי אליהו מלווה את הרבי בדרכו למקווה והיה מנצל את הדרך להזכיר לפני הרבי רשימה ארוכה של אנשים שהיו זקוקים לישועה. "דוד בן חיה, טוביה בן שרה, שלום בן רבקה" בכל יום היה מזכיר רבי אליהו את שמו של חברו היקר שלום בן רבקה בתוך רשימת הזקוקים לישועה. הרבי ברך והתפלל אולם על שם אחד דיילג במפגיע, שלום בן רבקה, הרבי סרב לברך את אותו עילוי לשעבר...

אולם רבי אליהו לא התיימשך, יום אחרי יום המשיך להזכיר את שמו של חברו, מקווה שאולי היום יסכים הרבי לברך ולהתפלל על שלום בן רבקה שיחזור בתשובה שלמה. אולם הרבי מסרב... יום יום היה רבי אליהו מפציר ומבקש, אולם הרבי שותק ולא אומר דבר.

היה זה עוד יום שגרתי. רבי אליהו צועד לצד רבו הגדול ומזכיר לפניו שם אחרי שם. "רבי", פנה רבי אליהו לרבו הגדול "אנא יברך את שלום בן

הרה"ק רבי שלמה גולדמן מזוועהיל זי"ע, המכונה ר' שלומק'ה זווילער נולד בשנת תרכ"ט לאביו רבי מרדכי גולדמן - הרבי הקדוש מזוועהיל, נינו של רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב תלמידו של הבעל שם טוב. לאחר פטירת אביו הגדול החל לכהן באדמו"רות לצד אחיו הגדול ממנו - רבי יחיאל מיכל גולדמן.

בשנת תרפ"ו עלה ר' שלומק'ה זווילער לארץ הקודש יחד עם נכדו רבי מרדכי, ובעת שירדו מן הספינה אמר הרבי לנכדו "משליך אני את האדמו"רות לים..." אולם על אף מאמציו הרבים להסתיר עצמו עמדו אט אט אנשי ירושלים על גדלותו ונכנסו לביתו לעצה ולברכה.

במהלך מלחמת העולם השנייה בראשית שנת תש"ב, עמדו הנאצים בשערי ארץ ישראל באל-עלמין, סכנה מוחשית נשקפה לתושבי ארץ הקודש. הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל הלך יחד עם ידידו הרבי הקדוש מהוסיאטין לקברו של האור החיים הקדוש ולהעתיק על הצלת יהודי ארץ ישראל, ובסוף התפילה אמרו הצדיקים שהנאצים יכשלו ומשם תתחיל מפתחם.

בשנת תש"ה בכ"ו באייר נסתלק הרבי הקדוש ר' שלומק'ה זווילער לבית עולמו, ואת מקומו מילא בנו ממשך דרכו רבי גדליה משה גולדמן.

לבו הגדול של הרבי הקדוש מזוועהיל

הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל הינו אחד הצדיקים הקדושים והטהורים שנתל הקב"ה בדורות האחרונים, כל כולו היה מידות טובות, רחום וחנון, קדוש וטהור באופן מופלא.

הבית הקטן בשכונת בית ישראל היה מקום עליה לרגל, רבים רבים שיחרו לפתחו לעצה ולברכה או סתם להשיח את רגשותיהם לפני לבו הרחום של הרבי. ומופתים גלויים התגלגלו תחת שולחנו, אולם למרות כל זאת הרבי היה חי בעניות עצומה, סרב לקבל מאומה מהפוקדים את ביתו. ניתן היה לראות בחוש את דברי דוד המלך בספר התהילים (קמ"ד) "פיאר ענווים בישועה", הרבי הקדוש היה כל כולו מקשה אחת של ענווה ושפלות ברך, והקב"ה פיאר אותו בישועות, בישועות רבות עבור כלל ישראל! מופתים גלויים!

המופת הגדול ביותר!

ידוע בשם הצדיקים שהמופת הגדול ביותר הוא להכניס יראת שמיים ביהודי, לקרב את בניו האהובים של הקב"ה תחת כנפי השכינה. לכך נתמקד במופת שזכה, השבת יהודי רחוק ביותר לכור מחצבתו.

מילדי החמד של העיר אונגוואר היה שלום, ניגן וחקים, כבר בשנות ילדותו המוקדמות נודע בחריפותו ובידיעותיו העצומות. בסעודת הבר מצווה של שלום השתתפו גדולי העיר אונגוואר והוא השמיע בפניהם דברי תורה נפלאים, חידושים שחידש בעמל רב, דברים אשר הפליאו את השומעים כולם. בטוחים היו כולם ששלום המתמיד והחריף עתיד להיות מגדולי תלמידי החכמים בדור הבא, יאיר את העולם בתורתו ובחכמתו. הילד גדל והפך לנער, שלום נשלח לשיבתו של רבי יוסף אלימלך כהנא אשר שכנה בעיר אונגוואר, הייתה זו מהשיבות המפוראות והחשובות ביותר בהונגריה כולה, כאשר רבי יוסף ראש הישיבה - תלמיד חכם עצום, ספר תורה חי ממש! ניהל אותה ביד רמה. גם במקום חשוב זה ניכרה דמותו של הנער שלום. עד מהרה עמדו התלמידים על התמדתו וכשרונו העצום.

באותה העת בקצה אחר של אירופה חלה בחור חמד

רבקה שיחזור בתשובה שלמה, הרבי שתק כהרגלו ומחשבה חלפה במוחו של רבי אליהו "אולי די, אולי אין תקווה", אולם לפתע שומע הוא את קולו החם של הרבי הקדוש מזוועהיל "הוא לא יעזוב את העולם בלי הרהור תשובה..."

הרבי הבטיח! רבי אליהו מאושר, מתעודד, הן מי כמוהו יודע על כוח ברכתו של הרבי, יש תקווה.

שימו חלפו, בריית המועצות הגדולה החלה להתפורר, מסך הבזל נפל, המוני יהודים מכל רחבי רוסיה הגדולה החלו לעלות לארץ הקודש. גם שלום היה ביניהם, לחבריו נודע ששלום חברים דר עם אשתו במרכז הארץ וחי לו חיים מופקדים, חיים הרחוקים מתורה ומצוות וללא כל סממן יהודי.

כ"י לא ידח ממנו נידח! החליטו החברים, יש לעשות משהו, שימו חלפו, הרי העילוי של אונגוואר! לא ניתן להשאיר נשמה גדולה כל כך בבוץ וברפש. מפעם לפעם היו עולים חבריו אל ביתו, חברים מאונגוואר ומבעלזא, ניסו לדבר על לבו, לחמם את הלב ולנקות את המוח. אולם לא, שלום שמח לקראת חבריו שמח לשוחח עמם, הנהגה להעלות זיכרונות, לשמוע מה עבר עליהם. אולם על רוחניות, על תורה ותפילה לא היה ניתן לדבר, שלום לא הסכים לשמוע מילה על יהדות.

בכל פעם שכזו היו החברים חוזרים במפח נפש, כאב לב עצום, שלום! זה שתלו בו כל כך הרבה תקוות, אמרו אליו שהוא יאיר את העולם! כיצד! כיצד יתכן שלב ענק שכזה חי לו באשפות?!

ניסו החברים וכן וכן, שלחו אליו ידידים רבים, אף אליהו רוט ידידו מנוער נסע אל ביתו, ניסה לדבר על לבו של שלום ידידו, להזכיר לו נשכחות, להטעים טעם של קדושה. אולם גם רבי אליהו נחל אכזבה, שלום לא מוכן לשמוע, חומה בצורה. הארס הכפרני חלחל כה עמוק והרס כל חלקה טובה בלבו של שלום.

שישים שנה חלפו, רובם של חבריו הלכו לעולמם, גם אליהו רוט ביניהם, אולם עד יומו האחרון היה רבי אליהו סמוך ובטוח ששלום יחזור בתשובה שלמה, הן הרבי הקדוש רבי שלומק'ה מזוועהיל הבטיח ששלום לא יעזוב את העולם בלא הרהור תשובה.

בשנת תשס"ט פנה יהודי חסיד בעלזא ומרדכי שמו לשלום ובקשה בפיו: "עורך אני ספר על חצי הקודש בעלזא מהימים אשר לפני המלחמה הנוראה, אשמח לשבת עמך לשמוע סיפורים על הימים ההם". שלום קיבל את פניו בשמחה, הוא כבר לא צעיר, הרבה שנים עברו, אולם הראש עדיין עובד. זמן רב ישוב השנים יחד, שלום סיפר בשטף מעשים, זיכרונות, דברי תורה, וסיפורים.

ימים ספורים לאחר מכן מרדכי מקבל שיחת טלפון משלום: "אשמח אם תוכל להגיע שוב אל ביתי, צריך אני ממך טובה". "בשמחה, חייב אני לך הרבה הכרת הטוב על שפע של מידע יקר שנתת לי".

"אני רוצה תפילין" אמר שלום בשקט ובקול רועד, "השג לי נא במהירות רבה זוג תפילין..." מרדכי הוציא במהירות את תיק התפילין שלו "אני אשיג לך תפילין אולם היום תניח את שלי". אט אט כרך שלום את הרצועות הקדושות על ידיו, דמעות זלגו מעיניו. נגד עיניו של מרדכי נגלה מחזה מרגש, קייש, קומוניסט לשעבר, נראה רחוק מכל זיק של יהדות, יושב עטור בטלית ותפילין, מתקרב לאבא שבשמים, מסיר את הקליפות סבבו את נפשו, מוריד את העטיפה הגסה שעטפה אותו. מרגע לרגע היה נראה ששנים רבות נושרות ונעלמות, מבין הקליפות והעטיפות הגיח תפאום שלום העילוי! שלום של לפני המלחמה. "רוצה אני ללמוד!" אמר לפתע שלום, "קודם המלחמה עסקתי במסכת בבא בתרא, המלחמה הארורה הפסיקה אותי באמצע המסכת..."

שמועה טובה הגיעה לאוזני חבריו של שלום, לבו של שלום התעורר! מספר חברים התארגנו ועלו אל ביתו, מצאו אותו מול הגמרא הגדולה כמו בימים הטובים שקדם מוחו ולבו בדברי התורה הקדושה, "שישים ושבע שנים הייתי מבולבל" אמר להם שלום, "מרגיש אני שהכל התפוגג ברגע אחד, ממש כמו חלום". בשנותיו האחרונות חזר שלום לעצמו, ישב ולמד בהתמדה וברצף, מצל כל דקה פנויה ללימוד התורה. עד שנפטר בשנת תשע"א מתוך לימוד תורה בשקידה ועומק.

ברכתו של הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל התקיימה! הרבי הבטיח ששלום לא יעזוב את העולם בלי הרהור תשובה, וההבטחה הפלאית התקיימה במלואה.

מעשה נורא זה הינו גדול המופתים של הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל, להחזיר נשמה תועה לאביה שבשמים, להכניס חום של קדושה באותו לב גדול שהתרחק, להחזיר את שלום העילוי בתשובה שלמה.

טעימה מיצירת הדבש

הרבי הקדוש רבי שלומק'ה מזוועהיל לא השאיר אחריו ספרים, אולם דברי תורתו הקדושים נשמרו בידינו על ידי תלמידיו הרבים, ורבים רבים מצטטים מאמרותיו הטהורות בעיניים דולקות.

טעימה קטנה בקצה המטה מאותה יצירת הדבש - דברי קודשו של הרבי הקדוש ר' שלומק'ה מזוועהיל, מטעים אותנו רבי משה ובר, מגדולי המשפיעים החסידיים אשר חיו בירושלים. רבי משה ובר היה מקושר ביותר לרבי מליבוואויטש, ואף ידוע שהרבי מליבוואויטש התבטא ואמר: "ראק מלואות את פניו של רבי משה ובר אפשר לקבל לרשמים!"

בצעירותו זכה רבי משה להתקרב לרבי שלומק'ה מזוועהיל, אשר סמך עליו ביותר והפקיד בידיו כספים על מנת לחלקם למשפחות תלמידי חכמים.

בספרו "ירוש משה" מביא רבי משה ובר אמרה נפלאה בשמו של הרבי הקדוש מזוועהיל, הנה ביים הכיפורים בתפילת המנחה נוהגים אנו לקרוא את הפטרת יונה. אנו קוראים שיונה הנביא נצטווה ללכת ולהתריע באנשי ינונה ולהחזירם תשובה, אולם יונה הנביא לא חפץ לעשות זאת, ניסה לברוח מהקב"ה באונייה הנוסעת תרשישה.

ומדוע לא חפץ יונה הנביא לקיים את נבואתו? המדרש מביא שיונה הנביא ידע שאם ילך לאנשי ינונה ואמר להם: "עוד שלושה ימים ינונה נפכת", וודאי יחזרו בתשובה שלמה לפני הקב"ה. מדבר זה חשש יונה הנביא, חשש שיצא מכך קטרוג גדול על כלל ישראל. יאמרו המקטרגים: "ראו כיצד הגויים חוזרים בתשובה על ידי נבואה אחת, ובני ישראל אינם שבים לבורא על אף אזהרות הנביאים הרבים שנשלחו להחזיר בתשובה".

שאל רבי שלומק'ה מזוועהיל: לכאורה דברי המדרש טעונים ביאור, הרי ישנו איסור חמור על נביא לכבוש את נבואתו, ואפילו אם יש לו סיבות וכוונות טובות. ובנוסף, מהי התועלת בכך שיונה ברח תרשישה, הרי ברור היה ליונה הנביא שעתה ה' היא תקום, לבורא העולם לא חסר שליחים, ואם יונה לא ילך הקב"ה ישלח נביא אחר?

מוכרחים לומר שיש כאן הסבר עמוק ועצום, אומר רבי שלומק'ה מזוועהיל: יונה הנביא לא רצה לכבוש נבואתו חלילה, ואף לא חשב שהוא - בשר ודם יוכל למנוע את רצונו של מלך מלכי המלכים. במעשיו של יונה הנביא ישנה כוונה עמוקה ונסתרת.

הנביא מספר על נס עצום שנעשה ליונה הנביא, יונה שהה בתוך מעי הדג שלושה ימים ושלושה לילות, ויצא משם בריא ושלם. נס גדול שכזה הפך לשיחת היום, כולם דברו על הנס הגדול שאירע, יונה הנביא סרב לקיים את שליחותו, הייתה סערה ביים, נודע שהסערה בגלל יונה, זרקו את יונה ליס, דג בלע אותו, ולאחר שלושה ימים הדג הקיא אותו ליבשה.

כאשר מגיע נביא שכזה לבשר על שליחות מאת הקב"ה 'בעוד ארבעים יום ינונה נפכת' וודאי שהם יחזרו בתשובה, אין מכך כל התפעלות. כאשר רואים בחוש את יד השם וכי פלא שהם תפסו את עצמם? שהם התיישבו לבכות? חזרו בתשובה?

חזרה בתשובה לאחר נס עצום ונורא שכזה אינה רבואת, אינה קטרוג על עם ישראל!

יונה הנביא לא כבש נבואתו, יונה ביקש לעשות את שליחותו באופן שלא יצא קטרוג על בני ישראל, מפני שאצלנו בני ישראל בני האהובים של מקום אין צורך במופתים גדולים כל כך, מספיק לנו מכה קטנה, תזכורת מבורא עולם, וכבר אנו שבים בתשובה, חוזרים אל אבא שבשמים!

מידות מתוקנות

בפרשת לך לך מספרת התורה שאברהם אבינו שלח את אליעזר לחפש אשה עבור יצחק בנו, והזוהר והשביע אותו שלא יקח מבנות כנען, 'כי אל ארצי ואל מולדתי תלך, ולקחת אשה לבני ליצחק'. ורבים הם התמהים מהו ההבדל, במה שונים הגויים אשר בחרן מאלו הדברים בארץ כנען? וכי בחרן היו יותר צדיקים? הניחו תפילין של רבנו תם?

עומקו של דבר מובא בספרים הקדושים, אנשי חרן לא היו צדיקים, הם היו רח"ל עובדי עבודה זרה, דעותיהם לא היו טובות. אולם אנשי כנען היו בעלי מידות מושחתות. לימד אותנו אברהם אבינו; פגם של דעות קל יותר מפגם של מידות רעות, דעות פגומות ניתן להסיר בקל, ניתן לשכנע ולהדריך את האדם בדרך הישר, אולם מידות מושחתות זהו פגם בנפש, אלו הם דברים הטבועים בנפש שלא בנקל ניתן להסירם!

זאת הייתה עדיפותם של אנשי חרן על אנשי ארץ כנען, מידותיהם היו מתוקנות, כאשר הנפש מתוקנת, אינה פגומה, ניתן להצמיח את רבקה אמנו.

מעשה נפלא סיפר יהודי יקר בשם ר' שלמה הופמן, אדם הידוע בחכמתו ובהבנתו בחכמת הנפש אשר היה מקורב לכמה וכמה מגדולי ישראל. "בצעירותי" סיפר ר' שלמה "זכית להיות מבאי ביתו של רבי שלומק'ה מזוועהיל, ורבות ספגתי ממנו ובדרך הישר. פעם אחת אמר לי הרבי: "כאשר אנו מתבוננים על שני יהודים אשר רח"ל עדיין לא שומרים תורה ומצוות, האחד הינו מומר לתאבון, והשני מומר להכעיס. במחשבה ראשונה נראה שמומר להכעיס גרוע יותר ממומר לתאבון, מפני שיש בו צד של זכות - יצרו תקפו, הוא לא עושה זאת כדי להכעיס את בוראו".

"אולם מובט שני" המשיך ר' שלומק'ה מזוועהיל, "ישנה תקווה שמומר להכעיס יוכל לחזור בתשובה שלמה יותר מהמומר לתאבון. ומדוע? מומר להכעיס מתכון למרוד בבוראו, אולם ברור לנו שאם אותו יהודי מסכן היה מתבונן מעט בגדלות הקב"ה, מבין מהי המשמעות להתריע נגד מלך המלכים הקב"ה היה בורח מעבירה כמטחוי קשת.

ולעיתים לבוא כשמישיח יבוא, ונזכה למאמר הפסוק 'כי עין בעין יראו בשוב השם ציון' ברגע אחד יוכל אותו מומר לחזור בתשובה ולשנות את דעתו באחת, כפי שאמרנו קודם שפגם של דעות ניתן לעקור ברגע אחד. "שונה הוא מומר לתאבון" סיים הרבי, "מומר לתאבון זוהי בעיה פנימית, פגם בנפש! האדם אינו מסוגל להתגבר על התאוות הבעורות בו. אדם שלא עבד על התאוות והרצונות שלו יהיה צריך עבודה גדולה לשבר כל תאוה ותאוה, כל מידה ומידה, חזרתו בתשובה שלמה קשה יותר ממומר להכעיס!"

מתחילים להרגיש את אורו של משיח

היה זה בערבו של יום סתמי באמצע השנה, ר' שלומק'ה מזוועהיל ישוב היה בביתו הקטן שקוע במחשבותיו כאשר לצדו ישב תלמידו נאמן ביתו ר' אליהו רוט. ניכר היה שהרבי עוסק כעת בדברים נעלים ונשגבים. לפתע התנער הרבי ממחשבותיו ואמר "מתחילים להרגיש את אורו של משיח היורד לעולם!"

"מהו אותו אור של משיח?" שאל ר' אליהו רוט.

"אורו של משיח" ענה הרבי, "זוהי התעוררות לתשובה היורדת לעולם. מרגיש אני בהשפעתו של אור יקר זה". "דע לך" המשיך הרבי ואמר, "ישנם שני דרכים לתשובה, 'תשובה עילאה', 'תשובה תתאה'. לעיתים אדם חוטא ולפתע מתעורר בו רצון לשוב, אם מפני חשבון נפש שפגש, או דבר התעוררות ששמע, או צרה שהתרגשה עליו. תשובה זו נקראת 'תשובה תתאה'.

אולם ישנם מקרים שהאדם לא עורר את עצמו לשוב, הוא לא עשה לשם כך דבר, מתוך עומק הסחי והמיאוס אשר היה שרוי תלוקה אותו רוח טהרה, השתוקקות עצומה לקרבת אלוקים. זה נקרא 'תשובה עילאה', האדם לא עשה מאומה ולפתע מתעורר בו רגש לתשובה.

תשובה גבוהה זו המגיעה כולה ממקור עליון, הינה חסד השם על בראויו, השופך עליהם רוח טהרה אף שאינם רואיים לכך. דבר זה נקרא אורו של משיח! זהו האור הגדול אשר מרגיש אני בעת הזו!"

נהרות האמונה

אורות של אמונה לדרך החיים

החדתא

מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

גיליון ז
פרשת בהר בחקותי תשפ"ו

פצל האמונה

פרקי חזון לחיים של רוגע ושלווה

משקפיים של אמונה – ללמוד להתבונן נכון על מאורעות החיים

הבניין הישר והראייה הפוזלת

מכלל האמונה והאמין כי אף אם נראה דבר מסוים במציאות כרעה חס ושלום, הרי שכך זה נראה רק לעיני אדם בשר ודם, אבל באמת בהסתכלות לעיונה הכל הוא אך ורק לטובה. משל נאה וידוע הסביר בעניין זה מרן החפץ חיים ע"ה, אדם הפוזל בעיניו עומד מול בנין ישר ורואה אותו נטוי ועומד ליפול. בעודו זועק לעזרה מגיע חברו שאף הוא סובל מראייה פוזלת ומרגיע אותו ואומר שאכן הבניין נטוי ומסוכן אך הוא נטוה לצד ימין ולא לשמאל כדבריו. בסופו של דבר מגיע אדם שעניו ישרות ופוסק כי הבניין עומד ישר לחלוטין ואילו הם פשוט פוזלים ולכן כך נראים הדברים בעיניהם.

כך ממש הוא בעניין האמונה. דרכי הקדוש ברוך הוא ישרים הם כפי שנאמר (תשע"ד ט) 'כי ישרים דרכי ה''. אך לעיני האדם המסתכל מבעד לעיניים פוזלות נראים דרכיו יתברך כנטוים הצידה, כאילו חלילה יש דבר שאינו טוב בהנהגתו של בורא עולם.

הטעם המור שמגיע מתוך החול

דברים ערבים ומתוקים דרש בזה הר"ק רבי יוסף צרפתי ע"ה בספרו הקדוש יד יוסף (ריש שמו"ח). בפתח דבריו הוא מקשה על הפסוק (תהלים ל"ט ט) 'טעמו ורא כי טוב ה' אשירי הגבר יחקה בו'. קשה להבין את הפסוק הזה משתי סיבות. הראשונה היא שאין שייכות של טעימה בטוב השם הלא טעימה היא פעולה גשמית השייכת רק באכילה. השאלה השנייה היא סדר העולם הוא שבתחילה אדם רואה את המאכל ורק כשמתקרב אליו הוא יכול גם לטעום ממנו, ומדוע כאן הקדים דוד המלך ע"ה את המילה טעמו לפני המילה וראו.

התשובה לכך טמונה בהבנה שהקדוש ברוך הוא טוב בתכלית, כפי שנאמר (תהלים קמ"ט ט) 'טוב ה' לכל ורחמי על כל מעשיו'. לכן אפילו אם אדם רואה בעולם השפל הזה דין או גזרה שנראים לו במבטו השטחי כמשפט מעוקל ראוי שיתלה את העיקשות בדעתו שלו ולא בבורא יתברך. שהרי על הבורא נאמר (דברים ל"ב ד) 'א-ל אמונה ואין על צדיק יושר הוא'.

וכן אמר משה רבנו ע"ה 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עלו וגו' שחת לו לא בגיו מומם'. פירושו של הפסוק הוא שהא-ל יתברך תמים פעלו ודרכיו משפט ואם נראה לאדם שורת הדין פגומה עליו לדעת נאמנה כי מומם של בניו הוא המשך בעמוד הבא

נהירין

פניני דעת לנתיבות חיי היום

הפיקדון שבכיס: למי באמת שייך הכסף שכבר נמצא אצלנו?

וכפי שמוזכר ספר חסידים (סימן תטו) כי הקדוש ברוך הוא נותן לעשיר עושר כדי שישלך לעניים, ואם אינו עושה כן באים העניים וצועקים לפני המקום, והקדוש ברוך הוא נפרע ממנו כאילו גזל אותם וכופר בפיקדון שהופקד בידו.

כדי להמחיש את כוחה של ההכרה הזו, כדאי להתבונן בתועלת העצומה שצומחת לאדם שיודע שאפילו מה שבידו שייך עדיין להשם. כיוון שהוא מבין שהוא זקוק שהבורא ייתן לו את השפע בכל שנייה מחדש הוא מפשפש במעשיו תמיד ועושה תשובה על חטאיו כדי שלא תיעצר ההשפעה. הוא יודע שכל חטא קל פוגם בזכאותו ועל כן פרנסתו היא רק חסד חינוס.

יהודים של חסד והודאה

דוגמה מאירה לכך מובאת בדברי הר"ק בעל חידושי הרי"ם ע"ה (ליקוטי הרי"ם ויצא) המסביר מדוע אנו נקראים יהודים. השם יהודה ניתן על שם ההודאה הפעם אןֶה אַת ה' (בראשית כ"ט, לה) כיוון שנטלה לאה יותר מחלקה (רשי"ש ש"ס). עם ישראל יודעים שכל מה שהם מקבלים, הוא הרבה יותר מחלקם האמיתי כפי שאמרו חז"ל במסכת חולין (ט"ז א) שאנו ממעטים עצמנו לפני הבורא גם כשהוא משיפיע עלינו גדולה, ולכן אנו מודים לו תמיד.

לעומת זאת מי שחושב שממונו הוא פרי צדקתו כפי שמוזכרת התורה הקדושה (דברים ט"ז ט-ד) אַל תֵּאמַר בְּלִבְּךָ וְגו' בְּצַדִּיקְתִּי הִבִּיאֵנִי ה' [ואומר ספר הסמ"ג (סימן ס"ד) שהוא לאו גמור] הרי הוא מסתכן בכפירה, שכן הוא בוטח רק במה שבידו וסבור שהשם אינו יכול ליתול זאת ממנו. הבוטח האמיתי לעומת זאת אינו דואג למחר כי הוא נשען רק על אביו שבשמיים, ויודע שמי שנותן לו היום ייתן לו גם מחר.

הוראה למעשה:

לפעמים אנתנו מרגישים בסוף החודש כשהמשכורת נכנסת לבנק או כשהמזווה מלא שהגענו אל המנוחה והנחלה. תחושת הרווחה הזו נראית לנו כמו תעודת ביטוח שאין ממנה פחד. המאמר הזה בא להזכיר לנו שהחשבונות שלנו הם חשבונות של בשר ודם, אבל אצל מלך מלכי המלכים השפע לא באמת מחולף בעלות. אל תנסה להישען על היתרה בעבור ושב, התפקיד שלך הוא רק אשך והוא ליכור מי באמת מפרנס אותך בכל נשימה. השלך על ה' יתברך, ודע נאמנה שמי שמעניק לך את הכוח לאכול את הלחם ברגע זה ממש, הוא זה שימשיך לזון אותך בחסד גם ברגע הבא.

לחיות תמיד עם יד פתוחה

אחד הניסיונות הזקים ביותר בחיי האמונה הוא תחושת הביטחון המדומה שמגיעה כשהכיס מלא. לעיתים קרובות אדם חושב שברגע שהממון הגיע לידיו הרי הוא שלו לחלוטין. על יסוד זה העמיד הגאון רבי משה פיינשטיין ע"ה בספרו דרש משה (דריש"ט) את הכלל העמוק בהבנת כפל הלשון שאמר דוד המלך ע"ה (דברי הימים א כ"ט י"ד) כי מקף הכל ומקף נתנו לך.

הגר"מ חושף בפנינו זווית מבט מסלטלת המשלימה את תמונת הביטחון שלנו. כוונתו של דוד המלך ע"ה היא ללמדנו שהנתינה אינה מסתיימת ברגע שהכסף עבר אלינו. בכל פעם שאדם משתמש בדברים שנמצאים כבר תחת ידו, עליו לדעת שזה מתאפשר רק מידו הרחבה של השם יתברך. אף אם הממון מונח בכיסו מובטח וסגור אין זו מתנה חלוטה השייכת לו לגמרי. כפי שאמרו חז"ל במסכת ראש השנה (א.י.) 'כל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא כלומר כל השפע שבעולם עדיין מונח בבית האוצר של הקדוש ברוך הוא והוא יתברך נותן לאדם בכל רגע ורגע מחדש, בדיוק את מה שצריך לו.

הוידוי שמעל שולחן האוכל

כשאדם יושב אל שולחן ערוך מכל טוב הוא נוטה לחשב חשבונות של הרגל ולראות את האכילה כדבר מובן מאליו. אך ההלכה מלמדת אותנו שגם בשעת השפע הגדולה ביותר אנו תלויים לחלוטין בחסדי שמיים. נמשל הדבר לתקנת חכמים להגיד וידוי בערב יום הכיפורים קודם הסעודה המפסקת אף שעדיין לא הגיע זמן החיוב של יום הכיפורים עצמו.

כך מנמקים זאת הרי"ף במסכת יומא (א.יב) והרמב"ם בספרו משנה תורה (הלכות תשובה פ"ב ה"ז) שמא יזרע דבר קלקלה בסעודה ויחנק קודם שיתודה. הרי לנו שאפילו אדם אשר כבר יושב אל השולחן ונמצא באמצעה של אכילת לחמו, אינו מובטח שיוכה לברך על המוגמר ללא עזרה וסיוע מן השמיים. כך גם האדם הבריא אינו יכול לבטוח על חיותו שיהיה בריא בעוד רגע, אלא כל ביטחונו צריך להיות נשען רק על הקדוש ברוך הוא שישלים לו די מחסורו.

הבוטח אינו מחזיק מומון לעצמו

הבוטח האמיתי שעניו נשואת לשמיים יודע להשתמש נכון בכספו ולא יימנע מלפזר ממון רב על מצוות שהרי אינו מחזיק את הממון כשלו. כפי ששנינו במסכת אבות (פ"ג מ"ז) 'אן לו משלו שאתה ושלך שלו'

סוד ההשתקפות: מה מגלים לנו החסרונות של האנשים סביבנו?

התהלים שמאירים את הנגעים

על היהודי הקדוש רבי יעקב יצחק מפרשיסחא ע"ה מסופר בספר תפארת היהודי שהיה נוהג לומר תהלים בדבקות קודם התפילה. שאלוהו תלמידיו מדוע הוא בוחר להשקיע את זמנו באמירת תהלים ולא בעסק הגמרא הלא מובא במדרש שדוד המלך ע"ה ביקש מהקדוש ברוך הוא שתיוחסב אמירת התהלים כלימוד נגעים ואהלות. אם כן מוכח לכאורה שהחשוב יותר הוא לעסוק בלימוד נגעים ואהלות בעצמם ואילו התהלים הם רק בבחינת "חשב כמותם".

ענה להם היהודי הקדוש בבהירות נפלאה כי אמת הדבר שהעסק בנגעים ואהלות הוא חשוב עד למאוד אך חז"ל כבר גילו לנו שכל הנגעים אדם רואה חוץ מנגיעי עצמו. בשביל שאדם יזכה לראות את נגעי עצמו ולהכיר בחסרונותיו הוא זקוק לאמירת תהלים מעומק הלב. רק אז יאורו עיניו לראות את האמת שבו ובכך יזכה להיות בבחינת סור מרע כי מי שרואה את נגעי עצמו מתבייש ושב בתשובה שלמה. רק לאחר הניקוי הזה יוכל האדם להיות בבחינת אהלות מלשון אוהל שוכן באדם כשהוא הופך להיות מרכבה לשכינה ובחינת עשה טוב.

הווידי המרטיט באכסניה

מעשה דומה המלמד אותנו איך צדיקים מביטים על חטאי הזולת מסופר על האחים הקדושים רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה ואחיו רבי זושא מאיפולי ע"ה. במהלך שנות גלותם היו עוברים מכפר לכפר וכאשר התארחו פעם באכסניה אחת שמע בעל הבית את רבי זושא מתוודה בפני אחיו בבכי תמרורים על רשימה ארוכה של עוונות קשים. לתדהמתו של בעל האכסניה אלו היו בדיוק החטאים שהוא עצמו נכשל בהם והוא שמע את רבי זושא מכה על חטא כאילו הוא זה שעישה אותם ממש. רבי אלימלך השיב לאחיו בחומרה כי אכן חטא גדול חטא ויש לו לשוב מדרכיו והיה מורה לו דרך תשובה ותיקון.

בעל הבית שמע זאת הודיעו עד עמקי נשמתו כי הבין שברוח הקודש דיברו האורחים הנעלים על חטאיו שלו. הוא מיהר לבקש מהם שיורו גם לו את דרך התשובה. האחים הקדושים הסבירו בזה יסוד

עמוק והוא שברגע שהם ראו חטא באדם אחר הם הבינו מיד שזה נגרם מחמתם. הם חשו שאם הם היו עובדים את השם כראוי הרי שבאותה סביבה לא היה נכשל שום יהודי בחטא. לכן הם מיהרו לתקן את עצמם וברגע שהם קיבלו על עצמם תשובה התעורר גם המארח מאליו לשוב אל השם.

הזולת הוא המראה שלך

הסיפורים הללו יונקים מהיסוד הגדול של מרן הבעל שם טוב ע"ה כפי שהובא בספר תולדות יעקב יוסף. הבעש"ט לימד שאדם הרואה חסרון אצל זולתו הרי זה כאילו התבונן במראה וראה בה את מומיו שלו. כיון שאדם קרוב אצל עצמו ואינו מסוגל לראות את נגעי הזמניו לו מן השמיים לראות את הפגם בחברו כדי שייבן שעליו לפשפש במעשיו שלו. אילו היה האדם נקי בתכלית מכל שמץ של רע כפי שכותב הערבי נחל הוא היה מסוגל לראות או להרגיש שום חובה ושום דבר רע באחר אלא היה דן את כל העולם לכף זכות.

בוה יתבאר הפסוק (תהלים לט ט) **מִכָּל פְּשַׁע הַצִּילָנִי חֲרַפְתָּ נְבִל אֶל תְּשִׁימֵנִי**. שכאשר האדם ניצל מפשעיו הוא כבר לא רואה חרפה אפילו אצל נבל. על כך הזהירה התורה והובא אֶל הַכֹּהֵן לְלַמְדוֹ שְׂכַל נַעַם שֵׂאֲדָם רֹאֵה מַחוּץ לוֹ הוּא סִימָן שִׁמְעוּרִים אוֹתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם לְרֹאֵת אֶת הַנֶּגַע הַזֶּה אֲצִלוֹ פְּנִימָה. אם יזכה האדם לתקן את עצמו בבחינת סור מרע יזכה לראות רק את הטוב שבחברו בבחינת עשה טוב.

הנקודה לחיים:

בפעם הבאה שמישהו סביבך 'מוציא אותך משלוותך' בגלל התנהגות מסוימת או חיסרון בולט, תעצור רגע לפני הביקורת. במקום להסתכל עליו תסתכל פנימה לתוך הלב שלך. בורא עולם הציב מולך מראה. החיסרון שראית שם בחוץ הוא בעצם הזדמנות פז שקיבלת מהשמיים כדי לגשת לומר שדושי ליטוש אצלך ביהת פנימה. כשתחיל לומר 'תהלים' על החסרונות שלנו כלומר נתבונן בהם בענוה ובבקשת עזרה מהשם, נגלה פתאום שגם הסביבה שלנו משתנה לטובה והנגעים הופכים לאוהלים של קדושה ושכינה.

עֶרְכָּה שֶׁל יְגִיעָה

כיצד נמדדת הצלחה בעולם הרוחני?

לשאת ולתת בעומקה של הלכה

כמה פעמים קרה לנו שהשקענו שעות ארוכות בפריקט בעבודה או במטלה מסוימת ולבסוף התוצאה לא יצאה כפי שרצינו. עוגמת הנפש במקרים כאלו היא גדולה משום שבעולם שלנו משלמים רק על תוצאות.

פרשת בחוקותי פותחת בהבטחה גדולה התלויה בתנאי (ויקרא כו. א) **אִם בְּחֻקְתֵי תִלְכוּ וְאִילוֹ רִשִׁי** במקום מפרש את התנאי במילים קצרות שתהיו עמלים בתורה. התורה מגלה לנו שבעולם הרוחני אופן המדידה הפוך לחלוטין. כי עיקר מעלת הלימוד הוא מתוך עמל ויגיעה ולא שהלימוד יהיה רק בדרך תענוג קליל.

כך אמרו חז"ל במסכת ברכות (סג. א) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. זהו העומק בדברי רש"י שעליו להיות עמלים ולשאת ולתת בעומקה של הלכה כי הלימוד ללא יגיעה אינו מתקיים באדם.

זכות יגיעת התורה הזו בכוחה להגן עלינו מן הפורענות. הגמרא במסכת יומא (ט. ב) מבארת שכל עוד היו ישראל יגיעים בתורה זכות זו היגנה עליהם מן הפורענות ואפילו כשהיו נכשלים בשלש עבירות תמורות לא נאבדו מן הארץ. רק כאשר התרשלו מיגיעת התורה אבדה הארץ כפי שדרשו חז"ל במסכת בבא מציעא (פ. ב) על הפסוק (דברים ט. יא) **עַל מַה אֲבָדָה הָאָרֶץ**... על עֲזָבְכֶם אֶת תּוֹרַתִי על כך שלא ברכו בתורה תחלה. כלומר שלא בירכו לעסק בדברי תורה ולא למדו בדרך יגיעה וטורה שהיא הנקראת בלשון הליכה כפי שכתוב **אִם בְּחֻקְתֵי תִלְכוּ**.

היגיעה שקולה כמנוחה

עבודת השם ולימוד התורה באים לעיתים לאדם בקושי רב. אך מכל מקום אם עושים את העבודה באהבה ובחשק, היגיעה מפסיקה להיות עול והופכת לעונג ולשמחה. דוגמה נפלאה לכך אנו רואים בבית המקדש. הכהנים והלוויים היו עובדים שם עבודה פיזית קשה ומאומצת ועם זאת מקום המקדש נקרא מנוחה ונחלה כיון שמצאו מנוחה ושלווה אמיתית בתוך עבודתם. כך מפרש הרה"ק הדברי שמים **מצאנו** ע"ה (דה בפסוק אב) שאם האדם עוסק בתורה מתוך שחמם ואיז ע"ה היגיעה עצמה נחשבת לו לתענוג.

אך הבשורה הגדולה בפרשה היא שגם מי שעדיין לא זכה למדרגה העליונה הזו והתורה עדיין מורגשת אצלו כעמל וכבדות פשוטו כמשמעו הרי שגם הוא זוכה לכל הברכות האמורות. כפי שפירש רש"י שתהיו עמלים בתורה שהוא לשון עמל וקושי פיזי ממש ודווקא על עמל זה הבטיחה התורה ונתתי נשמיכם בעָתָם.

השכר ניתן על העמל ולא על הרווח

יוצא מכך שעצם העמל בלימוד הוא הנחשב והנמדד, כי העמלים בתורה הקדושה מקבלים שכר על עצם יגיעתם גם אם לא השיגו את מלוא התבונה. הדבר רמזו בדברי הגמרא במסכת ברכות (מ. ב) **אֲנִי עִמַּלְתִּי וְהֵם עִמַּלְתִּי** אֲנִי עִמַּלְתִּי וְהֵם עִמַּלְתִּי שָׂכָר וְהֵם עִמַּלְתִּי וְאֵינִים מְקַבְּלִים שָׂכָר. הכתב סופר (שורת אורח חיים סי' מ) מקשה על כך הרי בוודאי שגם העמלים בענייני העולם הזה כגון סוחרים מקבלים שכר על עמלם. הוא מתרץ שהסוחרים בעולם הזה מקבלים שכר על מה שהרוויחו במסחרם ולא על עצם עמלם ואם היו יכולים להשתכר ולהרוויח כסף בלי להתאמץ הם היו מרוצים מכך ביותר. לעומת זאת אצל הלומדים והעמלים בתורה עיקר קבלת השכר הוא בדיוק על היגיעה והעמל כפי שאמרו במסכת אבות (פ. ב) **לְפָנֶיךָ אֶגְרָא** כלומר עיקר השכר מוענק בעבור היגיעה ולא בעבור הרווח וההספק.

ההוראה למעשה:

בעולם העסקים מודדים אותנו לפי שורת הרווח. אם השקעת המון שעות בעבודה אבל הפריקט לא יצא לפועל הרי שכל המאמץ נחשב לכישלון ואף אחד לא ישלם לך עליו. פרשת בחוקותי באה ללמד אותנו שאצל בורא עולם אופן המדידה שונה בתכלית. השם לא מחפש שרק "נסיים מסכת" או שנדע את ההלכה הכי טוב מכולם אלא הוא מחפש את העמל שלנו. כשאתה מתיישב ללמוד אחרי יום עבודה מתיש ועמוס כשהעניינים נעצמות ואתה בקושי מצליח לאסוף את המחשבות דע לך שהמאמץ הזה יקר ואהוב בשמיים יותר מלימוד קל וזורם. תארו את העמל כי ברוחניות המאמץ הוא לא רק הדרך אל המטרה אלא הוא המטרה בעצמה.

בְּצֵל הָאֲמוּנָה המשך מעמוד קודם

הגורם לכך. כפי שאמרו חז"ל במסכת קידושין (ע. א) כל הפוסל במומו פוסל ומחמת שבני האדם עיקשים ופוסלים במומם הם תולים את העקשות בו יתברך.

ללמוד מן החושים על קרבת השם

על כך בדיוק אמר דוד המלך ע"ה טעמו וראו כי טוב ה'. הכוונה היא שמתוך התבוננות בחושי הטעם והראייה יבין האדם כי טוב השם וכי אין רע יורד מלמעלה כפי שמבואר במדרש רבה (סג. א). כיצד ניתן ללמוד זאת מחוש הטעם הרי קורה שאדם אוכל מאכל מתוק והוא ערב לחיכו אך אם יעברו כמה ימים והוא יחלה חלילה הוא יאכל את אותו מאכל בדיוק וירגיש בו טעם מר. ברור הדבר כי המרידות אינה נובעת מן המאכל עצמו שהרי רק אתמול טעם בו טעם מתוק, אלא רק מחמת קלקול מזגו וחוליו של האדם הוא טועם כעת טעם מר.

כך ממש הדבר גם בחוש הראייה שכן כאשר תכבד חלילה ראייתו של אדם הוא עלול להתבונן בצבע לבן ולחשוב שהוא ירוק או אדום. הצבע נשאר לבן וטהור ורק מחמת כובד ראייתו של האדם משתנה התמונה.

על שני החושים הללו אמר דוד המלך 'טעמו וראו' כי מרם ונכל ללמוד ולדעת 'כי טוב השם'. כשם שחוש הטעם וחוש הראייה משתנים לפי

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק חמישי: במסילה העולה עמל תורה אינסופי

על אותם הדברים ממש, החוזרים ונשנים בספריו פעמים רבות מספור, חזר גם בספרו "ראשון לציון" שנכתב כעשרים שנה אחרי ה"חפץ ה":

"הנה תמצא כמה תלמידי חכמים שעוסקים בתורה וטורחים ויגיעים בה בעומקה ובפירושה ולא יגעו ולא ייעפו ומתישים כחם בה מרוב אהבתם, ויש כת אחרת שלומדים מהתענג ומרוך, בלי טורח ויגיעה כפורע חובו. ומבקשים אולי לא מצא להם מעורר מדנים להקשות ולפלפל כי יגיעים ובורחים מלשמוע דברי טרחא וקוראים לזה המעיין וטורח כי הוא מבלבל מי יתן איפוא וידעו כמה תתבלבל נשמתם בגיהנם וכאשר יהיו נכונים בחופת חבריהם היגיעים".

וכן כתב:

"יצונו לטרוח בתורה ולהשיג עומקה, לא לשטחיות הדברים, אלא החכמה והתבוננות בה ולהוציא דבר מתוך דבר, כי זהו עיקר הידיעה שצנטונו עליה דכתיב וידעת היום והשבות אל לבבך וגו', כי כל העוסק בתורה בלי טורח לרדת לעומקה הרי זה ככוסס חטים מבלי דעת, ואחר עשות מלאכות הנעשות בחיטים יטעם כצפיחית בדבש".

דרך לימוד ייחודית

העקרון השלישי בדרך הלימוד של רבינו, היה הדרך בה ניגש אל כל עניין ונושא. כדי לרדת אל עומקה של סוגיא לא היה רבינו מעיין במפרשים כלל ועיקר, אלא מתייגע בעצמו על דברי הגמרא, מתוך רצון להגיע אל הפשט הנכון והמוכח. כל זה כדי שלא תהא דעתו נמשכת לכאן ולכאן, ועוד, מחששו ומוזהירותו שמא ואולי ימצא חידוש כלשהו בספר מהספרים ואחר כך ידמה לחשוב כי חידשו מדעתו ויכתבנו בספרו!

אמנם כן, לעיתים, אחרי סיומו של עיון בסוגיא היה מעיין בראשונים וב"תוספות יום טוב" כדי לראות מה חידשו הם בסוגיא זו, ומה רבה היתה שמחתו עת מצא את מסקנותיו כשהן מבוארות באר היטב מפי המפרשים!

"...ועוד בחנתי ברוך ה' שנתכונתי ברוב עניני העומק בענינים ידועים לדברי הרבנים... המה הקדושים הרמב"ן והר"ן והרב בעל ת"ט. כי ברוך ה' רוב פעמים אשר יאמרו דבריהם בעומק הסוגיות וימצא כתוב כל הכתוב לחיים, ואל יחשדני קורא בספרי הזה כי ח"ו כתבתי איזה דבר ולא מאשר הבינותי אני לבדי, אי"נ בכושל גניבת הדעת ח"ו, כי מחששא זו הנהגתי את עצמי שלא הייתי קורא ולא אביט בשום ספר כלל אפילו אחר העיון וכ"ש קודם, אלא לפעמים ידועים אחר גמר העיון כל הצורך כאשר דעתי דעת הדיוט משגת הייתי משים לבי ועיני שם לדעת מה בפיהם ז"ל".

גם בעינו בתורה שבכתב נהג רבינו באותה הדרך וכפי שכתב בהקדמתו לספר "אור החיים":

"וסייג עשיתי שמשכתי ידי מפתחת ספרים, לא לקולתם כוונתי חלילה חלילה, כי כולם אענדם לראשי ואחטער בהם. אלא לבל אכשל להתכסות ובפתחי בספר תורת ה' לא הייתי מקדים להתחכם מהראשונים לדעת הערותיהם וישוביהם ואכניס טפח ואפרש פירוש ממוצע מביניהם ולזה יקרא אחיו של נחש הקדמוני כי ערום יערים להתגדר, אלא תורת ה' כתובה לפני והיא העירה אותי והיא השיחתני והיא האירה נפשי לאור באור הערבי..."

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

בעיני אלוקים ואדם

וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְיִרְאתֶם מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כה יז)

על הונאה במכירה ורכישה, דורשים חז"ל מהפסוקים - שרק למטלטלים יש דין הונאה, לא לקרקעות.

גם אם תימכר קרקע במחיר מפולפל, אין בה דין הונאה.

האם מותר לסובב את הזולת בכחש בעיני קרקעות?

מלמד אותנו האור החיים הקדוש יסוד גדול:

יש דברים שהקדוש ברוך הוא מסר לבין דין, לענוש ולכפות.

לעומתם, יש דברים, שמסיבות הידועות לו, לא מסר אותם לבית דין אך בשמים דנים את האדם על כך. הקדוש ברוך הוא, היודע מחשבות אדם ותחבולותיו, הוא יודע את כוונת המוכר, האם התכוון בכך להונות את זולתו.

גם אם אין עונש או כפייה על ידי בית דין, אין זה אומר שהדבר מותר.

ויראת מאלוקיך!

שואל כענין

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו (ויקרא כה כ)

מעשה בפורק עול שיצא לתרבות רעה מפני שהיו לו 'קושיות', כהנה וכהנה.

אמר על כך פיקח אחד: אין לו 'שאלות', יש לו 'תירוצים'... הוא רוצה לפרוק עול ותולה את עצמו בבוקי סריקי.

במצוות השמיטה מפרטת התורה: וכי תאמרו מה נאכל, הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו.

מחדד האור החיים הקדוש את הדברים.

יש לשאול ויש לשאול.

יש אדם ששואל, והשאלה מציבה סימן-שאלה על עצם קיום המצווה. האם שייך לקיים, הרי כך וכך... לא על זה מבטיחה התורה 'ציוויתי את ברכתי'. לא זו השאלה הראויה.

על מה כן מבטיחה התורה. אדם שמציית לציווי

ה' בכל מקרה. מני וגמור אצלו שהוא לא עובד בשמיטה, וכפי שמוכח מהמשך הפסוק 'חן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו'. ברור לו שהוא לא

זורע ולא אוסף. אלא שיחד עם זאת הוא שואל 'כבן

השואל את אביו מה נאכל? לאדם כזה - וציוויתי את ברכתי

הבית הגדול והקדוש

כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא גאלו הקרב אליו ונאל את ממכר אחיו (ויקרא כה כה)

פרשת בהר עוסקת בהרחבה בדיני בתים ושדות, מכירתם וגאולתם.

האור החיים הקדוש רואה בכל דבר בעולם את הרוחניות שבו, וגם כאן הוא מביא בדרך רמז על בית אחד ומיוחד, בית המקדש, הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו.

וכך הוא מטעים זאת בדברי הפסוק:

כי ימוך אחיך - כאשר אין ישראל מתנהגים כראוי, ובגין כך מסתלקים ההשפעות ומתמסכן עמוד הקדושה, והרי זה כאלו מביאים עניות להשפעות הרוחניות.

ומכר מאחוזתו - והגיעו הדברים לידי כך, שביט המקדש נמכר ביד האומות.

ובא גאלו הקרוב אליו ונאל את ממכר אחיו - 'אח' הוא בניו לצדיקים שהקב"ה קורא להם את, כנאמר בפסוק 'למען אחי ורעי'.

וכיצד הצדיקים מביאים את הגאולה, על ידי דברי כיבושין ותוכחה. האם כך טוב לכם בגלות, פעם הייתם קרובים וסמוכים לשולחן אביכם, ועתה רחקנו בעוונותינו.

הצדיק ממאס את הכלי העולם הזה ואת התאוות המדומות הסובבים את האדם. עד אשר ייטיבו בני ישראל את מעשיהם, ובוה יגאל ה' ממכרו. במהרה בימינו אמן.

ושבו בנים לגבולם

ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והיתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו (ויקרא כה כט)

חז"ל שואלים על לשון הפסוק בתהלים 'מזמור לאסף, אלוקים, באו גוים בנחלתך'.

על כזה דבר נורא, באו גוים בנחלתך, מתאימה הפתיחה של 'מזמור'! קינה לאסף מביעה ליה!

מתרצים חז"ל, שחברובן בית-המקדש טמונה טובה לבני ישראל, משום שעל ידי כך ניצלו בני ישראל מן העונש.

עם ישראל חי וקיים. את חמתו שפך ה' על העצים

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

חבלי משיח

וְחֶשֶׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת הָעֶדְף לְאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשֵׁב לְאַחֲזָתוֹ (כה כז). פירוש רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א: הנה לצד שהמכר הוא בעוונותינו, כאומרנו (ישעיה נ א) 'הן בעוונותיכם נמכרתם', והעוון הוא חוב על האדם, בשעת קריעת השטר צריך לעשות חשבון החוב שעליו ולפרוע הנשאר. והוא אומרנו 'וחשב את שני ממכרו', השנים שנשאר הבית מכור, ויתנכה לפי שיעור השנים מעוונות ישראל, והעודף ישיב על דרך אומרם ז"ל (ויק"ר כא ה) במשפטי התשובה ותיקוניה תשובת המשקל, אם אדם הנהגה מהעוון יסגף עצמו כשיעור מה שנהגה מהחסא ובוזו יפרע חובו.

מסיים רבינו בדברים נוקבים אודות הגאולה העתידה: **וכמו כן יעשה אדון העולם כשיתקרב זמן הגאולה, והוא מאמרם ז"ל (סנהדרין צח): שיהיו 'חבלי משיח', ובוזו ישיב ל'אחזתו', פירוש, חוזר אל הקדוש ברוך הוא.**

סיפר הרה"ק רבי אלימלך מגראדזיסק זיע"א להרה"ק בעל שפת אמת זיע"א מגור, ששמע מאביו הרה"ק ממאגליצא זיע"א ששמע מזקיני המגיד מקאזניץ זיע"א שאמר בשם הבעל שם טוב זיע"א, שקודם ביאת המשיח תהיה השפעה גדולה בעולם, ויתעשרו אחינו בני ישראל, ויתרגלו את עצמם בהוצאות מרובים בהנהגת ביתם וישליכו מידת ההסתפקות במיעוט, ואחר כך יבואו שנים רעות וחוסר ודחוקות פרנסה ועניות גדולה בעולם, וכבר לא יהיו רגילים במידת ההסתפקות, וצורכי עם ישראל יהיו מרובים ולא יהיה להם מקור לפרנסה כפי הצטרכותם, וזאת יהיה 'חבלי משיח'! ומאוד מצאו הדברים הן בעיני הרה"ק בעל השפת אמת זיע"א, ואמר שכן הוא עתה בעוונותינו הרבים (עטרת מנחם: אות קנז).

עוד בענין 'חבלי משיח' מובא בספר 'נפלאות הסבא קדישא' (ח"ב עמוד 12), בזה הלשון: ואמרתי לכתוב דבר אחד והוא דבר גדול מאד, מה ששמעתי מכ"ק אממ"ר הגה"ק כקש"ת מו"ה ר' אברהם שלמה הלוי זצ"ל אבד"ק אוזרוב, ואחר כך באפטא ושם חלקת מחוקק ספון, בתוך אחד השיחים הנוראים סיפר איך שהצדיק הקדוש מופת הדור מרן הסבא קדישא זיע"ע מראדושיץ, פעם אחת בליל שבת קודש קודם קידוש ישב בחדרו ונאנח מאד. ועברו כמה שעות אשר ישב כן בחדרו קודם קידוש. והחסידים עמדו ושמעו כל זאת ורעדו אחזתם כי נבהלו מאד. והיה שם מקורב אחד, כמדומה כי היה שמו ר' יחיאל ז"ל, אשר אמר כי הוא יגש לקודש פנימה לשאול על זה, ואף כי היה קשה לו באלה מכל מקום הרהיב עוז בנפשו ושאל את מרן הקדוש: יאמר נא רבינו, מה זה ועל מה זה? והשיב מרן הקדוש בשפה רפה: **חבלי משיח!** ונאנח מאד באנחה השוברת גופו של אדם.

ושאל החסיד המקורב: בוודאי יודע רבינו מה שהחסידים אומרים בשם מרן אדמו"ר הקדוש הרבי ר' אלימלך זיע"ע אשר אמר כי פליאה גדולה על התנאים ואמוראים הקדושים

שהפליגו כל כך בענין חבלי משיח, ולא ראו כי יהיה 'מלך' בעולם אשר יבטל זה, ובלשון אידיש: עס איז אגרויס ווינדער אויף די הייליגע תנאים ואמוראים וואס האבין געזאגט אזוי פיעל וועגן חבלי משיח, און האבין נישט גיזעהן אז עס וועט זיין אויף דער וועלט איין מלך, אויף זיך אליין, וואס ער וועט דאס אלעס מבטל זיין.

והשיב הסבא קדישא: 'עוד מעט', רצונו לומר, כי על מעט החבלי משיח אשר השאיר הרבי ר' אלימלך זיע"ע הוא יושב ונאנח ומבקש רחמים להמתיק הדינים. ואמר כ"ק אממ"ר זצ"ל בעת שסיפר זאת: מעתה תבינו נא כי עיקר חבלי משיח הרבי ר' אלימלך זיע"ע, ועל המעט אשר השאיר ביקש הסבא קדישא, ובוודאי ביטל הרבה בתפלתו הקדושה, ואף על פי כן ראו מה נשאר עוד לנו בעוונותינו הרבים, ומזה יש להבין כמה היה עתיד להיות בעוונותינו הרבים עיקר חבלי משיח, לולא שעמדה לנו זכות הקדושים וצוקללה"ה.

הנפשות שבאות לתוך האדם

גַּר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ (כה לה). פירוש רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א, שהכוונה על אותם הנשמות שמתעברות באדם, ועל האדם לנהוג כראוי ולא לפגום בהם.

ואלו דבריו: **דע כי אמרו יודעי נסתרות לה' (קב הישר' פרק לב), כי יש בחינת נפשות שה' מביאים באדם בסוד העיבור לסיבות ידועות, יש שבאים להתגורר עם האדם בעשותו איזה מצוה כדי להשתתף במעשה וזוכה בזה, ויש שבאה ומתיישבת לסיבות מופלאות אשר הפליא ה' בתיקון הנפשות, וכנגד שניהם אמר 'גר ותושב וחי עמך', כנגד ב' הנפשות הבאים שלא מדעתו כשהוא מתחזק לשוב בתשובה, ויזהר עוד שלא יחשיך אור רוחו והגרים אתו.**

סיפר הרה"ח ר' ישעיה אשר זליג מרגליות זצ"ל, איך שפעם אחת אמר לו הרה"ק רבי אברהם שמחה הורביץ, הרב מבארניב זצ"ל: בבקשה ממך לך והשתדל וקנה לי הספר 'ערוגת הבושם', והוא פירוש על שיר השירים בדרך סוד מהרה"ק המקובל האלקי רבי משה אוסטרר זצ"ל, דפוס זולקובה, מה שהוא בעצמו הדפיסו בחייו, ואז אספר לך מעשה נורא ונפלא מהבעל שם טוב הקדוש זיע"א. וסיפר כי עברו איזה שבועות שהשתדל וחיפש את הספר אצל מוכרי ספרים, ויגע ומצא והביאו לפני רבו.

הרה"ק מבארניב שמח מאד וישב על כסאו, והתחיל לספר על המחבר הקדוש הזה: כידוע שבעיר בראד היה שם בית המדרש שנקרא 'חכמי קלויז מבראד', ששם היו לומדים קבלה וספרי האריז"ל וזוהר הקדוש, וגם היו מתפללים כל תפלות היום בכוננות האריז"ל. ורבי משה אוסטרר זצ"ל היה בומנו ראש מתיבתא שם, ובזמנו אז נתגלה רבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א. והם כולם היו אשכנזים ומתפללים בנוסח אשכנז כידוע. והם כשמעם ההתנגדות הגדולה נגד דרך הבעש"ט ברוסיה, גם הם היו נגד שיטת החסידים והבעש"ט וכל

מה שחידש דרך חדש בעולם. וכשהתלקח ההתנגדות בעולם ובאו שליחים גדולים לבראד לבקש מהם שהם יעשו חר"ם נגד החסידים, הצליח הבעל דבר רח"ל עד שגם הם הסכימו כולם גם יחד עם עוד רבים לומדים וגדולים באסיפה אחת על זה. וקבעו זמן על מצאי שבת קודש אחד, שעתיים אחר הבדלה, ואז יעשו ויכריזו ההכרזה של החר"ם נגד החסידים ורבים. והכל עשו בסוד שלא יתודע מזה שום איש בעולם רק אלו הנאספים שיתאספו שם בדיוק לבוא בשעה הקבועה אז.

ומשמים הודיעו זאת להבעש"ט הקדוש, והבעש"ט הקדוש לא רצה שאלו הגדולים יכשלו ויעשו חס ושלום זאת. לכן הקדים הבעש"ט הקדוש בסעודה שלישית, ותיכף אחר הבדלה צויה לעגלנו 'אלכסי' הידוע לרתום את העגלה. ובקפיצת הדרך הגיע תיכף לבראד. והלך ישר להקלויז שם, ועוד הספיק לבוא שמה ברגע שסגרו הדלת, אחרי שהתאספו כולם יחדו ורצו לעשות מה שרצו ושהסכימו מקודם, והקלויז היה סגור ומסוגר, והשמש עמד מבחוץ על פתח הקלויז שלא יוכל עוד שום איש אחר להדחק ולהכנס פנימה. וכשראה הבעש"ט הקדוש את השמש העומד החוצה לו שישאלו מה הוא ומה פנימה, וענהו השמש שאין לו רשות בזה כי כן ציוו אותו שיעמוד כאן ואל ירשה לשום איש להכנס פנימה.

ואמר הבעש"ט הקדוש להשמש: אני מבקש ממך, לך ואמור להם כי איש אחד אורח בא לכאן ורוצה להכנס, ואם לא ירשוהו אזי ידעו כי בנפשם הוא זאת. השמש מסר דבריו ואמרו לו שישאלו מה הוא ומה פנימה. ואמר הבעש"ט הקדוש להשמש: אמור להם כי אני ישראל בעל שם טוב, ובאתי עכשיו מביתי לבראד, ואני רוצה להכנס שידונו אותי בפני. וכששמעו זאת כולם נבהלו ונדהמו מאד והרשוהו לו להכנס. ותיכף כשכנס פנימה אמר להם: דעו כי אתם כולכם במספר מאתיים וחמישים איש, ועל ידי מעשה הזאת שאתם רוצים לעשות עתה שלא כדת נתעבר בכם נפשות ר"נ איש של עדת קרח, ותדרו כולכם חיים שאולה. ועמדו למנין וראו שיפה כוון. ויתמהו ונבהלו מאד, ונפל עליהם אימתה ופחד, ויפג לבם ולא יכלו עוד לפתוח פיהם לדבר עוד ולדון בזה, והכירו כי שליח ה' משמים הוא להצילם בנפשותיהם, ובקשו ממנו סליחה שימחל להם, ומחל להם.

אחר כך קם רבי משה אוסטרר מכסאו ונתן שלום להבעש"ט. ולאות פיוס נתן לו ספרו 'ערוגת הבושם' שיצא מבית הדפוס בשבוע שעבר ועוד לא יצא לשוק. הבעל שם טוב הקדוש לקח ממנו הספר 'ערוגת הבושם' ודפדף כל הספר לרגע וסגרו ונשקו באהבה. ואמר להמחבר הר"מ: עברתי ולמדתי כל הספר, והוא אמת לאמיתו כל הפירוש מראש עד סוף, אבל אין זה חידוש, כי בעת שחיבר הפירוש נתלבש בו נפש שלמה המלך ע"ה, ועל ידי זה יפה כוון לאמיתו.

ושאל רבי משה אוסטרר להבעש"ט הקדוש: וכי אין אפשר שבאלו הרגעים שדפדף הספר למד אותו כולו? וענהו הבעש"ט הקדוש: אני יכול לומר לכבודו סימן שלמדתי עתה את

המשך מעמוד א'

ועל האבנים, לא על בני ישראל. ואחרי כל הצער והיגון על חורבן בית המקדש, נשואות עינינו אל הנאלה השלמה, ותחזינה עינינו בשוכר לציון ברחמים. את דברי חז"ל הללו, השאלה והתשובה, לומד האור החיים הקדוש בדרך רמו בדברי הפסוק בפרשתנו. **ואיש כי ימכור** - איש זה הקב"ה. אך יהיה הדבר הזה שימכור ה' אחותו, את בית הבחירה, שהוא - **בית מושב** - בית שבו מושב אלוקים.

עיר חומה - בתוככי ירושלים אשר ערים סביב לה, כחומה.

והתשובה היא:

והייתה גאולתו. משום שכך יש תקווה לגאולה.

ע"י שהשליך ה' חמתו על העצים ועל האבנים, על ידי זה נותרו בני ישראל לפליטה. זולת זאת, חלילה, אם אין עם ישראל, אין בית המקדש ואין ירושלים.

רק על ידי הדבר הנורא והמצער הזה, יש תקווה, ושבו בנים לגבולם.

חזק ונתחזק

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושבו וחי עמך (ויקרא כה לה)

כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, מצווה התורה 'והחזקת בו'. אל תיתן לו ליפול.

ואם בגשמיות כך, ברוחניות על אחת כמה וכמה.

וכך מטעים זאת האור החיים הקדוש בדברי הפסוק:

כי ימוך אחיך, הוא רוח ה' אשר נטע ה' בתוכנו לחיותנו. רואה אדם שהרוחניות שבקרבו חלשה.

ומטה ידו, הוא לא מאיר לא בתורה ולא במצוות, האם יש עני גדול מזה?!

הנשמה עצמה טהורה היא, חלק אלוך ממעל, אבל בהיותה בתוך הגוף היא מושפעת מהגוף, וכשאדם אינו הולך בדרך הישר, הוא מחשיך בכך את אורו והדרו של רוח החיים אשר בקרבו.

ומה העצה?

והחזקת בו: להתחזק ולשוב בתשובה שלמה.

ובלשון האור החיים הקדוש: **כי אין לך דבר המעמיד לרוח החייוני במקום גבוה - כתשובה!**

אל תזיק לנשמתך

את כסףך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אַכְלָךְ (ויקרא כה לו)

האור החיים הקדוש רואה את עיקר העניות, בחלק הרוחני.

מה שייך עני גדול ומסכן יותר מאחד שבעונותיו מחשיך את אור נשמתו, רחמנא ליצלן.

מהלכות רבית מוצא האור החיים הקדוש רמו לשני הדברים אשר הם מוזיקים ביותר לחלק הרוחני שבאדם.

א. את כסףך לא תיתן לו בנשך. כסף הוא לשון כסופין, אל תחפון תאוות ורצונות רעים הנושכים ומזיקים את הנשמה. **מה שאסור אסור.**

ועדיין אין זה הכל.

ב. ובמרבית לא תיתן אכלך. אפילו מאכלים שהיך רשאי לאכול, אל תרבה בהם. כי כשאדם הולך אחר גרונו ומרבה בתאוות מותרות, הרי הוא מחשיך בכך את אור הנפש.

הרוחניות והגשמיות מנגדים זה לזה. כשזה קם, זה נופל.

זה כאילו נאמר **'את אמיתו'**, גם את האמת העצמית אסור להונות. בטרם כל פעולה, ובפרט כזו הנוגעת ל'איש את אחיו' יש לבדוק היטב את ה'איש את אמיתו', אם אכן הכוונה ברה וטהורה לשם שמים בלבד.

הדממה שנשתררה עם כניסתו לבית המדרש נתעמקה מעתה שבעתיים. איש לא פצה את פיו להשיב, והרה"ק מרימנוב המשיך לדרוש והזכיר את הפסוק מפרשת מקץ (בראשית מג לד) **'וישבו לפניו הבכור בכבודו והצעיר כצעירתו'** ותרב משאת בנימין ממשאות כולם, הם סברו כי סדר ישיבתם הוא הנכון, היושבים בראש הם הגדולים והיושבים בירכתיים הם הקטנים, עד שפקח יוסף הצדיק את עיניהם והם נוכחו לדעת כי דווקא בנימין הקטן מכולם הוא הגדול מעל כולם. או אז פנו כל הנוכחים אל הרה"ק וביקשו הימנו לשבת בראש השולחן.

מאז ואילך נימנו הנוכחים באותה אסיפה על מעריציו הנלהבים ומהם אשר הגיעו תמידים כסדרם להסתופף בצילו ולהתאבק בעפר רגליו ברימנוב (כהן גדול משרת עמוד קכג).

ושורש הדברים מבואר בדברי רבינו ה'אור החיים' **הקדוש זיע"א** על הפסוק (שמות כ ז): **'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשָׁוָה, ואלו דבריו: עוד ירמוז שלא יהיה נושא עליו שם ה' שהוא אלוהו ואומר לכל שהוא איש יהודי ועובד ה'.** והוא אומר שם ה' שהוא אלהיך. ולכבו לא כן יחשוב, והוא אומר ל'שוא, ואזהרה זו שלא ירמה ברוך הוא לומר כי הוא מעבדיו, ולא כן הוא. ובכלל אזהרה זו שלא יראה על עצמו שהוא צדיק יותר ממה שהוא.

ובפירושו 'מאורי החיים' הבאנו את דברי הרה"ק **רבי אברהם חיים מולוטשוב זיע"א** בספרו **'אורח לחיים'** (פרשת יתרו) שכתב: עיין באור החיים שבא לרמוז שלא יהיה נושא עליו שם ה' לומר שהוא מעבדיו ועשה רצונו, ואזהרה זו, שלא ירמה הבריות בה', לומר שהוא מעבדיו, ולא כן הוא, ובכלל אזהרה זו שלא יראה עצמו צדיק יותר ממה שהוא. אבל תלמיד חכם, אם יחזיק עצמו בשפלות גדול, שכל מעשיו ועבודתו לא יוכשר בעיניו, אם כן לא יוכל לפעול כלום בתפלתו ובכל עשייתו, כיון שאינו מאמין בעצמו שיוכל לפעול, אינו פועל כלום, אבל צריך לת"ח מנהיג הדור, להאמין בעצמו שיוכל לפעול בתפלתו ובעשייתו, ולהחזיק עצמו במדת ענוה, שח"ו לא יתגאה בה שיוכל לפעול בתפלתו ובעשייתו, ובמעלה כזו מדת הענוה, שהוא גדולה מכל המעלות, ולהבין שהכל הוא מאתו, כל עבודתו, ומכל שכן מעלה גדולה כזו.

ואפשר, זהו כוונת אור החיים שהבאתי שכתב 'ובכלל אזהרה זו שלא יחזיק עצמו יותר צדיק ממה שהוא', אבל כמו שהוא, לחזוק עצמו צדיק מותר, כדי להאמין על עצמו על תפלתו ועשייתו. וזהו שאמר 'לא תשא וכו' לשוא', כי הוא דבר ידוע ומפורסם לכל, אף שהוא צדיק גמור, הכל הוא מאתו יתברך, ואין זה מעלה שלו, ופשיטא שלא יחזיק עצמו צדיק יותר ממה שהוא.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

כולו, והוא שהנה על כל תיבה ותיבה פירש את פירושו הנכון והנישא, ועל תיבות 'ערוגת הבושם' לא כתב שום פירוש. ויתמה מאד הר"מ אוסטרר ויאמר להבעש"ט הקדוש: הלוא כך וכך פירשתי על תיבות אלו? ואמר לו הבעש"ט הקדוש: הנה פה הספר ושיראהו מה שכתוב בספר. ופתח רבי משה אוסטרר את הספר וירא כי אין שם פירושו שפירש על תיבות אלו. ויתמה מאוד ואמר להבעש"ט הקדוש: אין זה כי אם שנשמט מהדפוס. וכבדוהו מאד והודו כולם ואמרו כי איש אלקים קדוש הוא, וליוו אותו ופטרוהו לשלום.

והראה לו הרב מארניב זצ"ל אשר שם בדפוס זאלקאווא הראשון ליתא שם הפירוש על תיבות 'ערוגת הבושם', ובדפוס השני שנדפס הספר 'ערוגת הבושם' בעיר פרעמישלא עם הסידור עולת תמיד, שם הדפיסו ומלאו את ההשמטה הזאת שנשמט בדפוס הראשון (אוצר הספרים: חלק ח עמוד ג).

לא להונות את 'אמיתו'

מענין לענין, נביא סיפור מעין זה אודות הרה"ק **רבי צבי הירש הכהן מרימנוב זיע"א**, הנכרך גם עם פרשתנו פרשת בהר.

כידוע, דרכו ושיטתו של רבי צבי הירש היו לנסוע במרכבה רתומה למספר סוסים, כמו גם פסיקת סכומי הפדיונות אשר הגיעו לעתים לסכומים אגדיים, היוו עילות מספיקות לביקורת ולמורת רוח מצד אותם צדיקים אשר מדרגותיו השמיימיות של הרה"ק עדיין לא נתגלו לפנייהם די הצורך.

יום הילולתו של הצדיק הקדוש **רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א**, החל ביום י"א באייר, ובואם של צדיקי הדור מכל רחבי המדינה להשתטח על ציונו הקדוש שבלנצהוט, שימש הזדמנות מתאימה להעלות את הנושא לדיון בפני אותו כינוס לצדיקים. מה גם שבאותה שנה נבצר מהרה"ק מרימנוב משום מה להגיע ללנצהוט בטרם יום ההילולא. ואכן, בחשאיות וללא כל פרסום מוקדם, נתוועדו להם הצדיקים בבית מדרש סגור במתא והחלו דנים ומעלים את רחשי לבבם. אולם מן השמים נתגלה הדבר להרה"ק, הוא ציווה מיד להזמין אליו את אחד מעשירי עירו וביקש הימנו להשאיל לו את מרכבתו המהירה על סוסים האבירים ועל עגלונו המיומן למשך יום אחד. הלה נעתר לבקשה, ובתום מספר שעות של דהירה עצרה המרכבה ברחבה שלפני אותו בית מדרש בלנצהוט.

תדהמה מוחלטת ירדה על הנאספים עם הופעתו הפתאומית בתוך בית המדרש פנימה. הוא לא הרבה בשהיות ניגש אל השולחן ופתח להשמיע תורה: **בפרשת השבוע, פרשת בהר, נאמר 'ולא תונו איש את עמיתו'**. לכאורה קשה הרי נאמר כבר שלשה פסוקים קודם לכן 'אל תונו איש את אחיו', אלא בתחילה באה התורה ללמדנו שאסור להונות את השני, 'איש את אחיו', ולאחר מכן באה התורה ללמדנו שגם איש את עצמו אסור להונות, והיינו 'איש את עמיתו', האותיות אל"ף ועי"ן מתחלפות, והרי

מתיבתא אור החיים

בביאור הפסוק אם בחקותי תלכו עפ"י מה שאמרו חכז"ל (ברכות יד.) שאסור לאדם לשום לדרך פעמיו עד שיקדים דברי תורה שנאמר (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו', צא ולמד מה שאמרו בזה (ח"א סט:) על ההולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה שמתחייבים בנפשם, והוא מאמר ה' אם בחקותי תלכו, פירוש כשיש לימוד תורה תלכו תלך לבטח דרכך כי כשיש עסק התורה כוחותיה מלוין את האדם עכ"ל הקדוש וזה נמי הכוונה במדרש הנ"ל שמספר מהתנהגות של דוד המלך ע"ה שבכל עת שהי' חושב לילך לאיזה דרך הי' מקדים קודם לימוד התורה שהיו רגליו מוליכות אותו קודם לבית המדרש ללמוד איזה לימוד שיהיה בידו זכות לימוד תורה ואז נתן לדרך פעמיו וע"י כך בכל אשר פנה היה מצליח ויען שהלימוד בבית המדרש הוא יותר הגון ובטח הי' לו בית המדרש קבוע סמוך לביתו על כן נקט בית המדרש, אבל באמת אם אי אפשר בבית המדרש בביתו ג"כ טוב הוא אף לימוד פסוק אחד אם העת דחוק, כמו שפירש מרן החתם סופר 'ודברת בם' ולא בדברים בטלים 'בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך' (דברים ה ז) ר"ל כשאתה בביתך תהי' עיקר עסקך בם ובלכתך בדרך או עכפ"י בשכבך ובקומך קודם השכיבה וקודם הליכה לעסקיו תלמד פסוק אחד עכ"פ.

ובזה יובן נמי ביאור המדרש (ב"ר סח א) בפסוק 'ויצא יעקב מבאר שבע' 'אז תלך לבטח דרכיך' (משלי ג כד) אם תשכב לא תפחד מעשו ולבן, ר"ל דיעקב אבינו עשה כמו שעשה דוד קודם כל דרך שהיה לו לעשות הלך ללמוד בבית המדרש וע"י כך היה אתו זכות התורה, וזהו שאמר הכתוב 'ויצא יעקב מבאר שבע' שהוא התורה מבית מדרשו של שם ועבר, וע"י כך הלך ובטח דרכו והבן.

והיה זה כשהיה משים לדרך פעמיו. ועשה ד' דברים הצריכין ליצוא לדרך, האחת תפילה, הב' צדקה, הג' דברי תורה, הד' הבטחה בשם יתברך. וזהו 'צדק לפניו יהלך' וגו', ומלת 'צדק' כוללת אלו ד' דברים, תפלה כמו שדרשו ז"ל היוצא לדרך יתפלל תחלה ואחר כך יצא דכתיב 'צדק לפניו יהלך', צדקה 'צדק' כמשמעו, תורה דכתיב (דברים טו כ) 'צדק צדק תרדוף', הלך אחר בית דין יפה.

ובספר משנה שכיר (להגה"ק רבי יששכר שלמה טייכטאל הי"ד) פירש על פי זה את דברי המדרש, וזה לשונו: במדרש (ויק"ר לה א) הה"ד (תהלים קיט נט) 'חשבתני דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך', אמר דוד רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך עכ"ל. וכבר נאמרו בה הרבה פשטים.

ונראה לי עם דברי האור החיים הקדוש באות ט"ז

כתב רבינו בדרך ט"ז ממ"ב הפירושים לפסוק 'אם בחקותי תלכו', וזה לשונו: עוד ירצה על דרך אומרו ז"ל (ברכות יד.) שאסור לאדם לשום לדרך פעמיו עד שיקדים דברי תורה, דכתיב (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך' וגו', וצא ולמד מה שאמרו בזה (ח"א ס"ט) על ההולכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה שמתחייבים בנפשם, והוא מאמר ה' אם בחקותי תלכו פירוש כשיש לימוד תורה, תלכו אז תלך לבטח, כי כשיש עסק התורה כוחותיה מלוין את האדם.

והנה בגמרא מצאנו כן בענין תפילה, וזה לשונו: אמר רבי יונה אמר רבי זירא כל העושה חפציו קודם שיתפלל כאילו בנה במה, אמרו לו במה אמרת, אמר להו לא, אסור קא אמינא, וכדבר אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן, אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר (תהלים פה יד) 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו', ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך, הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר 'צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו'.

אולם יתכן שרבינו פירש שכוונת הפסוק 'צדק לפני יהלך' עולה גם על התורה הנקראת צדק, ועל דרך שאמרו בגמרא (חולין פט.) וז"ל: מאי דכתיב (תהלים נח ב) 'הֶאֱמַנְם אֱלֹם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם' מה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר 'צדק תדברון', יכול יגיס דעתו, תלמוד לומר 'מישרים תשפטו בני אדם': וראה בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת ויצא): 'וידר יעקב' וגו', מכאן שנודרין בעת צרה והוא היה ראש הנודרין. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום 'נדר לאביר יעקב' (תהלים קלב ב),

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

אל תלכו לרופא, כי אם לציונו של האור החיים הקדוש

שמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, כי אחד המשמשים בקודש אצל אביו כ"ק אדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א לא זכה להיפקד בבנים. כיתתו הללו את רגליהם אצל רופאים ידועי שם ועשו הכל בכדי למצוא מזור למכאובם. באחד הימים, הגיעתם השמועה על רופא גדול בירושלים שיש בכוחו להושיעם. קבעו תור לרופא, אך לא הודיעו לרבי מאיר על שהם עומדים לעשות. זאת מפני שחששו שלא יקבלו את הסכמתו לכך.

יום לפני הנסיעה, שח המשמש לרבי מאיר כבדרך אגב, כי יעדר מחר מהבית בשל צורך כלשהו שלמענו הוא נאלץ להיטלטל לירושלים. נענה לו רבי מאיר ואמר: יכולים אתם לנסוע לירושלים, אך אל תלכו לרופא, כי אם לציונו של האור החיים הקדוש שבהר הזיתים ושאו שם תפילה, ובעז"ה תבשרו בשורות טובות. נפעמים מרוח קדשו של רבי מאיר עשו כך בני הזוג, ולפקודת השנה הכניסו את בנם בכורם בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

מעשה נוסף אירע בכמה אברכים שביקשו מרבי מאיר ברכה לזרע של קיימא, אך הברכה בוששה מלבוא. פעם אחר פעם ביקשו, אולם לא זכו לשמוע ממנו ברכה מפורשת. ביום מהימים, הזדמנו חמשה מהם יחד לביתו של רבי מאיר ואחד מהם הזכיר את כולם. רבי מאיר הורה להם לעלות לקברו של רבנו האור החיים הקדוש ולהתפלל שם. הדרך אותם רבי מאיר שיסעו בנפרד, כל אחד וביתו, וישתטחו כל אחד בוית אחרת של הציון, ואיחל להם ישועה בזכותו של הצדיק, ארבעה מהם הזדרזו למלא אחר דבריו של רבי מאיר ואכן נושעו בזרע של קיימא. ואילו החמישי שהתמהמה לא זכה לכך.

(ספיר ויהלום להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(רצוא הרעיון)
פרשת בחוקותי תשפ"ד
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון כ"ט
בחר בחקויות
תשפ"ד

בחקתי תלכו

ללכת בדרכי ישרים

דרכי חיינו של כל אדם בעולמו, רצופים בעליות וירידות. איש אינו נוסע בדרך קצרה וישרה, אלא כל אחד עובר את מסלול חייו לפי מה שנגזר עליו מלמעלה. והצד השווה שבכל הדרכים, שיש בהן עקולי ופשוטי, עליות ומורדות, וצריך האדם להחזיק בעקב החיים כדי שלא ירד מן הדרך הישרה, בימי הזקנה כבימי הנעורים.

דבר זה נרמז בפסוק הפותח את פרשתנו - פרשת בחוקותי (ויקרא כו א): "אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ", ופירש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה".

גם רבינו האור החיים הקדוש מרחיב כאן את הדיבור בארבעים ושנים פירושים, מהלך בדרכו במשעולי התורה, ומפרש מפני מה נזכרו כאן החוקים דווקא, כי 'חוקותי' לשון רבים, רמז לתורה שכתב ותורה שבעל פה אשר צדקו יחדיו ואי אפשר להפריד ביניהן.

אך יש להבין את מהות ענין ההליכה כאן. כי הליכה היא דרך והנהגה, ואילו את החוקים - צריך לשמור ולקיים, אם כן יש להבין, מה טעם נזכרה כאן לשון 'הליכה'.

ברם, כדי שיוכל האדם לעבור את מסעו בשלום, עליו להחזיק בידיו מפת דרכים, ולכוון את צעדיו על פיה. וזו היא התורה הקדושה, המורה את דרכו כמצפן המכוון את צעדי האדם לפי רוחות השמים.

וזהו 'אם בחוקותי תלכו', אם יהיו חוקי התורה הקדושה מורים את דרך האדם, אז יזכה לכל הברכות האמורות בפרשה.

אם כן, ראשית כל צריך האדם להכיר בזה שדרכו קבועה מלמעלה, ואין לדמות מסלול חייו של אדם לחניבר. ומלבד זה יש להעמיק ולהבין כי הדרך הנכונה ללכת בה, היא על פי מה שמתווה התורה הקדושה, כי יש לו לאדם להנהיג עצמו בדרך התורה. שהרי למען זה בא לעולם - כדי לקיים רצון ה'.

ואם כך היא ההנהגה בכל עת, יבין האדם כי גם אם נגזרה עליו גזירה - זהו רצון שמים בשעה זו, ולא יועילו לו כל טעדי שיעשה כדי לפטור עצמו ממנה. אך מה' מצעדי גבר כוננו, ולכשיבוא הזמן שנקבע לביטול הגזירה - מיד תעבור מאלוה. מי שיזכה לחיות כך, יראה את ישועת ה' על כל צעד ושעל, ויבין כי הכל מכוון מלמעלה.

הישבתי דרכי

והנה, ידועים ומפורסמים דברי המדרש הידוע (ויקרא רבה לה א), שם הביא חז"ל את הפסוק שאמר דוד המלך (תהלים קיט נט): "חֲשַׁבְתִּי דַרְכֵי יְאֲשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֲדֹתַי". ודרשו על זה בזה הלשון: "אם בחוקותי תלכו" (ויקרא כו א), הדא הוא דכתיב (תהלים קיט נט) 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', אמר דוד, רבונו של עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא דכתיב

ואשיבה רגלי אל עדותיך

ודברי המדרש הללו טעונים ביאור. היאך יתכן שהיה דוד המלך מחשב בדעתו בכל יום ללכת למקומות שאינם מקומות של תורה. ואפילו אם לבסוף כן היה הולך לבית המדרש, הרי גם מחשבתו הראשונה צריכה תלמוד. כי אם סוף מעשה במחשבה תחילה, והוכיח סופו - שהלך לבית המדרש ללמוד תורה - על תחילתו, שגדולה מעלת התורה יותר מכל דבר אחר, ואפילו מחפצי שמים, אם כן למה לא קיים כן בנפשו, וחישב ללכת למקום אחר.

בתחבולות תעשה מלחמה

אך נראה לבאר לפי מה דאיתא בגמרא (הוריות י'): "אמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה". וביאר רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א (תולדות יעקב יוסף פרשת חוקת), כי כוחו של היצר הרע גדול כל כך, עד שלא יוכל האדם לעמוד כנגדו במלחמה פנים אל פנים. לכן תחת זאת צריך עובד ה' לברוח מפני היצר, ולבחור לו דרכים אחרות שאין היצר הרע מתנגד לו בהן, כי אינו מבחין שמביאות הן אותו אל הקדושה.

ובזה נוכל לפרש את לשון הכתוב כאן 'אם בחוקותי תלכו' - לשון רבים, כי רבות הן הדרכים המובילות אל המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, ובתחבולות תעשה לך מלחמה, ויאמר ליצר כי כל רצונו הוא ללכת לחפציו, ומשכים קום כדי שיוכל להרבות בעסק ובסחורה, ואז יעזבונו היצר הרע, ומיד יוכל ללכת לבית המדרש כאשר חפץ מלכתחילה.

זהו הפירוש הפשוט במה שאמר דוד המלך 'חשבתי דרכי', שהוא על דרך 'אם בחוקותי תלכו', ואם שחל דרך וארי בין הרחובות, ילך לו דרך גנות ופרדסים, בדרך ארוכה שהיא קצרה שאין היצר הרע שולט בה.

אשיבה רגלי אל עדותיך

אמנם מבקשים אנו להעמיק עוד בזה. כי באמת יש להבין היאך היה דוד המלך עושה כן, אחר שכבר הודיע שכוונתו לבוא אל מקום פלוני, ובוודאי היו ממתנינים עליו שם כל גדולי הדור ואנשי השררה, ופתאום הלך לבית המדרש בלא הודעה, ודבר זה קשה להולמו.

לכן נראה להוסיף לפרש באופן אחר, כי באמת היה דוד המלך הולך לאותם מקומות שקבע מלכתחילה, והיה מבקר חולים ומשמח חתן וכלה וכו', והכל היו עומדים סביבו לחזות בזיו פניו, מלך ביופיו תחינה עיניו. אולם דווקא שם בהיותו במקומות אלו שאינם שייכים לתורה, היה פותח פיו בחכמה ותורת חסד על לשונו, ואת אותו החדר היה עושה לבית המדרש, וקורא ליהודים העומדים שם להצטרף אליו ולעסוק בתורה ובתפילה, ולזמר ביחד עימו את מזמורי התהלים שחיבר.

כך כל מקום שהלך דוד אליו נעשה לבית כנסת ובית המדרש, 'ואשיבה רגלי אל עדותיך' להגביר חיילים לקדושה.

ובזה יתפרש 'אם בחוקותי תלכו', שבכל מקום אשר 'תלכו' יהיה מקום 'לחוקותי', ולשון רבים שבפסוק ענינה לשון ריבוי עד בלי די, כי הפך דוד את הכל לרוחניות.

זהו מה שנאמר 'אם בחוקותי תלכו', ועל דרך כלל כל הנחלים הולכים אל הים, כי אין אדם יודע מה ימצא בדרכו, והקדוש ברוך הוא מוליכו כפי מה שגזר עליו לטוב לו.

אם כן, הדרך הטובה ביותר לאדם, היא 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', לשוב אל בית המדרש, ולהפוך את כל המקומות לבית המדרש, כפי שני הפירושים האמורים. אין אדם יודע להיכן יובילו אותו נתיבות חייו, אך בכל אשר יעבור על האדם אל ימנע עצמו מליילך בחוקות התורה.

סדר בריאת שמים וארץ

אכן, מבקשים אנו לברר מהי ההליכה הראויה והנכונה בדרכי ה', ולבאר את עומק הדברים.

במדרש בפרשתנו (ויקרא רבה לו א) הובאה מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל בסדר בריאת העולם: "וזכרתי את בריתי יעקוב" (ויקרא כו מב), הדא הוא דכתיב (תהלים קב כו) 'לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים', בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים השמים נבראו תחלה ואחר כך הארץ, שנאמר (בראשית א א) 'בראשית ברא' וגו' [את השמים ואת הארץ], ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים וכו' כך כתיב (בראשית ב ד) 'ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים', אמר ר' תנחומא, ואנא אמרית טעמא (תהלים קב כו) 'לפנים הארץ יסדת ומעשה ידיך שמים' וכו'. ר' יוחנן בשם חכמים אמר, לבריאה שמים קדמו ולשכלול הארץ קדמה" וכו'.

שורש המחלוקת - בדרכי העבודה

יש להבין, מה לנו ולידיעה זו, ולכאורה מאי דהוה הוה. ועוד, שהרי כל שיטה מביאה פסוקים כראיה לשיטתה, ואם כן יש כאן לכאורה סתירה בפסוקים, וכיצד ניישב את הדברים.

אך הנה חסידים מספרים כי פעם אחת התווכחו שני האחים הקדושים, הרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק זיע"א והרה"ק רבי זושא מאניפולי זיע"א, איהוה דרך ישרה שיבור לו האדם בתחילת כניסתו לעבודת ה'; הרבי ר' אלימלך טען כי ראשית כל יש לו לאדם להתבונן בגדלות ה' ורוממותו, ורק לאחר שיכיר בזה - יתבונן בשפלות עצמו. ואילו הרבי ר' זושא אמר כי ההיפך הוא הנכון, ותחילה יתבונן האדם מאין בא ולאן הוא הולך, ורק לאחר מכן יבוא להבחין בגדלות ה'.

כדרכם של תלמידים נאמנים, נכנסו השנים אצל רבם, הרה"ק המגיד רבי בער ממעזריטש זיע"א, לשאול עם מה הצדק, הישב המגיד, כי דברי שניהם צודקים, ושתי הדרכים נכונות, אלא שדרכו של רבי זושא קשה יותר מדרכו של רבי אלימלך, לכן נאותה דרך זו ליחיד קטן, ודרך השנית טובה לרוב הציבור.

לגמרי על פירוש הפרט, אלא רק מוסיף מה שכעין הפרט, אך הדורש ריבוי ומיעוט, אין המיעוט מפרש את הריבוי, אלא רק מוציא פרט אחד, אם כן כשנוסף עוד ריבוי צריך להוסיף ולרבות עוד, מלבד מה שנתמט.

בין ריבוי לכלל

כאמור, מחלוקת רחבה היא בהרבה מדיני התורה, כיצד לומדים ומה לומדים. אך כאן נבקש לעמוד על סודן של דברים, ולהבין את המשמעות הפנימית והרוחנית שישנה בשתי שיטות אלו.

ובאמת, כבר משמותיהן של הדרשות נוכל ללמוד הרבה על משמעות הדברים. כי 'ריבוי' אין לו גבול, אולם 'כלל' על אף שכולל בתוכו דברים הרבה, מכל מקום הוא מוגבל לפי הגדר שבכלל, ומה שמחוץ לכלל אינו נכלל בו.

ובדומה לזה, כבר עמדנו על העובדה ש'פרט' הוא שם ליחיד, ואילו 'מיעוט' אינו ענין ליחידים, אלא להפחית מעט מן הרבים.

הוא היה אומר

הנה, שני ראשי בתי מדרשות אלו - נחום איש גמ' ורבי נחוניא בן הקנה - מועטים הם מאמריהם במשניות ביחס לרבותינו התנאים. אך דווקא ממאמריהם המועטים נוכל ללמוד על דרכם ומהותם, ולהכיר במעט את אורחות חייהם, ולהבין כיצד יגעו בתורה עד שהגיעו כל אחד מהם לדרכו בלימוד, האם בדרך כלל ופרט, או ריבוי ומיעוט.

והנה ידועים דברי רבי נחוניא בן הקנה במסכת ברכות (דף כח:), שהיה מתפלל בכניסתו לבית המדרש שלא יארע דבר תקלה על ידו, וביציאתו משם היה נותן הודאה על חלקו.

אך מלבד זה, נסדר במסכת אבות (פרק ג' משנה ה) מאמר אחר של רבי נחוניא. וכבר מילתנו אמורה בשיעורינו על פרקי אבות, כי כל מאמר שסידר רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא במסכת אבות, יש בו תמצית מיסודות החיים וההשקפה של אותו תנא, וכך היתה צורת הנהגתו, הן כלפי עצמו והן כלפי אחרים.

וכך שינונו שם: "רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק ממנו עול תורה - נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ".

ואספת דנך

ומצינו את רבי ישמעאל תלמידו מהלך בשיטתו, במחלוקתו הנודעת עם רבי שמעון בר יוחאי (ברכות לה:), בענין ההשתדלות הנצרכת לפרנסה, שלדעת רבי ישמעאל יש לעסוק בהשתדלות, ורבי שמעון סובר שיוכל האדם לעסוק בתורה ולהשליך על ה' יתנו.

ולענין פסק ההלכה נאמר שם: "אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידך, כרבי שמעון בן יוחאי - ולא עלתה בידך". כי רק יחידי סגולה ראויים להנהיג מופלאה זו, להתנתק לגמרי מכל העולם עד שתהא תורתן אומנותן, אך לרוב ישראל ראו לעשות כרבי ישמעאל, ולעסוק גם בצרכי פרנסה.

ואם כן, למד רבי ישמעאל את שיטתו זו מרבי נחוניא בן הקנה, אשר הלך בשיטת 'כללי ופרטי', להבדיל בין ההנהגה הראויה לכלל ישראל ובין ההנהגה הראויה ליחידים ופרטים. ואילו הם דברי רבי נחוניא האמורים, כי כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול דרך ארץ. כי עול דרך ארץ מוטל על כל באי עולם, אמנם מודים הוא ורבי ישמעאל כי אכן קיימת עצה אחת להיפטר ממנו - על ידי קבלת עול תורה בשלימות, אשר על ידי זה יסיר מעל עצמו את הצרות והיסורים הבאים מעול המלכות הרשעה, ולא יצטרך לעסוק ענייני הפרנסה.

אם כן, הושוו דברי רבי ישמעאל עם דברי רבו רבי נחוניא בן הקנה, ושניהם לדבר אחד נתכוונו. כי אמנם צריך האדם לעסוק בחרישה וזריעה לצורך פרנסתו, אולם יש לו לקבל על עצמו עול תורה, וגם בשעה שהוא חורש וזורע - ימלא פיו בדברי תורה, ויקדים לזה תפילה לפניו ותפילה לאחריו.

הובאה גם תשובת רבי ישמעאל לרבי עקיבא על זה, כי גם כאן בפסוק זה נוכל לדרוש דרשות, לרבות תולדותיהן.

לא דבר ריק הוא

וז"ל המדרש בשלימותו: "רבי ישמעאל שאל את רבי עקיבא, אמר לו בשביל ששמשת את נחום איש גמ' זו עשרים ושנים שנה, אכין ורקין מיעוטיך אתין וגמין רבויין, הדין את דכתיב הכא מה הוא, אמר לו, אלו נאמר 'בראשית ברא אלקים שמים וארץ' היינו אומרים השמים והארץ אלקות הן. אמר לו, 'כי לא דבר רק הוא מכס' (דברים לב מז), ואם רק הוא, מכס, למה, שאין אתם יודעים לדרוש, בשעה שאי אתם יגיעין בו, 'כי הוא חיים' (שם), אימתי היא חיים - בשעה שאתם יגיעין בו. אלא 'את השמים' - לרבות חמה ולבנה ומזלות, 'ואת הארץ' - לרבות אילנות ודשאין וגן עדן". וראוי לציין, כי בתחילה פנה רבי ישמעאל בשאלתו לרבי עקיבא, בהיותו תלמידו של נחום איש גמ', ראש דורשי התורה על דרך 'ריבוי ומיעוט', וכפי שהיה שמעון העמסוני דורש כל 'אתין' שבתורה (ראה פסחים כב ועוד). והנה דווקא רבי עקיבא הבא מבית מדרש זה, לא דרש את שתי ה'אתין' הראשונים שבתורה, אלא אמר שבאו לפרש פשוטו של מקרא. ואילו רבי ישמעאל שלא היה מן הדורשין כן בכל מקום, בא כאן ואמר כי יש לדרוש ריבוי. הלא דבר הוא.

אם כן יש לנו להבין את עומק מהלך הדברים בזה, מה טמון בשאלתו של רבי ישמעאל, אשר לא רצה לקבל את סברת רבי עקיבא ולהעלות על הדעת ש'שמים וארץ' יכולים להתפרש כאלקות, וכן מה מונח בתשובתו של רבי עקיבא.

כדי שיוכל האדם לעבור את מסעו בשלום,
עליו להחזיק בידיו מפת דרכים, ולכוון את
צעדיו על פיה. וזו היא התורה הקדושה,
המורה את דרכו כמצפן המכוון את צעדיו
האדם לריחות השמים

כללי ופרטי, ריבוי ומיעוט

ובאמת, גמרא מפורשת היא במסכת שבועות (דף כו:), כי לא כך היתה שיטתו של רבי ישמעאל בכל מקום, שאמרו שם: "אמר רבי יוחנן, ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט, איהו נמי דורש בכלל ופרט, רבי עקיבא ששימש את נחום איש גמ' זו שהיה דורש את כל התורה כולה בריבוי ומיעוט, איהו נמי דורש ריבוי ומיעוט".

אם כן, מחלוקת יסודית היא לאורך כל הש"ס כולו בין רבי ישמעאל לרבי עקיבא. וכפי שאומרים בכל יום קודם התפילה את 'ברייאת דרבי ישמעאל': "רבי ישמעאל אומר, בְּשֵׁלֶשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן וכו', מְקַלֵּל וּפְרָט. וּמְפָרֵט וְכָלֵל. כָּלֵל וּפְרָט וְכָלֵל", וכו'.

אמנם רבי עקיבא לא דרש את התורה על דרך החילוק שבין הפרט והכלל, אלא עסק בריבוי הכולל הרבה, ומיעוט הממעט הרבה, וכן בריבוי שאחריו מיעוט ושוב ריבוי.

ונפקא מינה העיקרית במחלוקת זו, כי בכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, ובריבוי ומיעוט וריבוי - ריבוי הכל, מלבד מה שנתמט להדיא בפסוק. ואם כן לרבי עקיבא אפשר ללמוד יותר פרטים מלרבי ישמעאל.

הפרט - מפרש או ממעט

כדי להבין יותר את שורש הנידון, נביא מה שכתב רש"י (סוכה ג' ד"ה ו'כא) לפרש את הדבר בטוב טעם ודעת, ותורף דבריו, כי לדורשים פרט וכלל, הפרט מפרש את הכלל, אם כן כשנוסף עוד כלל אינו חולק

כיוצא בדברים האלה מפרש בספה"ק שם משמאל (ויקרא, בחוקותי תרע"ד) את דברי המדרש. כי הנה נודע שהאדם הוא עולם קטן, וכל מה שיש בעולם יש באדם. אם כן נחלקו בית שמאי ובית הלל בדרכי העבודה, ומהי ראשיתה. בשמים נרמזת גדולת ה' - כפי שמדבר רבינו האור החיים הקדוש בפרשת בראשית (בראשית א א) על רוממות ה' ונפלאותיו המתגלים במעשה הבריאה, ובארץ רמזה שפלות האדם.

אם כן אמרו בית שמאי 'שמים נבראו תחילה', כי ראשית כל יתבונן האדם בגדולת בורא העולם. ובית הלל אמרו 'ארץ נבראה תחילה', לראות את שפלות עצמו.

ובאר' יוחנן בשם חכמים והכריע ביניהם, ומסתמא כך היא ההלכה, כי בתחילת דרכו של אדם אין לו להביט לשפלותו, כי אז לא יתחיל כלל, אלא יראה עד כמה גדלו מעשיו של יוצר מרומים. אך מיד לאחר מכן עליו לראות כי לעומת גדולתו יתברך אינו חשוב לכלום, וזהו 'לשכלול', כי אז שבירת הלב קודמת.

ומה שאמרו בית הלל כי יש להתחיל בראיית פחיתות עצמו תחילה, הנה הלל הזקן היה עניו גדול בטבעו (ראה שבת לא), לכן היה בכוחם של בית הלל להתחיל בעבודה בדרך השפלות.

דרכי הדרש

מחלוקת זו מובאת גם בגמרא (הגיגה יב), ויש שם תוספת דברים שראוי לעמוד עליה, וכך איתא שם: "שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך, אמר ליה, 'אתה ששימשת את נחום איש גמ' זו עשרים ושנים שנה, שהיה דורש כל 'אתין' שבתורה, 'את השמים ואת הארץ' מה היה דורש בהן'. - אמר ליה, 'אילו נאמר 'שמים וארץ' הייתי אומר 'שמים' [וארץ - (ב"ב)] שמו של הקדוש ברוך הוא, עכשיו שנאמר 'את השמים ואת הארץ', 'שמים' - שמים ממש, 'ארץ' - ארץ ממש, 'את הארץ' למה לי - להקדים שמים לארץ".

הנה שימש רבי עקיבא את נחום איש גמ' זו כ"ב שנים, כמנין אותיות התורה, ולמד ממנו את דרכי הדרש. שכל יתבת 'את' באה לרבות. אולם בפסוק הראשון בתורה באה יתבת 'את' לפרש, שלא נאמר כי שמו של הקדוש ברוך הוא 'אלקים וארץ'. אולם יתבת 'את' השניה שבפסוק באה ללמד כי קדמה בריאת השמים לבריאת הארץ. ואם כן כאן לא באו יתבות 'את' לריבוי, אלא לפירוש.

להוציא מליבן של סזעים

והנה יש להבין את ההוה אמינא שהזכיר נחום איש גמ' זו, כי הייתי אומר ששמים וארץ הן שמותיו של הקדוש ברוך הוא. ודאי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא (ראה הקדמת הרמב"ן לפירוש התורה), אך מהי הכוונה כאן.

ובאמת הביא המהרש"א בחידושי אגדות את לשון המדרש בזה (בראשית רבה א יד), שם איתא בנוסח: "אלו נאמר 'בראשית ברא אלקים שמים וארץ', היינו אומרים השמים והארץ אלקות הן". כלומר, שהיינו סוברים כי חלילה כמה רשויות הן, וברא אלקים הפועל את אלקים הפועל, שהן שמים וארץ, שיהיו גם הן כח אלקות. ומצינו כדוגמת זה (ראה מגילה ט) בתלמי מלך יוון שכתבו לו הזקנים 'אלקים ברא בראשית' כדי שלא יבאו לטעות מעין זו.

אמנם חידוש הוא לפרש כן, ועמדו בזה המפרשים כל אחד לפי דרכו.

מחלוקת המדרשים

והנה בתוספות בחגיגה (שם יב: ד"ה 'ואת הארץ') הביאו מה שפירש רש"י ב'נימוקי חומש' (בראשית א יד), "'את השמים' - לרבות תולדותיהם, 'ואת הארץ' - לרבות תולדותיה". וכתבו שמדרש אחר הוא, וחולקים דברי מדרש זה עם דרשת נחום איש גמ' זו כאן.

אך הנה, מה שכתבו תוספות שמדרשים חלוקים הם, באמת זהו אותו מדרש עצמו (בראשית רבה א יד) שהביא המהרש"א את תחילתו, שם הובאו דברי נחום איש גמ' זו מפי רבי עקיבא, וכפי שהובאו בגמרא, אולם במדרש

מעלת נחום איש גז

עתה נבוא לביאור שיטתו של נחום איש גז, רבו של רבי עקיבא.

ידועים דברי הגמרא **במסכת תענית** (דף כ"א), המבארת על שום מה נקרא שמו 'נחום איש גז', שכל דבר שהיה מתרחש עמו היה קורא ואומר "גם זו לטובה". והובא שם מעשה בזה, הידוע ומפורסם בפי כל, ואף תינוקות של בית רבן יודעין אותו. אכן, קודם מעשה זה מקדימה הגמרא (תענית שם) מעשה נורא, המלמד על גודל יראתו וכח תשובתו של נחום איש גז.

וז"ל הגמרא שם: "אמר עזריה על נחום איש גז זה היה סומא משתי עיניו, גדם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו, וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע, ורגלי מטתו מונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים. פעם אחת היתה מטתו מונחת בבית רעוע. בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואחר כך לפנות את הכלים. אמר להם, 'בניי, פנו את הכלים ואחר כך פנו את מטתי. שמוכסח לכם שכל זמן שאני בבית - אין הבית נופל'. פינו את הכלים ואחר כך פנו את מטתו, ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו, 'רבי, וכי מאחר שצדיק גמור אתה, למה עלתה לך כך?' - אמר להם, 'בניי, אני גרמתי לעצמי. שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משהו אחד של מיני מגדים. בא עני אחד ועמד לי בדרך, ואמר לי, רבי פרנסני. - אמרתי לו, המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו, ואמרתי, עיני שלא חסו על עיניך - יסומו, ידי שלא חסו על ידיך - יתגדמו, רגלי שלא חסו על רגליך - יתקטעו. ולא נתקרה דעתי עד שאמרתי, כל גופי היא מלא שחין'. אמרו לו, 'אוי לנו שראינוך בכך'. - אמר להם, 'אוי לי אם לא ראיתוני בכך'."

נשיה מהלך בדרך

והנה, גם מעשה זה היה 'כשהיה מהלך בדרך', ותואמים הדברים למה שפיתחנו בו, אם בחקותי תלכו', ללכת בדרכי ההנהגה הראויה. ומכאן אנו למדים עד כמה היה נחום איש גז מודקדק על עצמו בדקדוק לפנים מדקדוק, כדרכו של צדיקים.

ומטעם זה לא נאמר שהיה רוכב על החמור, אלא אמרו שהיה מהלך בדרך, אף שהיו חמורים עמו כמובא בהמשך המעשה, אלא, הילוך מרמז על השקפה והנהגה, על התבוננות במציאות החיים.

תבע נחום איש גז מן מעצמו כיצד הגיע העני לידו כך שלא היה בידו ליתן לו מזון מיד. וכפי שאמר **רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א**, כי אם מזדמן לו לאדם חלילה לראות בעיניו חילול שבת רח"ל, עליו לבדוק עצמו האם אין שמירת השבת לקויה אצלו ולו בכל שהוא, כי אם היה שלם בשמירת השבת - לא היה האלקים מאנה דבר זה לידו. וכבר דיברנו מזה הרבה, שהיו צדיקים שמיינו לשמוע מחטאים של יהודים, ואם שמעו - תבעו מעצמם כי גם בהם יש פגם באותו ענין.

זו היא דרכו של נחום איש גז, רבו של רבי עקיבא שהיה גדול הדור ושורש התורה שבעל פה, וכל יקר ראתה עינו (ראה במדבר רבה ט"ו), ואשר לימד דעת את העם לדרוש ריבויים ומיעוטים, ולא חילק בין הפרט והכלל, אלא היה כוללם יחד לראות בפרט את הפגם שלקה בו יחיד מן הכלל. ואם חזו עיניו בעני המבקש מזון ובאותו הרגע נופל ומת, אות הוא בעבורו על חיסרון במידת החסד, עד כדי כך שגזר על עצמו להיות עיוור וגידם, קיטע ומוכה שחין, ואומר לתלמידיו כי אוי לו אם לא היו רואים אותו בכך.

כוחם של יסורים

מעשה זה מובא גם בתלמוד ירושלמי (פאה פרק ח הלכה ח), ושם ישנה תוספת נוראה, שאמר לו רבי עקיבא 'אוי לי שראיתך בכך', ואמר לו נחום איש גז 'אוי לי שאין אני רואה אותך בכך'. נבהל רבי עקיבא ותמה: "וכי מקללני רבי". השיב לו נחום בתוקף: "ואתה, כלום מבעט אתה ביסורים", בידועו אותו כי בעל מדרגה גבוהה הוא, וכל ימיו השתוקק למסור נפשו על קידוש

השם, באומרו "מתי יבוא לידי ואקיימנו", (ראה ברכות ס"א), לכן אמר לו נחום איש גז 'אוי לי שלא ראיתך בכך', מה שלא אמר לשאר התלמידים, כי רואה הוא את נשמתו הגבוהה, ורואה ברוח קדשו כי עתיד גם הוא לזכות למסור את נפשו ולהתיישר למען כבוד שמים, ועל זה אמר 'אוי לי', שלא יזכה לראות בעיניו את מעלת תלמידו. אכן, באותה שעה עדיין לא הבין רבי עקיבא דברים נשגבים אלו של רבו, ותמה על מה שנשמע היה כקללה. אולם נחום איש גז זה אמר לו כי אין לבעט ביסורים, אלא יש לבקש לזכות למעלה שבהם.

הכל לטובה

ועוד הגדיל רבי עקיבא לעשות, ושכלל את דרך רבו באמירת 'גם זו לטובה', בדרגה גבוהה יותר, שהיה אומר 'כל מה דעביד רחמנא - לטב עביד' (ראה ברכות ט). ומה טעם אמרנו כי דרגה זו גבוהה יותר, באשר אמירת 'גם זו לטובה' באה אחר שבאה הרעה, ומכירים בזה שבאמת היא לטובה. אמנם 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד' הוא עוד קודם הרעה, כי הכל נעשה לטובה. בזה הכין רבי עקיבא את עצמו לאחרית ימיו, כאשר הוציאוהו להריגה והיו סורקין את שריו במסרוקת של ברזל, ובתוך כל היסורים הללו היה מקבל עליו עול מלכות שמים וקורא את שמע, כי כל ימיו ביקש לקיים את הפסוק (דברים י"ה) 'וְאֶהְיֶה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכֹל לְבָבְךָ וְכָל נַפְשְׁךָ' - אפילו הוא נוטל את נשמתו.

זהו הרבי וזהו תלמידו - נחום איש גז זה ורבי עקיבא.

הנהגת העולם - בסדר מידות התורה

והנה, בסוגיית כללי ופרטי - ריבוי ומיעוטי, אמר **הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א** (קדושת לוי

בתחילת דרכו של אדם אין לו להביט לשפלותו, כי אז לא יתחיל כלל, אלא יראה עד כמה גדלו מעשיו של יוצר מרומים. אך מיד לאחר מכן עליו לראות כי לעומת גדולתו יתברך אינו חשוב לכלום

לראש השנה), כי 'כלל' הוא הקדוש ברוך הוא שכולל הכל, וכולנו חלק מאיתו יתברך, ואילו ההנהגות הפרטיות בעולם הן בחינת פרט. ובמידת 'כלל ופרט', אין בכלל אלא מה שבפרט, היינו שאין הקדוש ברוך הוא דן את העולם לפי מה שגזר הוא יתברך לעשות, אלא לפי כוחותיהם המוגבלים. אך הפרט הוא האיש היהודי העוסק בתורת ה' ומקיים רצונו יתברך, ועל ידי זה מחבר עצמו אל ה'כלל', קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא.

ובספה"ק **תולדות יעקב יוסף** (פרשת ויקהל) ביאר בדרך פנימי, כי הספירות הקדושות גם הן חלוקות בדרך כלל ופרט, כי הספירות הראשונות כוללות את בשם 'אדני'. אם כן הכלל הראשון הוא המשפיע אל הספירות חסד גבורה תפארת וכו' שהן הפרטים, והכלל השני היא המלכות בסוד המקבל, ועל זה אמר הכתוב (ישעיה מד י) 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְגָאֵלו ה' צָבָא-אוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן וְאֲנִי אַחֲרוֹן', 'ראשון' הוא כתר עליון, ו'אחרון' היא המלכות, ובאמצע הפרטים.

אם כן, סופו של הפרט להתאחד עם הכלל, אלא שעל האדם מוטל לתקן ככל אשר תשיג ידו, ולבסוף יבוא אל הכלל האחרון. והרי מנין שבע הספירות מכון כנגד ימות השבוע, כי שייכות הנה לכל ענייני עבודת האדם בעולם, ולבסוף דן הקדוש ברוך הוא את הכלל כעין הפרט, כפי מה שפעל האדם במה שתיקן בעבודתו - כך יעשה הקדוש ברוך הוא מצדו יתברך. כי הכלל האחרון שהוא מידת המלכות, הוא כנגד המקבלים, וככל שנשתדל יותר בעבודת ה', כך נוכל לקרב עוד דברים בעולם אל הקדושה שיהיו כעין הפרט, להביאם אל השורש שבין קודשא בריך הוא ושכינתיה ולתקן

את העולם.

זהו הסוד שחידש רבי ישמעאל, ולמדו מרבו רבי נחוניא בן הקנה - סוד כלל ופרט וכלל.

כלל ישראל - גוף אחד

לעומת זאת, דרכו בקודש של רבי עקיבא - אחרת היתה. ומה טעם שינה מדרכו של רבי ישמעאל, נאמר בזה ביאור נפלא.

הנה על תלמידיו רבי עקיבא נאמר (יבמות ס"ב): שלא נהגו כבוד זה בזה, ומתו עשרים וארבעה אלף תלמידיו מפסח ועד עצרת. ותמוה, וכי למה לא ינהגו תלמידיו רבי עקיבא התנאים הקדושים כבוד בחבריהם.

אלא ביאר בזה בספה"ק **שם משמואל** (ויקרא, פרשת אמור תע"ב, ל"ב בעומר), כי טעותם באה מכוונה טובה, במה שלא עמדו על סוף כוונת רבם, במה שלימדו (תלמוד ירושלמי מסכת נדרים פרק ט הלכה ד) כי "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח) - זה כלל גדול בתורה". שהרי בירושלמי (שם) ביארו לפי זה כיצד יוכל לקיים אדם את דין הכתוב (שם) "לא תקום ולא תטור את בני עמך", היינו שלא זו בלבד שלא ישיב לו רעה תחת טובה, אלא שלא יזכור כלל כי עשה לו רעה. וכיצד יעשה כן - אמרו על זה משל, לאדם שהיה אווז בבשר בידו השמאלית וחוטו בסכין שבידו הימנית, וירדה הסכין על היד ונחתכה, וכי תעלה על ידך שתנקום השמאלית מן הימנית או אפילו תנטור על שהרעה לה, והרי הכל גוף אחד הוא. כך גם כאשר יקיימו ישראל 'ואהבת לרעך כמוך' בשלימות, ויהיו כגוף אחד ממש, לא תהא להם סיבה לנקימה ונטירה.

יחיד שבתוך הכלל

במידה זו החזיקו תלמידיו רבי עקיבא כל כך, עד שעשאוהו לכלל גמור, הגובר לגמרי על הפרטים. ומכיוון שכך, לא היו מוצאים טעם לנהוג כבוד זה בזה, כי איך תנהג היד כבוד ברגל, או הרגל תכבד את הראש, הלא הכל גוף אחד הוא.

על כך בא רבי עקיבא וטען, כי מכח מה שדרשו כללי ופרטי, איבדו לגמרי את הפרטים, ונותר בידם הכלל לבדו - זה כלל גדול בתורה, ואין זה מן המידה.

משום כך בא רבי עקיבא ולימד את דרכו של נחום איש גז זה, דרך שיש בה ריבוי ומיעוט, דרך אשר אין הרבים נעשים לכלל אשר אין בו מקום ליחידים, ואף כי כולנו כאיש אחד בלב אחד, כל זה רק בכדי לנהוג כבוד זה בזה, לאהוב את זה ולא לנקום ולנטור חלילה, אך שלא על מנת לבטל לגמרי את הפרט ולעשותו לגמרי ככלל.

בדרך זו אין מדמים את מה שבכלל להיות כעין הפרט, אלא הולכים בדרך ה'דייקים', לדקדק בתיבות שבמיעוט ובריבוי, כדרכם של צדיקים שהקדוש ברוך הוא מדקדק עימם כחוט השערה, וכפי שנהג רבו נחום איש גז זה בעצמו, שהצדיק עליו את הדין על פגם דק שבדק.

גילויי ה' יתברך בעולם

אחר הדברים האלה, נוכל לשוב אל דברי בית שמאי ובית הלל, במה שנחלקו בסדר בריאת שמים וארץ.

כפי שאמר נחום איש גז זה, אלמלא תיבות 'את' שבפסוק 'בראשית ברא אלקים', היינו מעלים על דעתנו כי גם שמים וארץ - שמותיו של הקדוש ברוך הוא הן. אין הכוונה שהיתה כאן הוה אמינא כי שמים וארץ הם אלוות ממש, אלא לבחינת מה שכל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא היא.

כי הנה אמר רבי ישמעאל שבשלוש עשרה מידות התורה נדרשת, מקל וחומר וגזירה שווה וכלל ופרט וכו'. ומידות אלו מכוונות כנגד י"ג מידות של רחמים, א-ל רחום ותנון אך אפים רוב חסד וכו' (ראה בזוהר הקדוש ח"ג דף רכח. ברעיא מהימנא). כי כל אלו הם גילויים שמתגלה בהם הקדוש ברוך הוא בעולם, במידות אלו של רחום והנון וכו', וככל הספירות הקדושות שהן דרכי התגלות ה' יתברך בעולם.

על כן אמר נחום איש גז זה, כי אלמלא נאמר 'את' השמים ואת הארץ' הייתי אומר כי השמים והארץ גילויי שמותיו של הקדוש ברוך הוא המה, כי אצל

השמים או הארץ. כי השמים - שמים לה', אולם הארץ ניתנה לבני אדם לעבוד אותו יתברך בה.

והנה, את הפסוק (בראשית א א) "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", פירשו **בזוהר הקדוש** (ראה ח"א דף רמז) כי השמים זו תורה שבכתב, והארץ זו תורה שבעל פה.

זהו מה שהבאנו למעלה מתיקוני הזוהר כי 'בראשית' הוא 'ב' ראשית, בשתי התורות שניתנו לישראל. זהו 'אם בחוקותי תלכו', כפי שפירש **רבינו האור החיים הקדוש** בראש הפרשה (ויקרא כו א) שיש כאן 'ב' חוקות לשתי תורות, כענין 'ב' ראשית.

עירבון ה'ז'

והנה, מה שנזכר כאן כי תיקון חוני המעגל את חלק ו"ה - משמעות גדולה יש לזה, כי בזה נדמה לאליהו הנביא, המחבר את קודשא בריך הוא עם כנסת ישראל, שהרי בהמשך הפרשה נאמר (ויקרא כו א) "וְיִכָּרְתִי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב", ופירש **רש"י** כי בחמישה מקומות נכתב 'יעקוב' מלא ו', ולעומתם בחמישה מקומות נכתב 'אליהו' חסר ו', כי נטל יעקב אבינו את האות ו' משמו של אליהו הנביא כעירבון על כך שיבוא ויבשר על גאולת ישראל.

ולפי האמור יובן היטב מה טעם נלקחה האות ו' דווקא, שכן היא האות המורה על העשיה ועל הגוף, ובתוך אותיות ו"ה של השם הקדוש, מכוונת האות ו' כנגד שש ספירות בנין הגוף - חסד גבורה תפארת נצח הוד ויסוד. ויחדיז יהיו תמים להתחבר עם המלכות היא כנסת ישראל, שהיא האות ה' הניחה בשם הוי"ה, והיא המקבלת את השפע מן הספירות.

שתי דרכים

והנה, בדור החורבן, הנהיגו את מסירת התורה שני התנאים הקדושים הנזכרים, רבי עקיבא ורבי ישמעאל, בשתי הדרכים המיוחדות להם - כללי ופרטי, או ריבוי ומיעוט, אשר מהם יש ללמוד אורחות חיים ויסודות לכל הדורות.

נחום איש גז, רבו של רבי עקיבא, דרש מעצמו שלמות עד לאין תכלית, ובפסוק 'את השמים ואת הארץ' ראה שמות קדושים, על כן אמר כי 'את השמים' זו יראת הרוממות, ו'את הארץ' זו יראת העונש הנוולת מן הארץ, כפי שביאר **רבינו האור החיים הקדוש** בפרשת בראשית (בראשית א א את ז). ומשום כך, אף שברך כלל היתה דרכו ללמוד ריבויים מתיבת 'את', כאלו הוא הוצרך לזה, כי די לנו בעבודה שיש בשמים ובארץ עצמם.

ועיקר החידוש היה אצל רבי עקיבא, אשר אף על פי שכל ימיו היה מצפה, 'מתי יבוא לידי ואקימנו', וביקש למסור את נפשו על קידוש ה', מכל מקום אמר גם כי 'ואהבת לרעך כמוך' זה כלל גדול בתורה.

ואלו בא רבי ישמעאל וביאר על פי דרכו כי 'את השמים' אלו תולדות השמים, ו'את הארץ' אלו תולדות הארץ. כי שמים וארץ רומזים לרוחניות וגשמיות ולעבודת האדם אשר על ידה יתחברו בשלימות.

ספינת הכלל

והנה נודע משלו המפורסם של רבי שמעון בר יוחאי (ויקרא ד טו), על האדם היושב בספינה וקודח חור בקרקעיתה, וכאשר רואים יושביה כי רוגשים עליהם מי הים לטבעם, באים אליו ומוחים בו על מעשיו הרעים, והוא מיתמם ואומר הלא בחדרי אני קודח, ואתם מה לכם עלי. והם קוראים לעומתו, הן אם יתמלא חדרך מים, לא ישראו המים שם, אלא יציפו ויטביעו את כל הספינה, ובוודאי יש בידינו הזכות לתבוע ממך שלא תזיק לכולנו.

ובדומה לזה אמרו **בזוהר הקדוש** (ראה ח"ג דף טז: ועוד), כי כל ההוטא ואפילו בחטא קטן, הרי הוא מפריד בין אותיות התורה, ומחריב את העולם כולו.

ומידה טובה מרובה, אם בחוקותי תלכו - בתורה שבכתב ותורה שבעל פה, אז יתוקן שם הוי"ה הקדוש, בחיבור ו"ה עם ו"ה, ובלימוד התורה וקיום המצוות תהיה עשיה ושמירה, ואז יזכו ישראל לכל הברכות ותבוא הגאולה השלימה במהרה בימינו אמן.

וארץ, ובה נעשה שמחה וגילה בכל העולמות. והנה נודע (ראה בתיקוני הזוהר הקדוש תקונא שבעין דף קלא): כי בכל מצוה נרמז שם הוי"ה, כי ראש התיבה, אותיות מ"צ, עולה בא"ת ב"ש לאותיות י"ה, וסוף התיבה הוא ו"ה. ומה שבאו אותיות ו"ה בגלוי ואותיות י"ה באו בדרך רמז, מבואר לפי האמור שרומזות הן אל הנשמה, והנשמה נסתרת היא.

צירוף הקדושה לנשמות

ועל כך מוסיף הבאר מים חיים התבוננות נפלאה, כי הנה, בכל הדברים השייכים לענייני העולם הזה - כגון אכילה, שתיה, לינה, סיכה, שינה, הליכה ושיחה - נוספות אותיות י"ה על אותיות השורש. ואילו בכל ענייני העולם הבא - תורה, עבודה, קדושה, ומצוה - נוספות אותיות ו"ה. והלא דבר הוא, כי לכאורה היה לו להיות להיפך, שהרי נתבאר כי ראש השם הוא סמל לנשמה, וסופו רמז לגוף, ולמה באו אותיות הנשמה בענייני החומר, ואותיות הגוף נצטרפו לעניינים הקדושים והרוחניים.

אכן כותב הבאר מים חיים, כי בכונת מכוון נעשה כן, ובדקדוק ממש. כי כאשר עוסק האדם בפעולות גשמיות, עליו לזכור כי בעל נשמה הוא, ותהא עיקר תכלית האכילה כדי להעלות את חלקי הקדושה שבמאכל. וכן הוא בשינה ושיחה ובהליכה וכו', כי בכל המעשים יוכל לתקן תיקונים ולהעלות ניצוצי קודש.

זכירת העשייה ברוחניות

לעומת זאת, העוסק במצוה עלול לטעות ולחשוב כי עיקר המצוה היא בכונתו והייחודים שמכוון

הכלל האחרון שהוא מידת המלכות, הוא כנגד המקבלים, וככל שנשתדל יותר בעבודת ה', כך נוכל לקרב עוד דברים בעולם אל הקדושה שיהיו כעין הפרט, להביאם אל השורש שבין קודשא בריך הוא ושכינתיה ולתקן את העולם

בה, כי ענין רוחני נעלם היא, ואילו במעשה המצוה בפועל, נענוע הלולב בידיים והנחת התפילין על הגוף - לא יראה חשיבות. משום כך מזכירים לו כי בעולם העשייה הוא עומד, וכאן הוא מקום המעשים בתורה בקדושה ובעבודה, ורק כאשר יחבר את גופו למעשה המצוה יזכה לתיקונים הגנוזים בה.

וזהו 'שמחו השמים ותגל הארץ', בשמים אין צריך לעשייה, כי הכל רוחני מעיקרו, ויוכל האדם לפעול ולשמוח בכח הנשמה לבדה, באותיות י"ה. אולם בארץ יש להכניס את הגילה בעבודת ה' שעל ידי מעשים דווקא.

תורה שבעל פה - עבודת הגוף

והנה כתב בספר **סמיכת חכמים** (בהקדמה), כי אותיות י"ה רומזות לתורה שבכתב, ואותיות ו"ה לתורה שבעל פה. וכן נמצא בעוד ספרים. ולפי האמור מבואר היטב, כי אמנם בתורה שבכתב נכתבו נפשות כפי הנוגע אל הנשמה, אולם התורה שבעל פה מלמדת את פרטי עבודת הגוף, וכגון במצוות סוכה, יש לקיימה כפי הגדרים שגדרו חז"ל במהותה, שיהיו בה ג' דפנות ויהא הסך מפסולת גורן ויקב, ולא מן המחובר והמקבל טומאה, ועוד דינים הרבה, ואם יבוא אדם ויתחכם על דיני התורה שבעל פה לא יצא ידי חובתו. וכן בדומה לזה קבעו את השיעור הנצרך באכילת מצה, ומה הם כפות תמרים - הוא הלולב, ופרי עץ הדר - הוא האתרוג. וקיום מצות שבת כהלכתה, בשמירה מעשיית ל"ט מלאכות, וכן בשאר כל המצוות. כי התורה שבעל פה מורה לגוף את דרכי העבודה ואת ההכנה הראויה למצוה, והיא המתקנת את אותיות ו"ה השייכות לגוף, ועל ידי זה ישמחו השמים ותגל הארץ. דבר זה נחלקו בית שמאי ובית הלל בקדימת בריאת

צדיקים כנחום איש גז וזו המדקדקים עם עצמם כל כך, נחשבת הבריה כגילוי. אלא שבאה תיבת 'את' ולימדה כי שמים וארץ הם מן הנבראים, ולא מגילויי שמותיו יתברך, ואם כן יש בהם חלק לעבודת האדם. ולענין זה נחלקו בית שמאי ובית הלל, כי בפסוק הראשון נאמר שם אלקים לבדו, שהוא שמה של מידת הדין, ושם באמת שמים קדמו. ואילו בפסוק השני שבו נאמר 'ארץ ושמים', נזכרו שתי השמות - 'ביום ברא ה' אלקים ארץ ושמים'. כי כאן כבר יש חלק למידת הרחמים, מידה המכילה טובים ורעים, כמידת בית הלל שהיו נוחים ועלובים לכל, ויש בהם כח להכיל את הנהגת הארץ - ההנהגה הנמוכה, הצריכה לרחמים רבים.

זאת ועוד אחרת, הרי על תיבת 'שמים' דרשו חז"ל בסוגיא האמורה (תגינה יב.) כי נבללו מאש וממים ונעשו אחד. הרי כאן עוד רמז לשילוב ההנהגות.

ריבוי ומיעוט בעבודת ה'

ביסוד זה - נוכל להבין את דרכו של רבי עקיבא, ההולך בעקבי רבו נחום איש גז, ודורש ריבויים ומיעוטים.

כבר נתבאר כי עיקר הענין בדרך דרשה זו, היא שאין הכלל ממעט את הריבוי, ואין הפרט בא להצביע על דבר יחיד, אלא על מיעוט. קבוצת בני אדם - גם היא נחשבת מיעוט, וריבוי בני אדם - אינו נעשה עדיין לכלל הציבור, אלא לרבים אל מול המעטים, אך אינם מבטלים את כח המעטים שביניהם.

ובדומה לזה, גם בעבודת ה' יש בה ריבוי ומיעוט, ועבודה נשגבה יש בה.

העבודה בארץ - בצירופי האותיות

כך כתב בספה"ק **באר מים חיים** (פרשת כי תבוא), כי הנהגת הקדוש ברוך הוא בעולמו נקבעה לפי התורה הקדושה, ומתוך שהתבונן בה - ברא את העולם. וכבר אמרו חז"ל (אבות פרק ה משנה א) 'בעשרה מאמרות נברא העולם', אלו הן האותיות והתיבות הקדושות החקוקות על גיל התורה הקדושה במעשה בראשית. וכל הפרטים ופרטי הפרטים שבנבראים, עד אין מספר, כולם מצירופיהן וצירופי צירופיהן של כ"ב אותיות התורה הקדושה, [וכפי שהבאנו למעלה כי כנגד זה לימד נחום איש גז וזו את רבי עקיבא עשרים ושתים שנה את רזי דרשות התורה]. הקדוש ברוך הוא לא חיסר בעולמו כלום, ונתן בו את כל הצורות שבעולם, דומם צומח חי ומדבר, וכל אלו חוקות שמים וארץ. והנה נמסרה בידי של ישראל עבודה גדולה ונשגבה, לצרף את אותיות התורה הקדושה ולעבוד את ה' על ידן.

וזהו מה שנאמר 'השמים שמים לה'. כי השמים מצד עצמם - לה' הם, עצם רוחני ספירי כעצם השמים לטוהר, ואין אנו צריכים להשתדל בעבודתנו כדי לתקנם. אולם הארץ שיש בה חומריות וגשמיות - נתנה ה' לבני אדם לתקנה, וזה כל עיקר עבודתנו.

דבר זה רמזה התורה הקדושה בתחילתה, בפסוק (בראשית א א) "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". כי **בתיקוני הזוהר הקדוש** איתא בכמה מקומות (דף יג. יז: ועוד) כי 'בראשית' הוא 'ב' ראשית'. כי בשביל שנים שנקראו 'ראשית' ברא הקדוש ברוך הוא את השמים והארץ, בשביל מידת החכמה העליונה ובשביל מידת המלכות התחתונה, ותפקיד האדם הוא לחבר שמים וארץ יחד.

שני חלקי שם הוי"ה

אכן מפתח ביאור הדברים באר היטב נמצא במקום אחר בספה"ק **באר מים חיים**, והוא בפרשת עקב, שם העלה פליאה נשגבה.

הן נודע כי שם הוי"ה הקדוש נחלק לשתיים; אותיות י"ה שבראשיתו מכוונות כנגד חכמה ובינה, שהן חלק המחשבה, ואותיות ו"ה שבסופו כנגד ו' קצוות ומלכות, שהן המידות הפועלות במעשה. ובדומה לזה, י"ה' כנגד הנשמה, ו'ו"ה' כנגד הגוף. וזהו שנאמר (תהלים צו יא) "יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ", ראשי תיבות הוי"ה, כי בשם הוי"ה מתחברים עליונים ותחתונים, שמים

ספרי זהרונים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי ענחם מעדל פערנץ שליט"א
פרשת בהר בחקותי

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

יותר מתפילות השבת, על פי המובא בזהר הקדוש (ח"ג רעג. ברע"מ) ששלוש סעודות שבת משלימות את שבע הברכות של התפלה למנין עשר. על מנת שיעלה יפה החשבון, מוכרחים אנו לומר שכל סעודה בפני עצמה יש לה כח כשלוש ברכות, כיון שיש שלוש תפלות וכל אחת מהן צריכה להשלמה, ונמצא שגדול כחה של הסעודה מן התפלה.

ויש שפרשו לפי זה (הגהות 'עפרות זהב' סם) את לשון הפיוט 'כל מקדש': 'סועדים בו לברך שלש פעמים', שהכוונה היא שכל סעודת שבת באה כדי לברך שלש פעמים ולהשלים את מנין שבע הברכות של התפלה למנין עשר.

דשימון ושמיון

סעודת ליל שבת מכונה בפי המקובלים בשם 'חקל-תפוחין'. וכך תקן רבנו האריז"ל לומר בזמירות ליל שבת שאנו משררים בעת הסעודה לכבוד השבת: 'אזמר בשבחך למיעל גו תפתחין דבחקל תפוחין דאנון קדישין'.

אמנם קצרה דעתנו מלהבין ענינים העומדים ברומי של עולם, אך עלינו לדעת שכל סעודה וסעודה מכוננת כנגד ספירות עליונות ופועלת תקון גדול בעולמות העליונים.

כדי לשבר את האוון נאמר שחקל תפוחין הוא כנוי לשכינה הקדושה המרומזת במדת ה'מלכות' המקבלת תוקף והתרוממות בשעה זו של ליל שבת, ומאירה את נשמותינו.

בענין זה מסופר ('אבן שתיה' עמ' קסד), שפעם אחת שבת חסיד אחד ממחוז מרמרוש שבצפון רומניה, בצלו של הרב הקדוש רבי נחמס מעדל מקוסוב ז"ע בעל 'אהבת שלום'.

בעת עריכת השלחן הטהור עלה הרהור בלבו להבין את פשרן של מלות הפיוט 'בחקל תפוחין דאנון קדישין'. מה פרושן וכונתן?

על אחר הסב ה'אהבת שלום' את פניו אל החסיד, ואמר: 'אדם שאינו הזיר לקדש על היין בליל שבת קדש, אין לו השגה להשיג מה זה 'חקל-תפוחין'...'.

נרתע אותו חסיד כשהוא נדהם מרוח הקדש הגלוייה. מפני שאכן לא היה רגיל לקדש על היין אלא על חלות, כי לא היה ניתן להשיג יין בישובו בכל עת.

כריה שדה

בספרו 'רוח חיים' כתב הגאון רבי חיים פלאגי שיש לאכול בסעודות שבת תפוחים כנגד הסעודה שנקראת 'חקל תפוחין'. וכן כתב הגאון רבי יעקב חיים סופר בספרו 'כף החיים' (סי' רנ ס"ק 10-11)

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

רק על ידי הביטול לצדיקים והסתופפות בצילם, יאיר אור ה' על הנשמה, וכמרומו בלשון הפסוק 'חנן ורחום וצדיק', ללמדך כי אף שהבורא יתברך הוא חנון ורחום וקרוב לכל קוראיו, מכל מקום זקוקים בני ישראל ל'צדיק' שהוא היודע לרצות על בני ישראל ולהפריד את הרע מהטוב.

וכה כתב המאור ושמש' הרבי ר' אלימלך זיע"א: יש הסבורים, שהדרך להגיע לרביקות בה', היא על ידי התבודדות בחדרי חדרים מבלי לדבר עם אף אדם בעולם, שם באין רואים יעסקו בתורה ותפילה כאוות נפשם, ויעלו מעלות רמות.

אלא שאף שכונתם רצויה, מכל מקום מעשיהם אינם רצויים, יש ויתבודד האדם כמה שנים ולא ידבר עם איש, ויוותר רחוק מן האמת כרחוק מזרח ממערב.

כנאמר 'אם יסתר איש במסתרים' היינו אם יתבודד האדם בחדרי משכיתו ולא יתראה בחברת עובדי ה', 'זני לא אראנו, נאום ה', אומר הקדוש ברוך הוא אף אני לא אראנו, ח"ל.

אלא עיקר העבודה היא שיחבר האדם את עצמו עם צדיקי וכשרי בני ישראל, ועל ידי שילמד ממעשיהם הטובים של הצדיקים, יזכה לעבוד את בוראו עבודת אמת.

הרה"ק מקאמרנא זיע"א מביא בהרחבה בספרו 'היכל הברכה' (פרי יורה) את המעשה הנ"ל עם הרבי ר' אלימלך זיע"א: במדינה רחוקה, היה דר צדיק שהיה פרוש מהעולם ומחברת בני אדם. יושב היה בביתו מעוט בטרילת החלטה בליבו לצאת למסע ארוך הבורא לילות כימים.

שמע קדושתו הנשגבה ומדרגותיו הנשגבות של הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א, הגיע עד לאותה מדינה רחוקה, ובדרך כלשהיא שמע מכך גם אותו פרוש שבימים כתיקונם לא היה מתעניין במתרחש מחוץ לד' אמותיו.

העניין כולו הפליא אותו עד מאוד, הוא תהה בליבו האם יש אמת בשמועות, ולאחר כמה ימים גמלה ההחלטה בליבו לצאת למסע ארוך עד לליזענסק הרחוקה, לראות אם נכונים הדברים.

שבועות ארוכים היטלטל הלה בדרכים, גמע מרחקים וחלף על פני מדינות, עד אשר עמדו רגליו בפתחה של ליזענסק.

ברוח קדשו הרגיש הרבי ר' אלימלך זיע"א באורה, יצא לקראתו, נתן לו שלום בסבר פנים יפות ואמר: 'אם יסתר איש במסתרים' אז ודאי 'אני לא אראנו נאום ה'...

הבין היטב האורח כלפי מה דברים אמורים, ונרעש:

על הצדיקים ועל החסידים
'ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה' והעריכו הכהן בין טוב ובין רע כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום' (ויקרא כז ד).

מאז עמדו על דעתו הקדיש הרה"ק רבי חיים חייקא מהמדורא זיע"א את חייו לעבודת בוראו. כל עתותיו היו קודש לה' ולתורתו, וגם לרבות הלילות בהם היה מנדד שינה מעיניו ומתייעג בתורה.

פעמים תכופות היה שריו בתעניות ממושכות, אליהם היה מצרף סיגופים שונים אשר על ידם קיווה לזכר את הגוף שלא יפריע לנשמה להעפיל לפסגות עליונות.

ברם חרף יגיעתו הרבה לא זכה להשלים את המגיד הגדול ממעורייטש זיע"א, וכפי שמביא הרה"ק רבי שלמה מראדומסק זיע"א בספרו הקדוש 'תפארת שלמה' בפרשת השבוע על הפסוק 'ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה' וגו':

'כאשר נשמע מפי קדשו של הרה"ק מראדשיץ זיע"א, ספר המעשה מהרב הקדוש ר' חייקא המדורא ז"ל, אשר לגדול הסיגופים אשר עשה לנפשו והתמדת הלימוד לנדד שינה מעיניו, עם כל זה לא מצא מרגוע לנפשו עד אשר זכה לבוא אל הרה"ק רבי דוב בער ממעורייטש זיע"א, אז נגמר תיקונו'.

למדנו מדבריו כי כוח מיוחד נמסר לצדיקי הדור להאיר נשמות ישראל ולהשלים תיקונם, מה שלא ישיג האדם בעבודתו העצמית, גם לאחר שנים רבות של עמל ויגיעה.

והוא מוסיף ומביא כי בדורו של הרבי ר' אלימלך זיע"א, היה פרוש אחד שגמר בדעתו לפרוש מחברת בני אדם, לשבת בשקט בביתו לשקוט על לימודו, כך סבר להגיע למעלות רמות בעבודת הבורא.

כאשר בא הלה לפני הרבי ר' אלימלך זיע"א, אמר לו הרבי את הפסוק (ימיהו כג כד): 'אם יסתר איש במסתרים', היינו אם יטמון האדם את עצמו בחדרי חדרים להיות נסתר בביתו ולא להתחבר עם יראי אלקים לבא אל הצדיק, אזי 'ואני לא אראנו נאום ה'...'.

יסוד חשוב זה, ולפיו הדרך לתיקון נשמת היהודי, הינה רק על ידי השתתפות בהיכלותיהם של צדיקי הדור, מוצא לו ה'תפארת שלמה' רמז בפסוק הנזכר:

ואיש כי יקדיש את ביתו, היינו גופו להיותו 'קודש לה', אל ידמה בנפשו כי עליו להתבודד בחדרו ולפרוש מחברת בני אדם, אדרבה, אם יעשה כך הוא עלול להילכד בסבך היצר ולא למצוא ידיו ורגליו בדרכי העבודה, אלא הדרך הנכונה היא: 'העריכו הכהן', הוא הצדיק שיאיר את עיני שכלו להורותו את הדרך בה ישכון אור ה' וילמדו להפריד הטוב מהרע. ו'כאשר יעריך אתו הכהן כן יקום', ויבוא לתקון נפשו בשלימות.

'הלוא אף אדם בכל העיר אינו יודע מי אני ומה שמי, ובודאי שאינו מכיר את אורח חיי, אין זאת אלא שאכן איש אלוקים קדוש הוא וענינו צפיות למחוק!'.
ותחת המוסר נכנסה לליבו כארס של עכנאי, הוא נותר ש במשך תקופה ארוכה, עד שנעשה לאחד מגדולי תלמידי הרבי ר' אלימלך זיע"א.

רבים טובים בבואם להיכנס אל שערי עבודת הבורא, מתקשים על מה ולמה זקוק האדם לרבי, אם כבדי להכניס יראת שמים בליבו, הרי לפניו מאות ספרי מוסר והתעוררות, וניתן ללמוד בהם ולעורר את הנשמה מתרדמתה!?

דבר זה מתבאר היטב במשנתו של הרה"ק רבי נחמן מברסלב זיע"א (לקוטי מוהר"ן ח"א טו' ט):

לא הרי דיבורי אנשים כדיבורי הצדיק, כי הצדיקים על ידי מעשיהם הטובים זוכים לשמוע דיבורים מאת הקדוש ברוך הוא כבכבודו ובעצמו, וכשם שטרם בריאת העולם שנברא דבר ה', נמלך הקדוש ברוך הוא בנשמות הצדיקים וברא את העולם (כ"ח ה

ז), כך גם לאחר הבריאה, שומעים הצדיקים את דבריו הקדושים ברוך הוא, בבחינת 'שכינה' שדברתו יושבת בגופם.

ועל כן נקראים המה בלשון הפסוק 'גיבורי כוח עושי דברו', כאשר תחילה עושים הצדיקים את הדיבור על ידי מעשיהם וכשרון פעולותיהם, ואחר כך מתקיים בהם סופו של הפסוק 'לשמע בקול דבר', שהם זוכים לכוח השמיעה מאת הקדוש ברוך הוא. ושלמות הדיבור של לשון הקדוש תלוי ביראה, 'יראה תליא באודנין' [-תלייה בשמיעת האזניים] ('תקו"ז תיקון ע') נמצא כשהצדיק שומע דיבור של תורה מפי הקדוש ברוך הוא יש לדיבור שלימות, כי הדיבור תלוי ביראה.

הרי שענין המסר המועבר מאת הצדיק אל השומע, הוא הדיבור עצמו היוצא מפי הצדיק בקדושה ובהנהגה, לשון הקדוש בשלימות, וסגולתה של כל מילה לעורר יראת שמים טהורה בליבו של יהודי כבירה עד מאוד.

מובן מאליו, כי כאשר הדיבור מורק ממלי אל כלי, חלק עצום מההתעוררות פג ונעלם, שהלוא התוכן הרעיוני המונח בדבריו, אינו אלא החלק הטפל, ואילו העיקר הוא הקדושה והיראה העליונה החופפת על כל תיבה היוצאת מפיו.

ועל אחת כמה וכמה כאשר הדברים נכתבים על גיליון, הרי אף שהתוכן עדיין קיים, מכל מקום נחלש עד מאוד הכוח הרוחני שהיה בהם לעורר את הנפש הישראלית לעבודת הבורא יתברך.

כיון שכל מהות הספר הוא רק לזיכרון הדברים, אבל אין בהם ולו חלק קטן מהחיות האלוקית שהייתה בהם כאשר הם היו בבחינת דיבורי קודש. שהלוא כוח הזיכרון הוא רק על ידי כוח המדמה, ולכן גם לבהמה יש זיכרון, וכפי שרואים שאם נשכה כלב במקום פלוני, שוב לא תעבור בו.

רעיון עמוק זה מרומז בלשון הכתוב 'ה' שמעתי שמעך יראתי' (בקה"ג א, ג), כאשר זוכה אני לשמוע את 'שמעך', היינו דיבורי קודש אותם שמע הצדיק בעצמו מפי הקדוש ברוך הוא, אזי 'יראתי', כי עקר היראה תליא באודנין [-תלייה בשמיעת האזניים].

על כן יש ערך רב לשמיעת דיבורי הקודש מפי הצדיק, שהם בבחינת 'שכינה מדברת מתוך גרונו'.

אומר היה הרה"ק רבי מנחם מענדיל מוויטעבסק זיע"א:

רק אדם שבביתו נוהג כראוי, תוסיף לו השהות בצל הצדיק יראת ואהבת הבורא,

ברם אם כאשר הוא שוהה בביתו הוא הולך בשרירות ליבו, ואינו שם אורחותיו כרצון השם יתברך, אזי 'צדיק מה פעל', מה תועיל לו השהות בצל הקדוש, הן כבר אמרו רבותינו (ברכות מ.) 'מידת הקדוש ברוך הוא, כלי מלא מחזיק, ריקן אינו מחזיק'.
דומה הדבר לאדם שעמד לנסוע בדרך רחוקה, ובטרם נסיעתו בירר אצל העלונים דמתא מהי הדרך שתוביל אותו למחוז חפצו, והם הורו לו את הדרכים בהן עליו לעבור, וכן נתנו לו כמה סימנים שיקלו עליו את ההתמצאות בסבך הדרכים והשבילים.

והיה, אם אותו נוסע אכן יסע לכיוון ההתכוון, הוא יפיק תועלת רבה מהסימנים שמסרו לו, ויגיע בבטחה למחוז חפצו.

ברם באם באמצע הנסיעה, יסטה לחלוטין ממסלול הנסיעה וייסע לכיוון ההפוך, אזי לא יועילו לו כל הסימנים, ובזמן קצר יתעה בדרכו.

כך הצדיקים מורים המה לאדם את הדרך הנכונה והסלולה בעבודת הבורא, ברם אם האדם ניצב על הדרך ההפוכה בתכלית, לא יפיק מהם כל תועלת...

מעשה באברך בן עליה שישב על התורה ועל העבודה, כשכל מחסורו מוטל על חותנו העשיר שסיפק את צרכיו ביד רחבה.

על אף סדר יומו הגדוש בלימוד התורה ובעבודת הבורא, קיננה כל העת בליבו תחושת חסר, נשמתו כמהה למקור של חיות וקדושה.

ביום מן הימים נקלעו לעיירתו כמה חסידים ששבו משהות אצל רבם הגדול המגיד ממעזריטש זיע"א.

האברך הצעיר קשר עמם שיחה, שמע מהם על האש הגדולה הבעורת במעזריטש, ועד מהרה ניצתה בו גחלת ההתלהבות. הוא החליט לנסוע בחשאי למעזריטש, שמה שם ימצא את שאהבה נפשו.

ואכן, מיד בבואו חש כי מצא את אשר ביקש, במשך שהותו שם למד דרכי עבודה באמת ובתמים, היאך לקיים את מצוות ה' לא כמצוות אנשים מלומדה, אלא מתוך אהבה ויראה פנימיים, שמשפיעים על כל המעשים הדיבוריים והמחשבות.

לאחר שהות ארוכה בצל רבו הקדוש, לאחר שבועות ארוכים בהם התחמם מול האש הלוהטת שבערה במעזריטש, שב האברך לעירו כאדם חדש.

את אשר יגור בא. חותנו קידם את פניו בארשת פנים כעוטה:

'מה למדת אצל רבך?'

'למדת שיש בורא לעולם!' השיב האברך בלהט קודש.

העויה של גיחון עלתה על פני החותן, הוא פנה אל המשרתת הענייה שעבדה בביתם, ושאלה: 'מי ברא את העולם?'

'מה השאלה?! הגיבה המשרתת בתמיהה 'בוודאי! הקדוש ברוך הוא!'.
'גו', נגה החותן בתרועת ניצחון לחתנו 'לשם כך היית צריך להיטלטל שבועות בדרכים ולהותיר את אשתך ללא תומך ומשענת?!'.
התאזר האברך בעזות וקדושה וענה בבטחה:

'היא אומרת ואילו אני יודע!'

מעשה נפלא זה מסופר בחב"ד על הרה"ק הבעל התניא זיע"א, והרה"ק רבי יעקב יוסף מספינקא זיע"א היה מספרו על הרה"ק הקדושת לוי מברדיטשוב, והגה"צ ר' נתן געשטטנער זצוק"ל היה מספרו על הרה"ק הרבי רבי זושא מהאניפולי זיע"א.

נמצאנו למדים שמן הסתם זה מה שקיבלו והרגישו כל התלמידים בעת קבלם את תורת הבעל שם טוב מפי הרב המגיד הגדול זיע"א.

כותב הרה"ק בעל 'מאור ושמש' זיע"א (יחי ד"ה וזה היה) בשם הרה"ק רבי מרדכי

מונשכי זיע"א: כמה מידות במסתופפים בצל הצדיקים. יש שהתרגשה עליהם צרה כלשהיא רח"ל, והם מבקשים להיושע בדבר ישועה ורחמים, על ידי תפילת הצדיק. יש שעומדים במדרגה גבוהה מהם, ותכלית נסיעתם היא על מנת לחזות בעבודת קדשו של הצדיק בעת תפילתו, יש שרצונם לשמוע את דברי תורתו של הצדיק, מהם ילמדו דרכי מוסר והתעוררות לעבודת האלוקים.

אלו כמו אלו, לא זכו לעמוד על המטרה שלשם השגתה טרחו חסידים הראשונים והיטלטלו בדרכים משך ימים ושבעות. כל שאיפתם הייתה לבקש את ה' יתברך, להשיג מעט מזערי של יראת הרוממות, להשיב אל הלב כי הבורא יתברך הוא מקור ושורש כל העולמות כולם.

לדוע ידעו חסידים, כי הדרך להחדיר לליבם את ידיעת השם יתברך, היא על ידי התחברותם לצדיקים. כל טורח ומאמץ שבעולם לא היה קשה בשבילם, בכדי להכניס לליבם עוד משהו של יראת שמים טהורה.

כדברים הללו כתב גם בפרשת שמות, וזה לשונו ברשפי אש קודש:

'שעיקר כל העבודות הוא להבין ולהשכיל שיש אלקים המושל ומשגיח בדרכים הפרטיות, ומנהיג את כל העולמות ולית אתר פנוי מיניה.

אמנם צריך לזה יגיעות גדולות להשיג זה באמת לאמיתו, צריך להתבודד ולדקדק כאש להבה בהתלהבות השתוקקות לבורא יתברך שמו, אזי יוכל לזה לידע מאלוקותו יתברך באמת לאמיתו וזה עיקר הכל.

וזו עיקר הנסיעה להסתופף בצל צדיקי הדור כדי שיבוא לזה לידע דאיהו עיקרא ושרשא דכל עלמין'.

תועלת נוספת שיש על ידי הנסיעה לצדיק, למדים אנו מדבריו הקדושים של הרה"ק בעל 'מאור ושמש' (מסעי ד"ה והמידות), והיא העזרה העצומה שיש למי שרוצה לשוב על חטאו ולתקן את אשר פגם, במחיצתו של הצדיק.

הוא מייסד את דבריו על ציווי התורה לבני ישראל (במדבר לו ט) להפריש שש ערי מקלט אליהם ינוס רוצח נפש בשגגה, שלוש ערים בעבר הירדן, ושלוש נוספים בארץ ישראל. ויש להבין מפני מה יש לתת דווקא שש ערים? ועוד, מה טעם לא קלטו ערי המקלט שבעבר הירדן את הרוצחים עד שהבדילו את שלוש הערים בארץ ישראל (ממבואר בגמ' מכות טז):

אלא שכאשר בא הרוצח לשוב בתשובה על החטא שהתגלגל לידו, עליו להשיב אל ליבו, היאך אירע לו כדבר הזה, לרוצח נפש מישראל ולו היא זאת בשוגג, אין זאת אלא שנכשל בעבר בעבירה קלה שהיא שלא חשש לשוב עליה בתשובה, ומשמים מגלגלין חובה על ידי חייבו, ועל כן נכשל בחטא חמור של רציחה.

על כן חובה עליו לפשפש במעשיו עד שימצא את העבירה הראשונה, שהיא יכולה להיות דקה מן הדקה אך על ידה פגם באחת מששת המידות, ועבירה גוררת עבירה עד שבא מחמתה ליד רציחה, דהיינו אם היתה לו אהבה רעה, או יראה רעה, או התפארות על חברו, או שרצה לנצח את חברו, או שכנס על חברו שלא רצה להודות על דבריו, או שהיה לו תענוג רע, כל אלו עולמים להביא את האדם לבסוף ליד רציחה.

אלא שכל זאת, היא עבודה הדורשת ריכוז והתבוננות, ולא כל מוחא סביל דא, על כן העצה היעוצה לו שיבחן מיהו הצדיק שליבו נמשך אליו, שזהו סימן בעבורו כי הוא עובד את הבורא יתברך במידה שבה פגם, ואז ירבה לשהות במחיצתו ויבחן את דרכו בקודש של הצדיק, יתחקה אחר מעשיו

ויתבונן בהליכותיו, עד שיבין וירגיש את המידה שעובד בה הצדיק, ויזכור את עצמו בכל יום בעבודת השם של הצדיק, עד שיזכה לתקן אף הוא את המידה אשר פגם בה.

על כן הבדילו שש ערי מקלט כנגד שש מידות, ונתנו שש ערי מקלט ללוים, כי הלוים היו צדיקים גדולים עובדי השם כל אחד ואחד לפי בחינתו ומידתו, ותיכף כשישים הרוצח אל לבו לשוב בתשובה היה לבו מושכו אל העיר אשר שם יושב הצדיק שעובד את השם יתברך במידה זו שהרוצח פגם בה, ושם במשך הזמן היה יכול לתקן המידה אשר פגם בה.

לכן כל זמן שלא הבדילו את שלש הערים שבארץ ישראל, אלו שבעבר הירדן לא היו קולטים, מפני שעדיין לא נתקנו נגד כל השש מידות, ומה יעשה מי שפגם למשל במידת ניצחון ועדיין לא הבדילו העיר אשר יוכל לתקן מצדה זו.

אף לאחר שכבר נודע שמו של הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זיע"א כאגון עצום בנגלה ובנסתר, ודברי תורתו העמוקים בנגלה ובנסתר התפרסמו בבתי המדרשות, לא מנע את עצמו מלקבל על עצמו את מרותו של בן גילו וידידו הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זיע"א. הוא כפף את קומתו לפניו והקפיד לנסוע אליו לכל הפחות פעם או פעמיים בשנה.

ההערכה הייתה הדדית, ואף רבי יצחק אייזיק מצידו הוקיר עד מאוד את תלמידו זה וחרד לכבודו. בכל פעם שהיה מגיע אליו, היה מקדים לקבל את פניו ומרוב שמחתו היה מברך שהחיינו לכבוד ראיית פניו.

עד כמה החשיב גאון וקדוש זה, את הנסיעות לרבו החדש, יש ללמוד מכך שבאחת הפעמים שבא סח לרבו:

'טרם יציאתי מבית, כיבד אותו יהודי בסנדקאות לבנו, לא אביתי לוותר על המצווה החשובה, ומאידך גיסא השתוקקתי מאוד לנסוע, לא ידעתי איך לנהוג, לבסוף, הוסיף ואמר, התיישבתי בדעתי שמצות 'מלתם את ערלת לבבכם' גדולה ממצות סנדקאות, ולכן באתי הנה'.

כתב הגאון הצדיק רבי שמעון סופר זיע"א בעל 'ההתעוררות תשובה' בהסכמתו לספר 'זכרון למשה', כי אביו היכתב סופר זיע"א אמר לו פעם בשם מרנא ה'חתם סופר' זיע"א, כי כשם שקוק האדם לרבי שידריכנו בדרכי לימוד התורה, כך זקוק אדם לרבי גם ליראת שמים, לקבל ממנו הדרכה והכוונה היאך לאחו בה במדה נכונה ולהשתמש בה בכיוון הדרוש, שגם זה פרק קשה בחיים שעל האדם ללמוד ליהטב.

יש שבעת ביאתם בפעם הראשונה לצדיק פלוני, הם בוחנים את דרכיו ומתחקים אחר הליכותיו, והיה אם הם רואים איזה דברים ממוהים בהנהגתו, ממחרים להטיל בו דופי ולהרהר אחריו.

אלא שטעות בידם, שכן יש לעיתים אשר רק לאחר התבוננות מעמיקה ניתן להבחין עד כמה כל מעשיו של הצדיק מכוונים ומיוסדים על אדני התורה באופן הנכון ביותר.

בדרך צחות המליץ על כך הרה"ק 'האמרי נועם' מדיקוב זיע"א (י"ד) את הפסוק 'והיה כנגד המנגן ותהי עלי יד ה' (מלכים ב' ג טו). כשהאדם שומע ניגון בפעם הראשונה, קשה לו מאוד לעמוד על יופיו של הניגון, הוא לא מזהה את חוט השני המקשר בין בתרי השיר, ולעיתים נדמה לו שאין לו כל קשר בין חלקיו.

ברם אם יאזין לו שוב ושוב, אט אט יקלוט את עריבות הניגון ואת מלאכת המחשבת המושקעת בו, לא ירחק היום והניגון כמו

תפילה פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

כל העוסק בתורה עולה

מפורסמים הם דברי חכמינו ז"ל, כי מעת ששלחו הגוים ידם במקדש ה' ובמזבחותיו וניטל מעמנו כל סדר עבודת הקרבנות, יש בידינו להשיג את מעלת הקרבן באמצעות הקריאה בסדר הקרבנות ובהלכותיהם, שבזאת יחשב לנו כאילו עמדנו לפני המזבח ועשינו את כל העבודות האמורות בקרבן. ועל כן אנו מזכירים בתפילה את פרשיות הקרבנות, כדי להשלים בכך את סדר העבודה בבית המקדש.

נעמיק אפוא בהבנת קריאה זו וחשיבותה. במסכת מנחות (ק:) הובאה דרשת האמורא הקדוש ריש לקיש על הפסוק 'את התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם' (ויקרא לו), שכל העוסק בתורה, כאלו הקריב עולה, מנחה, חטאת ואשם. באופן אחר מעט, למד מכך רבא, כי כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא אשם.

אילו רבי יצחק, דרש בענין זה פסוקים אחרים בהם נאמר 'את תורת החטאת' (שם ו ח) ו'את תורת האשם' (שם ז א), ואמר כי כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם.

כבר מיוחס עולם קבע הקדוש ברוך הוא את עסק התורה ולימוד סדר הקרבנות שיהיו מיוחדים לישראל במקום עבודת הקרבנות.

כי גלוי היה וידוע לפניו שעתידי בית המקדש להחרב ותבטל עבודת הקרבן, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל במסכת תענית (כז:) כי אלמלא מעמדות - אותן קבוצות מעם ישראל שעמדו והתפללו בשעת הקרבת הקרבנות בבית המקדש - לא התקיימו שמים וארץ, שנאמר (בראשית טו ח) 'ויאמר ה' אלקים במה אדע כי אירשנה'.

באותה פרשה אמר אברהם אבינו: 'רבנו של עולם בלי שום פניה אחרת כלל, וכיון שמעלים את השכינה היא מריקה אל הגורם לכך ברכה עד בלי די'.

והנה השכינה בהיותה בשלמות כמו ביום השבת, נקראת 'חלק תפוחין קדישין' (וזהו ח"א רמט). רמז על כך רבנו יעקב אביחצירא ז"ע בספרו 'פתוחי חותם' בפסוק 'אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשייתם אתם' (ויקרא כו ג), ואמר כי ראשי התבות של המלטה 'חקת' הם 'חלק תפוחין קדישין', והכונה שיש לדקדק בקיום פתוחי תפוחין השכינה לבחינת 'חלק תפוחין קדישין'.

זהו מאמר הכתוב 'אם בחקותי תלכו'; כלומר תטרוחו באמונה עד שתתקנו ותרומומו את השכינה הנקראת 'חלק תפוחין קדישין', ויהיה זה על ידי ש'מנותי תשמרו ועשייתם אתם' - בכך שתעשו את המצוות לשם שמים בלי שום פניה אחרת.

שעת הסעודה יש בה 'חידים' עלאיים, ותקונים נשגבים נעשים על ידי בעולם העליון, ויש להקפיד על כבוד ודרך ארץ בשעת האכילה כראוי לאוכל על שלחנו של מקום. בענין זה סיפר הרב הקדוש רבי שאול ידידיה אלעזר ממודיץ ז"ע, שאביו, הרב הקדוש רבי ישראל ז"ע בעל 'דברי ישראל', הקפיד שישורו שקט מוחלט בעת עריכת שלחנו הטוהר בשבת קודש. ארע ובשבת פרשת תרומה התאספו אנשים רבים אל השלחן ומטבע הדברים הופר השקט כמה וכמה פעמים בקולות שיהה רמים. נסיונותיהם של ראשי החסידים לשמור על השקט לא עלו יפה, וההמולה גברה מרגע לרגע.

או אז פתח הרבי את פיו הקדוש ואמר: בפרשת השבוע נאמר 'ועשית שלחן עצי שטים... ועשית לו מסגרת' (שמות כה כה). ויש לומר בדרך רמז: כאשר תעשה את השלחן לפני ה', הוא השלחן הקדוש של סעודת שבת, 'ועשית לו מסגרת' על הפה, שלא תשוחז או דבריהם בטלים, כפי שנאמר בכתוב (ישעיה נח ג) 'ממצוא חפצך ודבר דבר'.

אמר לו הקדוש ברוך הוא ליחזקאל: 'וכי בגלל שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי בטל? דע לך כי קריאה בפרשיות התורה בענין בית המקדש שוה לבניית בית המקדש. לך אמור להם שיתעסקו בקריאת צורת הבית בתורה, ובשכר קריאתם זו אני מעלה עליהם כאלו הם עוסקים בבנין הבית'.

לפיכך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: 'בני, אף על פי שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות ואין קרבן עולה נוהג, אם אתם עוסקים וקוראים בפרשת עולה ולומדים את פרשיות הקרבנות - מעלה אני עליכם כאלו אתם מקריבים קרבן עולה לפני'.

השמירה - ועשייתם אתם

יש להוסיף על כך את דברי רבנו האור החיים הקדוש בפרשת בחקותי (ויקרא כו ג, אופן יד), שהביא את דברי חכמינו ז"ל הללו, ובאר כי זו היא הדרך גם בקיום שאר מצוות התורה שאין ביד האדם לקיימן.

ככל שיעסוק בלימוד עניני אותן מצוות, יהיה נחשב לו כאלו קימן בפועל. כמו שנאמר (תהלים יג) 'ונשלמה פרים שפתינו', כפרוש רש"י הקדוש שפרים שהיה לנו להקריב לפניך - נשלם אותם ברצון דברי שפתינו.

רמז לכך מצא רבנו בעל 'אור החיים' בפסוק 'אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשייתם אותם', שאת אותן מצוות שאין מציאות לעשותן, אפשר לקיים על ידי 'שמירה', כלומר באמצעות המנהג וציפיה מתי ביאור לדינו לעשותן, שולא 'שמירה' משמשת גם במשמעות של ציפיה, כמו שפרש רש"י על 'ואביו שמר את הדבר' (בראשית לו יא), שהיה ממתין ומצפה מתי יתקיים.

זהו סיומו של הכתוב 'ועשייתם אותם', שעל ידי השמירה והציפיה לקיום המצוות הללו, יחשב לנו כאילו עשינו אותן למעשה.

כדברים האלה באר גם בפרשת ראה, על הפסוק 'שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך' (דברים יב כח). כי לכאורה, כיצד יתכן לקיים את כל הדברים אשר הבורא מצונו?

הרי ישנן מצוות שאי אפשר לקיימן ואינן תלויות ביד האדם לעשותן, ויש מצוות שאין כל אחד יכול לקיימן אלא רק חלק מעם ישראל, כמו מצוות השיכות לכהנים בלבד, ללוים בלבד, או לישראלים בלבד, ואם כן כיצד יתכן לשמור את כל הדברים? ובאר, כי לכן אמרה התורה לשון 'שמור', כנגד מצות לא תעשה, שהן ביד האדם - לשמור עצמו מלעבור על איסורי התורה, ואילו כנגד מצות עשה אמרה התורה 'ושמעת'; לומר שיכול לקיים את המצוות בלימוד ובשמיעה בפה, ובזה נחשב לו כאילו באה לידי וקים אותה, ומעתה אכן יכול כל אחד לשמור ולעשות את כל הדברים.

זכור אלקים - רוח נשברה

כדי להבין את הענין ולעמוד על כוננת חכמים כי כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, נבאר בשני אופנים, על פי מה שהתבאר בדברי רבותינו הקדמונים. משל הביא הגאון רבנו יוסף תאומים בעל 'פרי מגדים' בספרו 'תבת גמא' (פר' צו)

על התורה, למלך שהיו לו שני עבדים, האחד רציו והאחר עצל. רצה המלך לנסותם ולבחון אותם, וביקש מהם לעשות מלאכה בלתי אפשרית. גחך העצל וענה תכף ומיד: 'אדוני המלך, הן זה בלתי אפשרי!'

לעומת זאת, היה הרציו הולך טרום ודואג ומנסה לחשב במוחו כיצד ניתן לעשות כדבר הזה. ראה זאת המלך ושמח בעבד הרציו המתגיע ומשתדל למצוא דרכים ואופנים לקיים את רצונו.

אף שלא הצליח העבד לקיים את הבקשה הבלתי אפשרית, נגרמה למלך נחת-רוח ממעשיו, בראותו כיצד הוא חפץ בכל מאורו ומנסה בכל דרך לקיים את הוראתו. הסביר רבנו הפרי מגדים' שכן הוא הדבר גם בענין הקרבנות, שכאשר אין לנו את היכולת להקריב קרבנות לפני המלך יתברך שמו ולעשות נחת רוח לפניו בריח הניחוח שבקרבנות, אם האדם מצטער ונאנח על כך, מאותה השתוקקות עצמה עולה נחת רוח לפני ה' יתברך.

ומה שאמרו חכמינו ז"ל, כי הלומד בתורת הקרבנות נחשב כאילו הקריב קרבן, הכונה כאשר אדם מצטער ביותר על כך שאינו יכול להקריב בפועל, ובאמצעות התשוקה והכסופים עולה נחת רוח לבורא יתברך כאילו הקריב קרבן ממש.

זהו שאמר המשורר (תהלים נא ט) 'זבחי אלקים רוח נשברה', כי כשהלב נשבר על שאין אהנוה יוליים לעלות קרבנות על גבי המזבח, הרי זה נחשב כ'זבחי אלקים', וכאלו הקריב האדם את הקרבן בפועל ממש, על ידי השלום בשפתינו.

נמצאו למדים כי אכן בזמן הבית כאשר התכפר האדם מחטאו על ידי עסק התורה או על ידי התשובה, לא התכפר חטאו לגמרי בלא להביא קרבן. אולם בזמן הזה, כאשר אין הקרבת קרבנות, והאדם דואג וחרד ומצטער על שלא זכה להקריב את הקרבן ומתמרמר בלבו על חסרון הקרבנות, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבם.

היה יכול האדם להקריב קרבנות על גבי המזבח, אולם להיות שאין הדבר באפשרות, כיון שמצטער האדם על כך, הרי הוא זוכה שנחשב הדבר כאילו הקריב בעצמו.

ומעתה, מובן, מדוע בזמן הגלות יכופר העוון על ידי הקריאה בתורת הקרבן בלבד, כי כל מהות העיסוק בתורת הקרבן הוא כדי שנשתוקק וניחל לקרבנות עצמם, ושרבונו לב זה הוא המעלה נחת רוח בשמים כמו הקרבן עצמו.

שברון הלב וההשתוקקות הגדולה, הם הנחשבים כהקרבת קרבן ממש, ולא בקריאה סתם של פרשת הקרבן. ובאופן דומה נוכל להסביר גם כיצד יתכן שהפחיתות במעלה - כאשר אין סנהדרין, גורמת לתשובה קלה יותר לכאורה.

כי כאשר אדם שב בתשובה אמיתית כראוי, הרי הוא אבל וחפוי ראש על חטאו, והלום צער על שאי אפשר לקיים בו את העונש הראוי לו כדיני התורה. צער ויגון אלו מחשיבים כאילו נעשתה בו מיתת בית דין ונתכפר לו חטאו.

יתבונן מאילו על שפתותיו. וזהו 'והיה כנגן המנגן', היינו כדוגמת הנגון הנשמע מאת המנגן, כמו כן הוא האיש אשר 'ותה' עליו יד ה', הוא הצדיק, יש ובפעם הראשונה יעוררו אצלו הנהגותיו של הצדיק תמיהות מרובות, ויראה לו על כל תהלוכותיו שאין ענין זה לזה, ורק לאחר שיטען אליו פעמים ושלוש, ירגיש מנועם זיוו ומתיקות עבודתו.

◆◆◆

הרה"ק רבי ישראל דוב מייאשניצא בעל 'רבי הזהב' זצ"ל, היה מן ההבדלים קדישא היושבים ראשונה לפני הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זיע"א.

פגש בו פעם רב מתנגד אחד אשר שחק עליו וקנטרו בדברים על דרכי החסידות ועל הנטייה לצדיקים.

ענה לו רבי ישראל דוב בחכמה:

'היאך תהיב בנפשך לזולל במנהגה הקדוש של ההסתופפות בצל הצדיק? וכי לא ידעת שעצם ההימצאות בסביבת צדיקים בעלי מדרגה, מועיל להפוך את האדם לבעל מדרגה? הנה אפילו אני הקטן שבחבורה, יכול לומר לך מה אתה חושב ברגע זה! נדרך המתנגד ושאל בפקפוק: 'ככה? אמור לי אם כן מה אני חושב עשיתי'.

'אתה מתבונן בשית'י ה' לנגדי תמיד'. השיב רבי ישראל דוב.

גיחך הזן וענה: 'לא מיניה ולא מקצתיה, כבר ראה רב שלא עלתה מחשבה כזו במוחי'.

'הרי לך הסיבה שיש להסתופף בצל הצדיקים', השיב רבי ישראל דוב מיניה וביה, 'ש' למודים כי חלילה לו להיודי להסיח דעת וכו' לרגע אחד מהבורא יתברך, אשר הוא לבדו עשה עושה ויעשה מכל המעשים...'

◆◆◆

שח הרה"ק הקדושת ציון זיע"א הי"ד:

טרם נסיעת אבי - הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זיע"א - למעינות הרפואה, שמע מרופא מומחה ג' כללים בסגולת רפואת המעינות שאם לא פועלים על פיהם אין מי המעינות פועלים את פעולתם כראוי. ואלו הן:

- א. צריך להאמין שטמון במעינות כח נעלם המועיל לרפואת המחלות.
- ב. צריכים לבוא אליהם פעמים ושלוש ויותר.
- ג. פעולת הרפואה אינה מורגשת היטב אלא אחר שכבר שבים הביתה לאחר כל הרחיצות.

בנייה הרה"ק מהרי"ש זיע"א ואמר כי גם נשמעה לצדיקים ישנם ג' כללים הללו:

- א. צריך האדם להאמין באמונה שלימה שיש כוח ביד הצדיק לרפאות נגעי לבבו ולטהר את נפשו מכל סגיו ופגמו, וגדול כוחו להשפיע עליו שפע רב מן השמים, ואם הוא אינו מאמין בכך לגמרי, לא יזכה לקבל השפעת הצדיקים כראוי.
- ב. האיש הרוצה לינק מהשפעת הצדיק, צריך לנסוע אליו לעתים תקופות ולהסתופף בצלו, צילא זמהימנותא, מדי פעם בפעם, ורק אז יזכה לעבוד את בוראו באהבה ושמה כיאות.
- ג. השפעת המצא אינה מורגשת בשלמות כשעדיין נמצא אצל הצדיק וחוסי בצלו, כי אם אחר שחזרו לביתו עמוס באהבת ויראת השם שספג בקרבו כל ימי שהותו בצל קורת הצדיק, אזי מורגשת קדושת ההשפעה ביתר שאת וביתר עוז.

◆◆◆

מיוחד היה הגה"צ רבי חיים אלתר פאנעט מקארלסבורג רבה של שכונת 'רמת אביב', במידת התקשורות הנפשית את צדיקי דורו, לעיתים רבות היה נוסע לשבות בצילם.

פעם כאשר נסע ברכבת אל הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זיע"א, ישב תפוס

ברעיוניו, ועישן הרבה עד שכל סביבו היה מלא עשן. בסמוך אליו ישב רב חשוב מחסידי גור שלא הכירו. נגש אליו ושאלו, מפני מה הוא מעשן כל כך הרבה?

השיב לו רבי חיים אלתר בהתרגשות, כמגלה טפה ומכסה טפחיים:

'להלן נוסעים אחרנו כעת לגור... שם יש ענין בעבודת הקטורת, כידוע לך שהרבי מעשן הרבה עד שכל חדרו מתמלא בעשן...'

הוא השתתף לרגע, ההתלהבות האצורה בליבו ניכרה היטב בפניו, ניכר היה כי הוא שוקל כל מילה, אחר אמר, 'על כן פותחים אנו את התפילות בפרשת הקטורת...'

יתר מכך לא אבה לדבר.

די היה בדברים מועטים אלו בכדי לקבל הצעה קלושה למתחולל בליבו, והייתה תשובתו לשיעור חי באמונת צדיקים לוהט!

◆◆◆

שח הגה"צ רבי יעקב יצחק ניימאן זצ"ל:

טרם נסיעתי לבעלזא לימים הנוראים, התנצלתי לפני מורי ורבי ויודג יעקב' מפאפא זיע"א, שמאחר והדרך לבעלזא נמשכת שניים שלושה ימים, לא אוכל בזמן זה להתפלל ולומר סליחות עם מנין.

השיב לי מורי ורבי בחריפות: 'היו ידוע לך שהעברות שעושים כשנוסעים אל הצדיק, מכפרים על המצוות שעושים בבית...'

הוסיף על כך רבי יעקב יצחק זצ"ל:

פירשתי את דבריו על פי אמרת קדשו של הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א שהקדוש ברוך הוא מצרף כבר בראש השנה, את כל המצוות שעתידים בני ישראל לעשות בחודש זה, וזאת משום שהמצוות שעשו כבר בפועל, מי יודע באיזה אופן נעשו, אבל המצוות שמוכן לעשות בעתיד הלא הרצון הוא בודאי לעשותו באופן הטוב ביותר, על כן הקב"ה מצרף את המצוות שעתידים לעשות.

זו כוונת הפסוק (ויקרא כג כד) 'בחודש השביעי' היינו כל החודש השביעי, כלומר כל המצוות שבו מצרף לנו השם יתברך 'לאחד לחודש', ועל ידי כך נוספות לנו זכויות ביום הדין הגדול.

והלוא הנסיעה לצדיק היא הכנה לקבל ולהוסיף קדושה וטהרה, על כן היא חשובה יותר מהמצוות שנעשו כבר.

(אגורה באהלך עולמים' עמוד קכג).

◆◆◆

תיאור מרטיט ומלהיב של נסיעת חסידים לרבע בשנים קדמוניות, כותב הרה"ק רבי קלונמוס קלימיש מפיאסענצא זיע"א הי"ד, בספרו 'מבוא השערים' (פ"ה).

בסגנון כתיבתו הספוג בהתלהבות דקדושה, מכניס הרבי את הלומד אל מעמקי ליבו של חסיד, ונותן לו לחוש יחד עימו את רצונות הקודש ושאיפות הטהרה המפעמים בליבו, להתרומם ולהתנשא הרבה מעל העולם השפל ותאוותיו.

ושאיפה כנה זו, היא המביאה את החסיד ליטול את מקלו ותרמילו, ולהסתופף תחת כנפי השכינה השורה במחיצת הצדיק.

וכה לשונו הטהור:

'ונחזה אנו החילוק בין הנסיעה אשר מלפנים כפי שאיננו בספרים הקדושים ובפרט ב'מבוא ושמש' באיזה מקומות, וגם כפי ששמענו מחסידים זקנים לבין נסיעת החסיד עתה.

אז כשעבד האיש והאברך את ה' בתורה ועבודה, ורצה לקדש את עצמותו ורצה שקשה לו: הן רוצה ומשתוקק הוא שכולו - כל רצונותיו, מחשבותיו ומדותיו יהיו קדש לה', ומכל מקום רבה הפסולת בהן!

ודאג והתמרמר בכלה לאמר: 'הלא רואה כי רחוק אני חס ושלוש מה', ומה יהי תכלית חיי בזה ובבא?! האם חס ושלוש

אשר אל נצח מושלך מהקדושה ושקוע בזהוהה חס ושלוש?!

ומגודל דאגתו ומרירות לבו, אמר:

'אסע אל ישראל שלי. שם - בהר בית ה' - אין ליצר הרע כל כך שליטה, והרבי יורני את דרך הקדש, בציצית ראשי יאחזני, ויציאני מנמכיכתי, אתקשר בו, ובעל כרחי יטהרני!'. הן גם פחד אחרון - כי הרבי יכיר את כל מעשיו הלא טובים שעשה, אבל אדרבא - זה הוא חפצו ותשוקתו, להראות לרבו את כל נגעיו כדי שיטהרנו, והוא - הרבי - תקות חיינו של עולם הזה ועולם הבא. ובשבירת לב ותקוה זו הלך אל הרבי.

דרך הלוכח, מיד דרך תשובה הייתה. כי איפה הוא הולך? לחזות בנגע ה' ולבקר בהיכלו, אם כן, אל ה' הוא שב!

אם כמו ישראל מלפנים, בדרכם לעלות אל בית ה' לראות את פני האדון ה' צבאות, הרגיש הולך את עצמו אז, או כהנשמה במרום אחר שנתפטר מפחד הגיהנום, ואל הגן עדן מליכין ארתה, להנות מזיו השכינה, יחד עם שאר נשמות הצדיקים. בין כך ובין כך כסופין עלאי ומשוש הגן עדן בהליכתו הרגיש.

על פי רוב, בדרך פגע בעוד חסידים אשר גם הם אל רבותיהם, או גם אל רבו הלכו. והלכה השירה רחוקה מן העיר ורחוקה מן חיינו של עולם הזה ועולם הבא. ובשבירת לב האנשים עם פחותם ושאיפותיהם, בלב אחד ובתשוקה אחת לבקש את פני ה'.

זה מספר אל זה את נגעי לבבו, וזה אל זה מספר את טובות רבו אשר כבר פעל בו זה כמה, וממש כאשר יכבס איש את בגדו, רבו את נפשו יכבס.

'אבל' - אמרו זה אל זה - 'עוד קדם שנגיע אל הרבי צריכים אנו להרהר בתשובה, כדי שלא יאמס הרבי עצמו לגשת אלינו לאחזנו ולהעלותנו!'. ומה רבתה היראה וגם התשוקה בראות החסיד מרחוק את העיר אשר רבו בה.

ומכל שכן כשכבר היה בחדר הרבי, כדאיאת ב'מבוא ושמש' (פ"ד דברים), שבבוא החסיד אל הבית והחדר שרבו בו, היה בכל כך מורא ופחד עד שלא ידע היכן הוא.

ומיירה זו שמתירה החסיד לגשת אל הרבי, בא אל יראת ה' יראת הרוממות, כי מתבונן הוא:

למה כל כך אני מתירא מן הצדיק? אין זה כי אם ממציאות קדושת השם יתברך ויתעלה אשר כאן נמצא אצל הצדיק, השוכן אתו ודבוק בו! ומזה מגיע אל יראה היא.

הן כבר ראה הרבה פעמים את רבו, ומכל מקום האם אפשר לו לספר באומרו ודברים את אשר הוא מרגיש בה'שלוש עליכם' כשמקבל את פני קדשו?

מה גדלה תשוקתו אז אליו!

לבו וכל נשמתו כל כך נמשכים אל רבו, עד שאת כל עצמותו מוכן לתת כדי להתקרב ולהתדבק אליו! רוצה הוא להתקפל כולו ולהניח עצמו לפניו להיות הדום רגליו!

ובכמה תשוקה רבו מושיט לו את ידו, ובכמה תוכחה מאהבה מסותרת הוא מביט בו! וכבר די לו, כבר מרגיש הוא את פעולתו בו. רץ הוא אל בית המדרש ומשליך את כולו בתורה ובעבודה, את כל תשוקתו - אשר כל כך נתבערה בו עתה - לא תשבע מבת תורתו אשר הוא לומד, ככבשו, לבו כבר בוער בקרבו לה' וכיקודו אש כלו מתלהב ולא ישבע הוה!

אבל הלא על זה בא אל הרבי, שהוא יקדשהו, ואל ד' יקרבנהו, יותר מכפי יכולתו וממעשיו אשר יכול הוא לעשות. כי הן הרבי כשלעצמו למעלה מהשנתן הוא, אבל גם כמה שהוא משיג בו, רואה שאין מסך מסתיר בין רבו כולו לבין קונו, השכינה שורה עליו, והוא, כל מעשיו יגון, אכילתו, שתינתו, דבורו, אף נוגעת עפעפי עיניו לשם ה' הנה, כולו שם

במרום נמצא, דבוק הוא כולו לה' ורק קצתו של הרבי בעולם הזה נמצא.

אם כן כאשר יתדבק הוא הרבי בשכינה יתדבק!

כה עברו יומים קדם השבת, וכבר ראה חסיד שנהפך הוא לאיש אחר, בתשובותיו אשר ישבו לה' יקל לנפשו להשתתף במריירותה, ובהתרוממותו, יקל לה להתעלה ובה' לשמות. והלא יייה בביתו כמו שהוא עתה, גם קודם השבת.

אבל בהתקרב השבת, אז בתפלותו ובקידוש של הרבי ובשלחנות הטוריים אשר נוהג, הרגיש בפועל ממש איך רבו דחה את עולם הזה, ותחתם את עולמות העליונים הוריד להם.

ובפרט כשפתח הרבי בדברי תורה, הרגיש כלם כי בוקע הוא ריקיעים ואת התורה מוריד להם מאצילות לבריאה, ומבריאה ליצירה ומשם לעשיה.

הן נראים הדברים שאומר, לכאורה פשוטים כמו בעולם עשיה, אבל מי שלב מבין לו, ראה איך כל עולמות העליונים בה נמצאים, והדבור בעצמו של רבם, באיזה אופן אמר להם התורה, בחוש ראו שנמצא הוא אז במרום, ומשם דיבר אליהם את דבר ה'.

ובדרכי החסידות של רבם עבדו בה' ותקנו את עצמם יחד עם שאר החסידים.

וכפעם בפעם אל הקדש פנימה נכנסו, לשאול על זה ועל זה בעניני עבודה, הן במעשה הן בדבור וגם במחשבה, וגם על דבר השגת אלוקותו יתברך המתגלה לכל אחד לפי ערכו בדרך החסידות, מרובם דרשו.

רבם לימד והורה לכל אחד כפי מצבו, פעם במסור ופעם בהתרוממות.

והחסידים בכל דבוריו וגם היותיו אשר יצאו מפיו, אם בשבת ואם בחול, גם במעשיות אשר סיפר להם, את עצמם העליטו, אל ראש אל כל אבריהם גם אל צפרני רגליהם הכניסו.

וכולם - הרבי והחסידים - מזה נתעלו, משל לנשמה קדושה הפוגעת גוף קדוש אשר תכנס בו, ששניהם מזה נבנים ומזה מתגדלים.

ראשית הכרת החסיד בימי שבתו בצל רבו הייתה, שעבודת ה' לא בעבודה כלאחר יד יכולים לפטרה. ואף אם אין האיש עובר חס ושלוש על 'עשה' ו'לא תעשה' ממצוות התורה, מכל מקום יש שאין לקרוא עובד ה', ורחוק הוא מאד מלהיות חסיד...'

ובקצור יכולים לומר שהחסיד אשר חפש את ה' והשתוקק להתקרב אליו יתברך, אז כאשר שב מנסיעתו כזו, הכיר וידע שרק הוא יתברך הנמצא היחיד ואין עוד זולתו -

אין גשם, ולא חמירות, ולא שום מציאות בכל העולמות, רק הכל אלקות!

וגם הוא - החסיד - הארת אלקותו יתברך הוא, ולא שום מציאות אחרת בו, זולתו יתברך, וכל פעולותיו ומעשיו שבכל היום והלילה במחשבה דבור ומעשה, אף אלו של רשות, כולן עבודה למקום הן.

וגם בביתו כששב מנסיעתו זו, בכל כחו התחזק להתנהג וללכת בדרך החסידות - דרך ה' אשר עלה עליו ודרך בו בבית רבו.

גם אם סוחר היה בביתו, וגם מה שעשה בפרנסתו, מה שעשה, עשה, אבל בכלום חסיד היה, חסיד ועובד ד' העוסק גם בפרנסתו.

וכשעבר איזה זמן שלא יכל עוד להתאפק ולהבליג על געגועיו ותשוקתו אל רבו, ונסע ועלה שוב אליו, מצא את רבו גם לפי השגתו שעלה יותר מאז, וגם הוא החסיד יותר קבל ממנו, ויותר עלה בעבודתו בפרט, ובחסידות בכלל...'

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

להרבות בברכות כדי לכבד נדיבי עם

ובתשובת רב האי גאון (שערי תשובה סימן קטו) כתב שלא עוד אלא שגם חייב מלקות, וזה לשונו: 'מי שמברך ביום בורא פרי הגפן ומקדש השבת, הוא דרך שטות ובורות, ולא נפקי ידי חובתייהו, ולא עוד אלא שחייבין מלקות בשביל לא תשא שמברכין ברכה שאינה צריכה, וגם מפסיקין בין ברכה לשתיה'.

והגם שדעת רוב הראשונים שאיסור ברכה שאינה צריכה מדרבנן, גם לשיטתם הוא איסור חמור ביותר, שלכך הוסמך על האיסור החמור מעשרת הדיברות: 'לא תשא את שם ה' אליך לשווא' (שמות כ ז). ועוד העירו האחרונים לתשובת הרמב"ם במקום אחר (פאר הדור סי' כו) שנראה שהוא איסור דרבנן.

גרם ברכה שאינה צריכה

גם באופן שלא בדרך ברכה שאינה צריכה, וכגון שאל חזר על אחת מכל הברכות שלא לצורך אלא רק גרם לברכה שאינה צריכה, כגון שהיה יכול לצאת ידי חובתו בברכה אחת, ושם בינתים ונתחייב בברכה בברכה אחרת, גם ככהאי גוונא אע"פ שכעת נאמרת הברכה בחיוב גמור, מ"מ עם עצם מה שנוקט לאומרה הוא שלא לצורך, אסור. אמנם לכאורה איסור זה לכלול עלמא רק מדרבנן.

ושינוי במשנה (יומא פו:) שהכהן הגדול היה קורא ביום הכפורים בספר תורה בפרשת אחרי מות, וגולל את ספר התורה ומניחה בחיקו, ואחר כך קורא פרשת ובעשור לחדש בעל פה, שאם היה מביא ספר תורה הרי היה מתחייב שוב בברכת התורה כדין מי שקורא בשני ספרים, ונמצא שגורם לברכה שאינה צריכה, אבל כשקרא בעל פה נפטר בברכה הראשונה.

וכתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' נט) דבר חידוש: שלא אסרו לגרום ברכה שאינה צריכה אלא בברכת ההגדול על התורה בלבד, שבה גם הברכה הראשונה שביקר על פרשת אחרי מות מצד עצמה אינה צריכה, שכבר נפטר בברכתו על התורה שחרית, ולא תיקנו לברך על קריאת התורה בצבור אלא משום כבוד צבור, ובוה לברך שוב ברכה אחרת

המשך בעמ' ג'

בהמשך לשאלה שהובאה כאן בשבוע הקודם, כפי שנתבאר בדבר האגודה שעורכת בריתות מילה למבוגרים שמהגה לרכז את כל הבריתות ליום שיש, ובליל שבת קודש עורכים סעודת שבת גדול ומפוארת ושולבה עם סעודת הברית, ובה הם מוכרים לנדיבי עו"כ את הזכות לברך את ברכות הגפן וברכת אשר קידש ידי על כל ברית וברית בפני עצמה, כדי לזכות אותם ליטול חלק במצוה הגדולה של כריתת הברית בין הקב"ה לבני ישראל והקמתה לברית עולם. ונשאלנו על ידם האם הדבר נכון שרשאים לברך על ברית בפני עצמה בתוך הסעודה בליל שבת. וכבר הבאנו לעיל שלכתחילה אמנם אין להרחיק את ברכת אשר קידש ידי מהמילה בעצמה, כמבואר בפוסקים שאילו שהיה בשתיקה בלי שיחה אינה ראויה, והנכון הוא להסמך לגמרי את הברכה למילה. אמנם בנידון שלהם יש מקום להקל בדבר, ועכ"פ בדיעבד שעושים הסעודה בליל שבת, בוודאי יש להם לברך הברכות, רק שהעלינו כי לכאורה עתה אין מקום לברך ברכות אלו על כל נימול בפני עצמו, כי אם לברך פעם אחת ברכת הגפן ואשר קידש ידי על כל הנימולים יחד, כי אף למנהגנו שכאשר יש כמה בריתות אומרים הברכות בפני עצמן לכל ברית וברית, זהו דוקא כאשר כל ברית נעשית בפני עצמה ומסמיכים לה את ברכותיה. ועתה באו נפשם בשאלתם, האם יש במנהגם משום חשש על ברכה שאינה צריכה, ועל כן אמרנו נברר הדבר בעז"ה לאשורו.

תשובה:

ברכה שאינה צריכה וחומרתי

אי"תא בגמרא (ברכות לג.) 'כל המברך ברכה שאינה צריכה, עובר משום לא תשא' וברמב"ם (ברכות פ"א הל' טו) הוסיף: 'והרי הוא כנשבע לשוא', וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' רטו סעיף ד). וזוהו למדו המגן אברהם (שם סק"ו) ורע"ק"א (ש"ת קמא סי' כה) שאיסור ברכה שאינה צריכה הוא מדאורייתא. וכן מפורש בשו"ת הרמב"ם (פאר הדור סימן קה) ועוד כתב הרמב"ם (שבועות פ"ב י"ב ה"ט) שהשומע אדם מברך שלא לצורך 'הרי זה חייב לנדונו, ואם לא נדוהו הוא בעצמו יאה נבדו'.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

תפילה מול בגד עם תמונה

הגעתי למירון ועמדתי לתפילת שמונה עשרה מאחורי אדם שלבש חולצה שעל גבה מצוירים ציורים שונים. האם מותר להתפלל כנגד ציורים אלו, או שמא יש לעבור למקום אחר כדי שלא לעמוד כנגד צורה מצוירת?

ת. לכתחילה לא יתפלל מול החולצה עם הציורים, משום שעלולים להשיח דעתו מכונת התפילה! ואם אינו יכול באופן אחר, יעצום עיניו ויתפלל!

1 הרמב"ם כתב בתשובה (מהורות פריימן סי' ס) לגבי בגדים המצוירים, אפילו אם אינם בולטים, לא נכון להתפלל כנגדם, ואנחנו רגילים להעצים עינינו כשיקרה לנו להתפלל מול כותל או בגד מצויר. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך (סי' פ"ג ס"ג). ופירש המשנה ברורה (סק"ע) דהיינו טעמה שאין נכון להתפלל כנגדם שלא יאזכרו דברים ציורים ולא יכונן תפילתו. ע"ש. ובלקט הקמח החדש (אבן סק"ק) כתב שטעמם זה אין להתפלל כנגדם גם פוסקי דומרה וברכות ק"ש, כיון שהציורים מבלבלים את הכונה. 2 בביאור הלכה (סי' צ"ה ס"ב ד"ה צ"ח) כתב בשם המאמר מרדכי כי מוכח מדיון זה שרק כאשר יש ציורים יאה דברים אחרים העלולים להסיח דעתו צריך להעצים עיניו, אבל מדיון התלמוד אין איסור בעיניו פתוחות בתפילה, רק שיהיו עיניו למטה כלפי הארץ. אך כתב כי לפי מה שכתבו האחרונים בשם הוזהר (פרשת ואתחנן דף ט) דצריך להעצים עיניו בשעת תפילה, נראה שוזהר הקדוש חולק בוה על התלמוד דיון ע"ש. ובחיי אדם (כלל כב דין י"א) משמע דעיקר האיסור אף לפי הוזהר הוא דוקא כשמסתכל בעיניו התפתחות בשאר דברים, אבל אם עיניו למטה כלפי ארץ ואין מכוון להסתכל בה, לכו"ע שרי ולמה לפי כלל. וסיים: 'וכל מקום לכתחילה נכון להחמיר לעצום עיניו כדי שלא יסתכל בדבר אחר'.

ברכה על הרי האלפים

נסעתי לשוויץ וכבר מבעד לחלונות המטוס ראיתי את הרי האלפים המתנשאים לגובה מכוסים במעטה שלג לבן. האם צריך לברך ברכה כדין הרואה הרים שמברך 'עושה מעשה בראשית'?

ת. הרואה הרים וגבעות ומדברות מברך 'ברוך אתה ה' אמ"ה עושה מעשה בראשית', ולא יברך כי אם על הרים וגבעות המשונים שניכרת בהם גבורת הבורא³. על הרי האלפים אפשר לברך אם לא ראה אותם שלושים יום ויברך בשעה שמתפעל מהם⁴. ויש שכתבו שלא נהגו לברך בשם ומלכות⁵.

ובמשנ"ב (סי' צ"ג סק"ב) הביא בשם המגן אברהם (שם סק"ב) שהרי' הקדוש היה מתפלל מתוך הסידור כדי שיכונן מאו. ובספר הכוונות כתב שרק פוסקי דומרה וברכות ק"ש היה אומר מתוך הסידור, ושמונה עשרה היה מתפלל בעיניו עצמו. כן גם בחזות הש"ך היה עוצם עיניו ומתכוון לתפילת שליח הציבור. ובכף החיים (סי' צ"ג סק"ק) הביא לשון הוזה"ק (שם) תא חזי מאן דקאים בצלותא בעי לכוונא רגליו, ובעי לחפשיא משיחא כמאן דקאים קמי מלכא. ובעי למכסייה עיניו בנין דלא יסתכל בשכינתא. ובספרא דרב הוננא סבא אמר: מאן דפקח עיניו בשעתא בצלותא או דלא מאיך עיניו בארעא, אקדים עליה מלאך המות. וכד תיפוק נפשיה לא יסתכל בנהירו דשכינתא ולא ימות בנשיקא. מאן דמולול בשכינתא מתולול הוא בהווא שעתא דאצטרין ביה. הדיא הוא דכתיב (שמואל א' ב' ל') 'כי מכבדי אדוהו ובחי יקלו', האי מאן דאסתכל בשכינתא בשעתא אדוהו מצלי. [פירוש הדברים, מי שפוקח את עיניו בשעת התפילה, בשעה שנתצא נפשו מן העולם מקדים לבא אליו מלאך המות, ואינו זוכה לראות בשכינה בשעת פטירתו, שהרי הוא מולול בשכינה שמתסכל בה תמיד בשעת התפילה. ועליו נאמר, כי מכבדי, מי שמכבד את השכינה, אכבד, אותו השם יתברך יכבד בשעת מותו שיזכה לראות בשכינה,

4 בברכה זו מבואר בפוסקים כי הברכה היא כאשר יש

מים שנקוו סביב המקרר בשבת

ראובן קם בבוקר וגילה להפתעתו כי סביב המקרר בביתו נקוו מים רבים. לאחר בדיקה לא מצא כל סימן לנזילה חיצונית, והבין שמדובר כנראה בתקלה פנימית, כגון הפשרה של קרח עם סתימה בניקוז. קעת הוא שואל האם מותר לגרוף את המים לכלי ולפנותם מן הבית, או שיש לחשוש לאיסור כלשהו (כגון מוקצה או גולד), וממילא אסור לטלטל את המים ולשופכם?

ת. המים הינם 'מוקצה' ואסורים בטלטול, על כן אסור להביא כלי כדי לקבלם, משום שהם מוקצה. אולם אם המים במטבח מפריעים או שהם עלולים להזיק, מותר לו לגרוף אותם גם לתוך כלי מדין 'גרף של רעיו'.

המשך בעמ' ב'

התפעלות מהמראה בו ניכרת גבורת הבורא, ובזמננו שרואים תמונות פחות מתפעלים, אך מכל מקום יש להראשונה את ההרים שסביבות ירושלים, ברוך בשם ומלכות, מחמת שבזמן הבריטים היו הרים אלו משונים ונבוהים הרבה במיוחד בנטיעה בקסטל. ולאחר כמה חודשים שאל את החו"א אם צריך לברך שוב מחמת שכבר אין לו התפעלות מהם, והשיב החו"א שאם כבר קבעו ח"ל שמתברך רק אם הם משונים בעיני הבריות ומתפעלים מהם. 5 בכף החיים (סי' י"ב ס"א) כתב שמנהג העולם לברך על כל הנזכר בדיון ברכת הויקים ובסימן שלאחריו דיון ברכת מים נהרות הרים וגבעות, בלא שם ומלכות. 6 דין זה נאמר בבתיים בימינו שאין חשש של אשווי גומות, והנה יש חילוק בין מי נשמים שאינם בגדר גולד, לבין מי מוגן שהם בגדר גולד. לפי תיאור המציאות, נראה שמי המקרר דומים למי מוגן, וכתבו הפוסקים שמי מוגן הם מוקצה (ממת שלמה ח"ב סי' יח) שבת יחיא"י סי' יד), וראה בספר מאור השבת (סי' טו הערה כב) במכתב

שדה חיטה בתוך שטח העירוב

בני קהילתנו מבקשים לשהות בשבת במושב סמוך לבית שמש. לאחר בדיקת גבולות העירוב במושב, התברר כי בתחומי ההיקף מצויה חלקה זרועה חיטים ששטחה כ-1500 מ"ר. נשאלת השאלה: האם הימצאות שדה זרוע בהיקף כזה פוסלת את העירוב, ואם כן - האם יש דרך הפלגית לתקן את ההיקף באופן שיאפשר טלטול בשבת כדין?

ת. הטלטול בשטח הזרוע אסור⁷, ולפיכך הוא אוסר את כל המושב בטלטול⁸. לכן לכתחילה יש לתקן את העירוב כדי שיקף רק את שטח המושב ולא את השדה, או להקיף את השטח הזרוע במחיצות⁹. בשעת הדחק יש לסמוך על השיטות המקילות ששדה זרועים אינו אוסר עירוב של עיר¹⁰.

הפרשת חלה לאחר הדלקת נרות

בערב שבת הכנתי בצק ואפיתי חלות. אחרי הדלקת נרות שבת נזכרתי ששכחתי להפריש חלה מהעיסה. האם מותר לי להפריש חלה כעת?

ת. אשה הלכה בדלקה נרות וקבלה שבת בהדלקתה, אם יש אדם אחר תבקש ממנו להפריש חלה. אם אין אדם, מותר לה להפריש חלה. אך כל זה עדיין יום, מותר לה להפריש חלה. אבל אם דוקא כשהציבור עדיין לא קיבלו שבת, אבל אם הציבור קיבלו שבת אסור לה להפריש חלה¹¹.

תמונה למזכרת עם פוליטיקאי גוי

אלישבע ושרה-לאה הן תלמידות סמינר

מגורשינו אויערבאך שאינו דומה לגשם שאינו מוקצה דמיא גביה מידעל בליען, משא"כ מי מוגז הם דבר חדש לגמרי שלא היה בעולם. ולהניח כלי בשבת תחת מקום הניחה, יש לאסור משום 'ביטול כלי מהניכונ', כיון שמים אלו מוקצים.
7 שדה זרוע דינה ככרמית כמבואר בשו"ע (א"ח סי' סה) וכן טלטול בה אסור אפילו מן מקפת מחיצות. כאשר היא מקפת מחיצות מותר מהתורה לטלטל בכלה כיון שדינה כרשות היחיד. אולם מכיון שההיקף שבה לא אסור לצורך דירת אדם אלא לצורך שמירת מה שבתוכה, אינה חכמים אסורים לתוכה כא ששטח הרבמ"ל גדול מבית אטמים (1100-1100 מ"ר לטובת הגוי [אח] שכיח שהוא גדול כל כך חששו החכמים שיבואו לטעות ולהחליטו ברישות הרבים.
8 בממרא (עירובין כג) 'קרקע' שהוא יתר מבית אטמים, כיון שמקום הטיור יתר ממאמץ דינו ככרמית. ואסור לטלטל בו, ואף שאר הקרפף אין לטלטל כיון שהוא פרוץ לרמלית. וכן נפסק בשו"ע (א"ח סי' שנ טו). ולפי זה בישוב המוקף בעירוב שהותר לטלטל בו משום שהעירוב הוא היקף המיעוט את כל שטח היישוב לדירה, אם עדיין לא הוקם המוקף שדה זרוע וכדו' היה הוא אוסר את כל העיר בטלטול.
9 כן כתב במשנה ברורה (סי' פג) שאפשר להקיף את השטח הזרוע במחיצות, ואז אילו מניעה לטלטל בכל שטח העיר כיון שהצוות פרוץ לכרמית. וראה בחזון איש (סי' ק"ב סי' טו) שכתב שאפשר גם להעביר קו יעירוב באמצע המוקף הזרוע כדי לחלקו לחלקים הפחותים מבית אטמים.
10 ביבאר אהל הלכה (ד"ה אבל) בעיר משו"ת דבר שמואל (סי' ט"ג) שצדדו להקל בעיר המוקפת חומה, שאין הדין שיהיה שטח העיר מכליל את ההיקף לדירה של החומה. שכל מה שאסור שחצר הפתוחה לכרמית נאסרת בטלטול הוא רק בחצר וכרמית של אדם יחיד. שהיא משתלבת לכרמית, אבל בעיר המוקפת שטח המוקף המוקף לדירה של רבים, הרי כן הוא צורת דירתם של רבים שיש עם מקומות ושטחים ריקים. וכתב הביאור הלכה שהחכם צ"ע (ש"ח סי' ט"ג) והעמ"ק (סי' קצ"ה ע"ה סי' ט"ג) כתבו כדבריו. וראה בפסקי תשובות (סי' שנ ע"ה סי' 67) שהביא כמה פוסקים שכתבו להקל בשיטת הדבר שמואל. ובחזון איש (סי' פ"ד סי' כ"ב) להקל במגורשי ריקים בתוך העיר משום שכיון שהם פרוצים מבלואם למבוי אינם נחשבים כרשות לעצמם, ושם בני העיר מבוי הוא ואלו כאלו משתמשים בו. וכן כתב בארוחתו וכו' וכו' (ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה ע"ה) הורה להקיף בצורת הפתח את כל שדות החיטה שהיו ממונים לבני ברק.
11 בשו"ע (א"ח סי' ר"ט סי' ר"ט) כתב שאסור עניית ברכו אף על פי שהעיר יום, אין מערבין ואין טומנין וכדו'.

חשוב בארצות הברית. ביום מן הימים הן הזדמנו לעיר ושינגטון, ובשעת צהריים נכנסו לחנות פיצה כשרה וישבו לאכול. לפתע הבחינה שרה-לאה כי אשה מוקפת יושבת גם כן וסועדת בפצירה. היא ניגשה לראות מקרוב, ואכן התברר לה שצדקה: הגברת הזקנה היא לא פחות ולא יותר יו"ר בית הנבחרת לשעבר. אלישבע התלהבה והציעה ששתיהן תצטלמנה עם הגברת הגויה למזכרת. הן ניגשו לבקש את רשותה, וידעות שגם היא תתלהב מתשומת הלב, המעידה על פרסומה הרב. לפתע אלישבע: האם מעשה זה נחשב כנתינה לגויה זו? האם הדבר אסור משום 'לא תחנם'?

ת. אסור מהתורה לתת חן לעכו"ם¹². אמנם במקום שעושה כן לתועלת עצמו יש שכתבו שאין בכך איסור מהתורה¹³. ומכל מקום ודאי שאין זו הנהיגה ראויה, כיוון שכל ההנאה נובעת מהחן והחשיבות שיש לעכו"ם, ואת סוג השיח הזה אסרה התורה¹⁴.

הפרשת חלה בברכה מעיסה שנתמעטה משיעור החייב בהפרשה

בערב שבת הכנתי בצק בשיעור הפרשת חלה. בני הקטן ביקש ממני חתיכת בצק 'כדי להכין חלות לשבת', ונתתי לו. הוא שיקח בחתיכה ובניתיים העמדתי את הבצק להתפחה. לאחר התפחה הרציתי להפריש חלה בברכה, אך לפתע קלטתי שנתתי לבן שחתיכת בצק גדולה וכנראה על הבצק כבר אינו בשיעור המחויב בהפרשה בברכה. האם אני יכולה להפריש בברכה כיון שבזמן הלישה היה בבצק שיעור המחויב בהפרשה בברכה?

ברורה (סי' ר"ט סי' מד) שבמקום הצורך יש לסמוך על המקילים, הרי גם לענין עשיית איסורי שבות אחר הדלקת הנרות יש לסמוך על המקילים, שהדלקת נרות דינה כידוי שקיבל על עצמו שבת ולא כציבור. וענין ביבאר אהל הלכה (סי' ר"ט סי' מד) שהביא שיטת ה"ח" (א"ח סי' תר ק"ב) שכתב להחזיר לתקוע בשופר לצבור שלא שלח עשוי קצת שופר ב"ה שחל בערב שבת אחר שכבר קיבלו עליהם שבת, משום אדעתא דהכי לא קיבלו על עצמם שבת, והו' חקבלה בטעות. וכתב שכן הוא דעת אחרת החיים להחזיר כל שבת לצורך מצוה אפילו אחר הדלקת שבת של ציבור, ומסקנת הביאור הלכה שם שצדדין עובד צדדים יש להקל כשיטתם. וראה בשו"ת שואל ומשיב (ש"ס) שכתב שאף אשה שזכחה והדליקה נרות קודם שהפרישה חלה, הרי זה חקבלה שבת בטעות. כיון שאם היתה זוכרת שלא הפרישה חלה אחר הדלקת שבת של ציבור, ומסקנת הביאור והסכים עמו בשו"ת הר צ"ב (א"ח סי' קמ"ב). וכן העלה בשו"ת באר משה (ה"א סי' טו) להחזיר עשיית מלאכות המותרות בבין השמשות לאחרי שהדליקה נרות. ובמשמרת שבת כהלכתה (פרק מה ע"ה ק"ד) הביא בשם הגר"ש אויערבאך שלכתחילה ודאי מוטב שתבקש מאחר שפירש, וכמו שכתבו ה"ח" (א"ח סי' תרע"ט סי' ק"א) והמגן אברהם (סי' ק"א) לענין נרות חנוכה, ואם אין מי שיפריש, יכול להפריש בעצמה.
12 בממרא (ט"ו) 'לא תחנם' לא תתן להם חנייה בקרקע, דבר אחר 'לא תחנם' לא תתן להם חן וכו'. וכן הוא לדעת ברמב"ם (ע"ז וחקות הגויים פ"ה ה"ד) ובשו"ע (י"ד סי' ק"א סי' ט"ה). והנה מפורטות לשון הרמב"ם (ש"ס) והחזו"ן (מצוה ט"ז) נראה שנתנת חן לעכו"ם הוא בכלל איסור התורה של 'לא תחנם'. אך בשו"ת הרדב"ז (ח"ז סי' ב"מה) כתב ששיעור המצוה היא שלא לרעה על הגויים, וכל פורטי הדינים המבוארים בממרא [ניתנת חנייה בקרקע, ניתנת מתנה, וניתנת חן לגוי] הם איסורים מדרבנן, שהסמיכו אותם על הפסוק.
13 לגבי האיסור לתת מתנה לגוי, מבואר בתוספתא (ע"ז פ"ה ה"ה) שאין האיסור אמור אלא בזמן שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום מוקום, אבל אם היה שכנו או אוהבו הרי זה מותר, שאינו אלא כמכורו לו. וכן ביאר הרשב"א (נ"י ע"ה ה"ה) באמירה רב"י אליעזר (ש"ס) (ח"ה) ששחרר את עבדו כדי לצרפו למגן, שמתוך שיש עשה כן לטובת עצמו אין בזה איסור 'לא תחנם'. וכן פסק השו"ע (י"ד סי' ק"א סי' ט"ה) שכל האיסור הוא רק בעכו"ם שאינו מכירו. וראה בס"ד (סי' ק"א) שביאר שאסור שחסי מכירו, הרי זה כמכירו. והיינו, שבאשר קיימים חסי מכירו, וקבלת עמו הוא, חזי לו כל מתנה היא חלק ממתנה בסחר שבניהם היא לראות בהן 'מתנת חנינה', ולכן אינה בכלל איסור. והנה לענין לפרש בשבתן של עכו"ם לא כתב השו"ע (ש"ס סי' ט"ד) שזה רק בגוי שאינו מכירו, ומשמע שאף בגוי המכירו אסור. וראה בשו"ת בצל המכתש (ה"א סי' ט"ו) שביאר שרק בנתינת מתנה הותר לתת לגוי המכירו, כיון שאין כמתנה אלא כמכירה וכמו

ת. העיסה נשארה חייבת בהפרשה. אך יש מי שאומר שאין להפריש ממנה אלא להכין עיסה אחרת ולצרף אליה ולהפריש מתוך שיעור המחויב בהפרשה¹⁵, ויש מתירים להפריש ממנה כמו שהיא¹⁶.

מתקין מזגנים שהשאי מברגה

לפני כשנה השאיר אצלי מתקין מזגנים מברגה חשמלית. מאז כבר טלפנתי אליו כמה פעמים והוא אמר שיבוא לקחת. מאחר ואין לי מקום פנוי בבית לאחסן את המברגה, נפשי בשאלתו האם באפשרותי להודיע לו שאני מניח את המכשיר בחדר מדרגות ומסיר כל אחריות ממנה?

ת. אפשר להודיע לבעל המברגה, כי אם לא יבוא לקחתה הרי עומד מעמיד אותה בחדר המדרגות, ואם לאחר מכן המברגה תועלם, אין היא באחריותו¹⁷.

השבת אבידה בלי סימנים באופן שנראה חשש רחוק למשקר וגנב

שמסון יצא מבית הכנסת לאחר תפילת שחרית, נחפז לרכבו, כמעשה 'מלומדה' והשיט ידו לכיסו לפתוח את דלתות הרכב עם השלש, אך אז גילה כי ציורו המפתחות אינו בכיסו. לאחר כעשרים דקות של חיפושים בבית הכנסת, מצא פתק מונח על השמשה הקדמית: "לנהג הרכב היקר, אנא צור קשר במספר טלפון ...", התקשר ונפגש עם המוצא, מסר את סימני ציורו המפתחות וקיבל אותו בתודה וברכה. אולם הוא לא יכול היה להתאפק ושאל את המוצא: לא יכולת

שכתב ה"ח"ו. אבל לענין סיפור שבבא העכו"ם ולתת להם חן זה איסור ככל איסורי התורה שלא הותר לעבור עליהם בשביל בצע כסף או טובת הנאה. ובפרט שבטעם שאין לתת חן לגוי כתב הרמב"ם (ע"ז וחקות הגויים פ"ה ה"ד) והחזו"ן (מצוה ט"ז) שהוא מפני שזה גורם להדבק עם הגוי וללמוד ממעשיו הרעים, ואין שייך בזה החזו"ן שעושה כן עבור תועלת עצמו. אך הביא שם שדבריו הפלפולא (ח"פ סי' פ"א סי' ט"ו ק"ד) נראה שהובן שלדעת הרא"ש (ש"ס) אין איסור בנתינת חן לגוי כעושה כן עבור עצמו. אך כתב שאולי יש טעם בדברי הפלפולא אחרת. אולם ראה בחזון איש (ש"ס סי' כ"ד סי' ק"ד) וי"ד סי' ס"ה סי' ק"ד) שכתב להחזיר לתת חן לגוי לטובת עצמו, ולפי שיעור האיסור הוא בראש חנה כפי לגוי, וכעושה כן לתועלת עצמו אין צדק חנינה לגוי.
14 ברמב"ם (ע"ז וחקות הגויים פ"ה ה"ד) כתב וז"ל 'וכן אסור לספר בשבת, ואפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, לך וחמור שיספר שבטב מעשיו או שחשב דבר מברביהם, שמא יז'ל תחנם' לו ידעה להם חן בעיניך, מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים'. והרי שיעור האיסור הוא הקריבה לגוי כיון שעל ידי זה יבוא ללמוד מעשיו, וראה בחזון איש (ח"ה) שכתב שיעור המצוה שנוחיק משבתנו ושלא יעלה על פניו שיהיה במו עובד בעבדה זה דבר תועלת, ולא יהיה מילה חן בעיניו בשום ענין. וראה שכתב שם שאף שאין בלאו זה עונש מלקות, מכל מקום העובר על זה 'עונשו גדול מאוד, כי הוא סיבה לתפילה מרובה שאין לה תשלומין, וכל הדיבר ירד לעלמים כחרידי בטו השומעים, וכל יודע דעת יבין זה'. וכן כתב בספר מצוות המלך (מצוה ט"ז) שכאשר יעלה על שפת לשונו חן בעיניו הרי הוא נמשך אחריהם, או הוא או בניו שמעו אביו ששבחם ויבא להתחבר עמהם, ואילו ללמוד ממעשיהם הרעים. ובנודאי באופן כזה שכל מה שהוא יושב לגוי הוא כדי להחמיא לו ולהתחנך לו שזה בכלל חנינת האיסור.
15 ט"ו (א"ח סי' ט"ג סי' ק"ד). והו' רק בחלת ארץ ישראל, אך בחלת חוץ לארץ יכול להפריש ממנה. וראה חידושי 'ממרא' (א"ח סי' ט"ג סי' ק"ד) שביאר דעת ה"ח ומקורו בזה. 16 מקור חיי"ט (סי' ט"ג סי' ק"א) נהר שלום (סי' ק"א). די אפריים (סי' ט"ג סי' ק"א). וכתבו שאין חלקק בין חלת חוץ לארץ לחלת ארץ ישראל, ובשתייהן כיון שהיה בתחילה שיעור החייב בחלה, חייבים להפריש מהגונור ואין צורך שיעור צדדין. וכן בפרי מגדים (סי' ט"ג סי' ק"ד) נמה על דיו של ה"ח. וראה בממרא מרדכי (סי' ק"ד) שכתב שאם יש בידו לצרף הבצק לעיסה אחרת יעשה כן, אך אין בידו יפריש מהגונור אף שאין בו שיעור חלה, והתקין חק החייב בחלה.
17 בשו"ע (ח"מ סי' ס"ה סי' ט"ה) מבואר דין המכניס לרשות הבדריש שלא ברשות, ומתבאר כי יש לו אופנים בהלכה זו: כאשר הכניס בדרך רמאות, וליווא יאמר (כ"ה סי' ק"א) 'אשר עשה כל יעשה לו גמולו ישוב בראשו', ויכול לשכור

עוד הביא במגן אברהם (שם) מה שכתב מהר"ם גלאנטי (שו"ת סימן לח): 'אין מי שיעלה בדתו בשביל להשלים מאה ברכות לאפשי ברכות שאינם צריכה, והיוין כמו ברכות לבטלה'. והביא הראיה ממה שכתבו התוספות לאסור לחלק סעודת שחרית כדי להרוויח ממנה גם סעודה שלישית אחרי שיש בדבר ברכה שאינה צריכה. וכן כתב: 'ואני הצעיר אייעץ למברך, כיון שרוצה להשלים מאה ברכות, שלא ישיח כל מיני פירות שדינם בברכה אחת כולם לפניו, אלא יביאם אחד אחד לפניו ויברך על כל אחד כיון שאינם על השלחן ואינם לפניו, אף על גב שהם במקום אחר, יברך על כל אחד בורא פרי העץ'.

גם רבי שמואל אבוהב בספר הזכרונות (זכרון שמיני פרק א) הביא דברי מהר"ם גלאנטי ותמה דמה הואיל בכך והרי סוף כל סוף מאחר ויכול גם לפטור את כל הפירות בברכה אחת, ואם כן גם מה שמבקש להביא את הפירות בזה אחר זה, בזה גופא הוא גורם ברכה שאינה צריכה. סוף דבר כתב שאין דרך להרבות בברכות בלי חשש איסור ברכה שאינה צריכה, ושב ואל תעשה עדיף.

ובמגן אברהם (או"ח סי' רטו סק"ו) אחר שהביא דברי מהר"ם גלאנטי, כתב שגם בימי החול אם חפץ לאכול מעט מעט, או שחפץ לאכול אחר הסעודה ראשי, אלא דבשבת ראוי לעשות כן משום הברכה. ונראה כוונתו שאפילו אם בכלל מה שמצמצם אכילתו לאכול רק מעט מעט נכלל הרצון לזכות בהשלמת במאה ברכות, מכל מקום יש להתיר. ושוב הביא המגן אברהם מה שכתב בספר הזכרונות, עיי"ש. וכן בברכי יוסף (סימן מו סק"ו) האריך בדבר והעלה לאסור ודעתו וספר הזכרונות.

ובאבן העזר (סימן ריב סק"א) כתב בשם האור זרוע (ח"א סי' קעו) והאגור (סי' רצח) להתיר לאכול את הפירות לפני או אחרי הסעודה, וטעמם שיותר ראוי לברך על כל דבר ברכה הראויה לו, ולא לפטור כל הברכות בברכות הסעודה. וכן היא הכרעת השו"ע הרב (או"ח סי' רטו סק"ד) ומשום שראוי להרבות בברכות, ונראה דבריו מרמזים למה שכתב הרמב"ם (סוף הלכות ברכות פ"א ה"ז) 'ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה, וירבה בברכות הצריכות, וכן דוד אמר בכל יום אברכה'. שכנגד מה שיש להזהר בברכה הצריכה, כן ממש ראוי להרבות בברכות הצריכות, ולכן אין בזה משום ברכה שאינה צריכה.

וכן מבואר בארחות חיים (הלכות ברכות ס"ק יד-טו) שכתב כהך דינא בשם מהר"ם מרוטנבורג, ונתן טעם להתיר כדי להרבות בברכות וכמו שכתב הרמב"ם הנוכח. וכן מצאנו בספר הפרדס (סימן ע) שכתב על דברים הבאים מחמת סעודה שאם הביאים בתוך הסעודה, כגון בשר דגים וביצים ובשילים, אינם טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, דאם רוצה להרבות בברכות יברך עליהם קודם ברכת המוציא.

אמנם עדיין אין ללמוד היתר לנידון דידן ממה שאמרו להרבות בברכות כדי לקיים מצוות מאה ברכות, כי מלבד שגם בהיתר שאין בברכות נחלקו הפוסקים, הרי גם המתירים זהו דוקא מצד שאין דין ברכה שאינה צריכה כדי לברך על הפרי או הירק את ברכתו הראויה לו, ומעתה כיון שספק ברכות להקל הרי אין להכניס עצמנו בחשש איסור ברכה שאינה צריכה. זאת ועוד שלאכארה לא מצאנו שהתירו רק כדי לקיים מצוות מאה ברכות, ולא כדי לקיים דמים למעשי מצוה.

לצורך הפרשת חלה

על המנהג לקנות מן הנחתום חלק אחד מעיסה גדולה, ויש באותו חלק כשיעור ומפריש ממנו חלה ומברך עליו, וכן הוא מוכר מאותה עיסה להרבה בני אדם לכל אחד אחד שיש בה כשיעור וכל אחד מפריש מחלקו ומברך עליה, כתב הב"ח (יו"ד סי' שכו סק"ב) 'הדבר פשוט שזה טעות' שאין להרבות בברכות שאינם צריכות, ושכן קיבל מרבתי שיש לבטל מנהג זה שהוא שלא כדין.

אך בשו"ת משאת בנימין (סי' א) כתב להצדיק את המנהג ושאיין להרהר אחריו, שמאחר ומתחילה היה בדעתו לחלק את העיסה לנשים רבות, יכולות להפריש כל אחת מהן, אמנם לא הזכיר שם את החשש של ברכה שאינה צריכה, ונראה שסבר שאין זה נחשב לברכה שאינה צריכה, ושמה משום מה שסיים שם, שאדרכה צריך לקיים ולהחזיק המנהג כדי שבקל בלא טירחא תוכל כל אשה ליקח חלק בכל ערב שבת, כמבואר בירושלמי (שבת פ"ב ב"ו) שיש לאשה לתקן בכך את חטא של חוה שגרם מיתה לחלתו של עולם.

והט"ז (יו"ד שם) הביא מחלוקתם, וכתב שיש לו טעם אחר להצדיק המנהג, משום שנשים קבועות לוקחות ממנו את הבצק, וכאילו מתחילה כבר הקנה להם, ושוב אינו ראוי להפריש מחלקם, עיי"ש. גם השו"ע הביא מחלוקת זו, וכתב שאין דברי המשאת בנימין מוכרחים, עיי"ש.

וקצת נראה שדרוש מחלוקתם לגבי ברכה שאינה צריכה, אם זה עצמו שראוי לכל אשה להפריש חלה בערב שבת קודש, הוא טעם וסיבה לומר שיש כאן ברכה צריכה. אך כמו שנתבאר אחר

משום כבוד צבור לא תיקנו חכמים, אבל שאר ברכות שהן עצמן צריכות, אין בהן משום ברכה שאינה צריכה. אמנם רוב הפוסקים חלקו עליו ולדעתם אף בכל הברכות אמרו כן (ראה מג"א סימן רטו סק"ו).

אפשי ברכות

אכן, בנידון שלפנינו האגודה אינה מרבה בברכות, כי אדרבה מצד עצמותם של דברים, הרי על כל ברית בפני עצמה כבר יש צורך לברך, אלא שכיון שכל הנימולים נמצאים במקום אחד, יש למעט בברכות ואין לברך על כל אחד בנפרד, ואם עושה כן הרי שברך ברכה שאינה צריכה.

אמנם מצאנו בכמה מקומות שהקלו לצורך מצוה לברך ברכה שאינה צריכה, ומעתה יש לעיין אם גם הצורך של האגודה לממן את פעילותה נחשב כצורך להתיר לברך על כל ברית בנפרד, ובפרט שכדבריהם העסק הגדול שעושים בכל זה מביא שיהודים נוספים יקיימו מצוות ברית מילה, שהיא אות הברית של ישראל. ונפרט המקומות שמצינו שאין נחשב ברכה שאינה צריכה.

ברכות השבח

בשו"ת הלכות קטנות (חלק א סימן רסד) כתב כדבר פשוט שאין איסור ברכה שאינה צריכה בברכות השבח, אולם הרב פחד יצחק (מערכת ברכת השבח) הרבה לתמוה על דבריו, וגם הסכמת האחרונים שאין אומרים כן, ובכל הברכות יש קפידא בברכה שאינה צריכה. ולהרחבה ראה בשו"ת יביע אומר (ח"ח או"ח סימן ח).

לצורך אמירת דברי קדושה בין תפילין של יד ושל ראש

כתב האגור (תפילין סימן לח) בשם הרשב"א שמותר להפסיק לקדושה וקדיש בין הנחת תפילין של יד ושל ראש, אלא שמאחר והפסיק חייב לחזור ולברך על של ראש, ומבואר שלצורך מצוה של אמירת קדיש וקדושה התירו לברך ברכה שאינה צריכה. אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"ה סי' יג) כתב שאין להפסיק ולחזור ולברך, שהרי די במה שישמע את הברכה, ושומע כעונה, ומשמע שבוה יצא ידי חובתו ואינו נחשב כהפסק, והוא שלא כמבואר באגור בשמו שאפילו שומע כעונה חייב בברכה חוזרת.

אלא שאין להקל על פי דבריו, כי הרא"ש (הלכות תפילין סימן טו) כתב לאסור כמו שיש ללמוד מהכהן גדול שקרא את התורה בעל פה: 'אלמא כל היכא שיכול לפטור עצמו בברכה אחת אם גורם שצריך ברכה אחרת מיקרי ברכה שאינה צריכה'. וכן פסקו בטור ובשו"ע (או"ח סי' כה סק"ד). ועוד שיש לחלק, כי כל טעם האגור משום שעד כמה שיש חיוב לומר דבר שבקדושה, הרי שוב נמצא כי זו ברכה הצריכה. וכן כתב המרדכי (הלכות תפילין) בשם ר"ת בנידון: 'אין הפסק, אחרי שצורך הוא זה לו, וצריך להקדימו'.

חלוקת סעודת שבת לצורך שני סעודות

באופן שאדם אוכל סעודת שבת מאוחר, ואם ימשיך בסעודתו יקיים בהידור את הסעודה השניה של שבת, אך יפסיד לגמרי את הסעודה השלישית, כתבו התוספות (שבת קיח. ד"ה במנהג) שאין להתיר לו לעצור את הסעודה באמצעה לברך ולשוב לאכול סעודה נוספת, שמאחר והוא באמצע סעודה אחת, הרי כל מה שירצה על נטלת ידים, המוציא וברכת המזון שתי פעמים הם ברכות שלא לצורך.

אמנם הרא"ש (שו"ת כלל כב סי' ד) מעיד: 'אני ראיתי את רבותי נוהגין, וכן אני נוהג אחריהם'. וביאר הטעם: 'אין כאן משום מרבה ברכות שלא לצורך, כיון שהוא מפסיק מפני כבוד השבת לקיים סעודה שלישית'. וכן נפסק בא"ח (או"ח סימן רצא סק"ג). אלא שגם כאן יש לחלק כי סעודה שלישית היא חיוב גמור מן התורה, וזה ממש צורך.

וכן איתא בהדיא בספר הפרדס (ספרי דברי רש"י סימן צח) 'וכי היכי דלא ליפשע בשבת ובצלות שלש סעודות, שרינן להו להפסיק אכילתו משום כבוד שבת ולברך ברכת המזון באמצע, ואף על גב דדעתיה למיכל טפי, הני ברכות לאו לבטול גינהו, אלא לקיים מצות שלש סעודות שציוונו המקום'.

לצורך מאה ברכות

בש"ל"ה הקדוש (שבת פרק נר מצוה ס"ק מז) כתב בגודל החיוב לברך בכל יום מאה ברכות: 'ומפני זה הטעם אומר אני, כי טוב הוא שכשיבואו פירות בשבת בתוך הסעודה, שיאחר לאכול מהם עד אחר ברכת המזון, כי ישכר בזה ברכה אחרונה. אבל בחול לא יעשה כן, משום ברכה שאינה צריכה'.

במגן אברהם (סימן רטו סק"ו) הביא דבריו ותמה לון דלא לא ירבה הכהן גדול בברכת התורה, כדי לזכות במאה ברכות. ועוד שאפילו לצורך סעודת שבת לא התירו התוספות להרבות בברכות. וגם הרא"ש בוודאי לא התיר רק לצורך מצוה גמורה מן התורה של שלש סעודות בשבת, אלא שהיה מותר עבור קיום דין אמירת מאה ברכות בכל יום.

פשוט להיכנס לבית הכנסת הצמוד ולשאל 'של מי הצרור הזה?' המוצא טען שצורה זו של הכרזה אסורה הלכתית, כי יש דין 'דרשה' שנעשה בדרישת סימנים, והכרזה בצורה של 'מי שאיבד שימסור סימן' הייתה ארוכה מכדי לעשות זאת תוך כדי שמתנהלת במקום תפילה. בעל הרכב שאל: האם יעלה על הדעת שמישהו המתמפללים בהחלטה של רגע יחליט ל'אמץ' מפתחות רכב שאינם שלו ולגנוב את הרכב? המוצא הסכים שאין כל צד כזה ובכל זאת טען כי הדין הוא 'דרוש' את המאבד אם רמאי הוא. על כך אמר בעל הרכב שלדעתו במקום שאין חשש גניבה, אם כן המאבד הטוען שהאבידה שלו, הוא בגדר 'דרוש' ועומד שאינו רמאי ואפשר להחזיר לו גם בלי סימנים. עם מי הצדק?

ת: על אף שאין להעלות על הדעת מראש כל צד רמאות שיכול לעלות בראשו של רמאי (כגון מישהו שמכיר ויודע שאחד המפתחות משמש לפתיחת דלת אחרת, או סתם אינש דלא מעלי שיכול לדרוש ממנו כסף שלא יעכב המפתחות אצלו) והחשש לרמאות אבידה רחוק, מכל מקום אין להחזיר הרכב שלא בסימנים כי כך ציוותה תורה¹⁸.

פועל מדימי ההפיצו שהכניס להוציאם לחוץ, ונחלקו האם יכול להודיע לבעליהם, להרמב"ם ושו"ע ר' נמדת חסירות (ע"פ הב"י וקצו"ח ס"ק ג) ו"לרא"ש ו"כ"ה הרמ"א מדינא צריך להודיע במקום שהוציא, ומידת חסירות להודיע מקודם לבע"ד שיהיום בארץ משומם. ב. הכניס ללא רשות וכלי הסגיה, הרמב"ם מוזהר דינו למי שטעה ונכ"ל, ולהרא"ש בזה אינו ראוי לשכור פועלים מדין הפיצי, אלא יכול להוציא בעצמו ורק למקום שלא יפסד שם. [ולברני יוחם רק כקיימא לאגרא יכול להוציא, אבל בקיימא לאגרא אינו יכול להוציא כלל]. ג. הכניס ללא רשות והדבר מפריע לבעלים, דינו מבואר בס"י שטע"ס (שם) שאם מילא חצו בחיור וכו' וכו' שכן וכו' הרי זו כנסת ויצא בדרכו וכל ששחבר בבנייתו ויצאיתו פטור, והיינו שיש שחבר כדי לעבוד מותר מבין עדין אינש דינא לנפשיה. [וכתב הרמב"ם דדיון זה רק בלא היה לו רשות למלאות]. הרי לפנינו שבאופן שהנחית את ההפיצו ללא רשות, הדבר שנוי במחלוקת אם ראשיהם להסליים למקום שאינו משומם בלי להודיע, והרבה פוסקים פירשו דגם דעת הרמב"ם שצריך להודיע מתי, [וכ"כ הטור הסמ"ע ו"ח"ב]. והחזיר יצא (הבבא דיבוי פתיש קט"א) כתב דגם לדעת הבית יוסף אין להוציא למקום שאין משומם. ו"כ"ב ב"א"מ (ח"ב סי' טו). וכן פסק בשו"ע הרב (שאלה ושכירות ס"ח). ועולה לדניא על פי דעת רוב הפוסקים שאין לסלק את החפצים למקום שיאבדו ללא הודעה לבעלים, ואם אי אפשר להודיעם ימכרם ויניח המעות.

18 ואם יש לי חפץ שירצה על דברי בעל הרכב, שאם מכרתי בצבירי, יש להקריא במוקם ולכן ודאי לא יקרו שיחא סילון שבועלים האמיתי נוכח במקום ולכן ודאי לא יקרו שיחא סילון, אולם כאמור אין לסמוך על כך ויש להחזיר רק עם סימנים. במראה (ניטין מה). מסופר כי אבי אביב חתום ב' כותאי, ושלח להם שיחזירו לו והשיבוהו: שלח סימנא, ואבי שלח להם סימנים! דחזורה כריסיה'. והחזירו לו את החמור ואמרו לו: לא אנו דנתמני את, לא היה שטרדנא ליה ניהלך, אטו כולי חמרי לאו כריסיהו חזירוין ניהו. והיינו שצבע החמור אינו סימן כלל. וכבר עמדו על' מודע החזירו לו בלי סימנים. ובספר משאת המלך (שם להג"ש"פ דסקין) העלה בצ"ע איך הותר להם להחזיר בלא סימן והרי מדין שמיטה על האבידה היא חייבים להחזיר רק בסמינא, ואף אם נאמר שהם לא היו מפקדים בחיור זה רק עדיין קשה אך אביי חושלים בלפני עיור' עיי"ש. ובמאירי (שם) כתב שהחזירו לו מהדין שחזיריהם לתלמיד חכם בטביעות עינא וזה הוא מה שאמר ולו אי לא דנתמני אתח וכו'. ועיי"ש בחתם סופר. וראה מה שכתב בתוכת שלח (ע"פ השו"ע סי' רסב ס"ד) אופן שמחזיר אבידה בלי סימנים, כאשר מצא מטבע במקום שהיו שני אנשים, דאם אין הוא של אחד ואין בו סימן, מכל מקום המאבד אינו מתייאש מכם שסובר שחברו נטל ממנו ואמר בלבו שמחר יתבע אותו דינא, ועל"כ בזה ודאי אף אביי בו סימן צריך לשאל פיהם דשמא יודו לו לזה של הוא והרי הוא יודע שלא נפל מאחר רק מאחד מהם, ואם יודה אחד לחברו של מי הוא בואא דצריך להחזירו לו וכו' דלא תאיד לחברו של מי הוא בואא דצריך להחזירו לו וכו' מודה שלא איבד הרי מוכח שבוודאי הוא המאבד, אולם במקום בו נמצאים אנשים רבים, אף אם יודו כולם שלא אבדו, אינו חייב להחזיר לטוען שהוא המאבד בלי סימנים, משום שיש תלות שהמאבד כבר התייאש מאחר שאין לו בו סימן, ואין לנו להמקין להודאתם אלא אבדו כי שמת עושים 'קונאי' להודות שלא אבדו, וזה המקבל יתחלק איתם אח"כ במציאה.

שנחלקו בזה האחרונים אין להקל בספק ברכות, ובפרט שיש חלק בין קיום מצות חלה לתקון החטא של חוה, ובין קיבוץ דמים לפעילות של האגודה.

ברכה אחת לשני חתנים ובשתי בריות

כתב הטור (אבה"ע סי' סב) בשם אביו הרא"ש שהורה שאם יש שני חתנים יברך לשניהם ברכה אחת, והוא תשובת הרא"ש (שו"ת כלל כו סימן ד) על מי שיש לו שני בנים למול, ומל אותם בשעה אחת זה אחר זה, אם יברך ברכה אחת לשניהם. בתשובתו הביא מה שכתב רבינו שמחה לברך ברכה אחת לשניהם, וכתב שאפילו לא היה התינוק השני נוכח בברכות שנאמרו על התינוק הראשון, רק שלא יסח דעתו בינתיים. וסיים שכן הורה גם על שני חתנים שיברכו 'שבע ברכות' אחד לשניהם.

תשובת רבינו שמחה הובאה בפסקי רבינו יוסף הלכות מילה (ובמרכי חולין סימן תרנז), ושם כתב שאין זה דומה לארבע כוסות של ליל הסדר שמברך על כל כוס בפני עצמה, כי שם כל היא מצותם להפרידן זו מזו, רק יש לדמות לברכת השחיטה שעולה ברכה אחת לכמה בהמות כל שאין הסחת דעת, וכן מצאנו בתפילין שברכה אחת עולה לשתייהן.

גם הרשב"א (ח"א סי' תנא) נשאל בנידון שני חתנים, והשיב לברך על שניהם כאחד, כשתי חבורות שאוכלות זו לעצמה וזו לעצמה, שאחד מברך לשתי החבורות. וכתב שמסתבר גם במוהל אחד שיש לפניו שני ילדים למול שמברך על שניהם ברכה אחת, וכן בכל מצוה. אמנם בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' קכז) כתב שהגם שמעיקר הדין בכל מצוה יש לברך ברכה אחת לשניהם, וכן הוא בסעודת שבע ברכות שלא בשעת חופה, מכל מקום החופה עצמה ראוי להפריד שיהיה ניכר שיש שם שתי חתונות, ולכך יפרידו את החופות והברכות לשני חדרים נפרדים, ומבואר שמפני צורך שיהיה ניכר שיש כאן שתי חתונות נפרדות, אין לחוש להרבות בברכות.

הראב"ה (ח"ב סי' תתיח) כתב שהראשונים נהגו שלא לערב נישואין של שני קרובים, אף לא של שני רחוקים יחד היו נוהגים מפני העין הרע, וכתב בהגהות מימוניות (אישות פ"י ה"ד) בשם ראב"ה דהגם שבברכת החתנים ראוייה לשני חתנים יחד, לא נהגו בברכה מפני עין הרע. ולאכארה מבואר בדבריו שמפני עין הרע אין לחוש למה שמרבים בברכות.

בשו"ע (אבה"ע סי' סב סעיף א) פסק שמברך ברכה אחת לשני החתנים, והרמ"א הביא שיש לחוש לעין הרע, וכתב שהמנהג לעשות לכל אחד חופה וברכה בנפרד, אבל בשבע ברכות שלאחר הסעודה מברכים לכולם כאחד.

גם לגבי ברית מילה לשני תינוקות פסק השו"ע (י"ד סי' רסה סעיף ה) כדעת הרא"ש שמברך ברכה אחת לשניהם, וגם הרמ"א לא העיר על דבריו, אבל הרי"ש (אבה"ע סי' סב סק"ו) כתב שהמנהג להיזהר גם בברית מילה שלא למול יחד שני תינוקות משום עין הרע, וכתב שהיה מקום לחלק שבברית מילה אין חשש כל כך לעין הרע, וכפי הנראה זו דעת הרמ"א שסתם לגבי ברית מילה לברך ברכה אחת.

והב"ח (י"ד שם סק"ט) הביא שיש מנהגים שונים אם לברך על כל תינוק בפני עצמו, וכתב שיש לתמוה מדוע לגבי ברכת חתנים כולי עמלא מצריכים ברכה בפני עצמה לכל אחד מהחתנים, ולגבי מילה יש אומרים לברך ברכה אחת לשניהם. וכתב שביותר הדבר תמוה, שבשלמא במילה יש טעם לחלק בברכתם, אחרי שאי אפשר לעשות לשני תינוקות ברית כאחד, נמצא שהן שתי מצוות נפרדות, וכדעת העיטור, אבל שני חתנים יכולים לעשות חופה כאחד, וראוי להם גם ברכה אחת, ואם בזה הקפידו לעשות שתי ברכות מדוע בברית מילה נחלקו המנהגים. וכתב שלכן נראה שבכל מקום שאין מנהג גם בברית מילה יביאו כל תינוק בנפרד, ויברכו לכל מילה בפני עצמה.

ביום שלמה (חולין פ"ו סי' ט) הביא תשובת רבינו שמחה הרא"ש שיש לברך ברכה אחת לשניהם, ושכן הדין גם בשני חתנים, אלא שהעולם נמנעו משום עין הרע (וכן כתב בכתובות פ"א סי' יח בשם התשב"ץ). וכתב שגם במילה משני תינוקות אחד שמקפידים אביהם דברו, ורק בשני תינוקות מאב אחד מקיימים את פסק הראשונים לברך אחת לשניהם, וכתב דשאם מטעם שחוששים לבוא לשהייה גדולה והיסח הדעת כשהם משני אבות.

והש"ך (י"ד שם סי' טו) הביא את דברי הב"ח שיש להשוות דין תינוקות לדין חתנים, לנהוג בשניהם לברך לכל אחד בנפרד, והביא גם דברי הים של שלמה שכתב

הטעם באינם של אב אחד, דשמה יבאו לידי שהיות גדולות והסח הדעת.

ונהדר לנידון דידן, דלא מבעי לעיקר הכרעת ההלכה לעשות לכולם ברכה אחת, שבוודאי אין להרבות בברכות, אלא גם למנהג לחוש לעין הרע במה שמאחד כמה בריות כאחד, הרי בנידון דידן כבר עושים סעודה אחת לכל בעלי הברית יחדיו, והדבר ניכר שפיר שמרבים לברך שוב, וניכר הריבוי שבדבר ומפליא את הלב, ואם משום עין הרע, הלא אדרבה יפחת עין הרע אם יברכו רק פעם אחת ולא ידעו כמה רבים הם הנימולים, ואם מצד חשש הסחת הדעת או שיחה, זה שייך דוקא כאשר עושים שתי בריות נפרדות, שיש הפסק במעשה הברית או יש לחוש שמא ישיחו או ישוה זמן מרובה, אבל כאשר באים לכתחילה לברך על כל הבריות יחד אין שייך זה. וטעם שיש להפריד החופות זה מזה, גם לא שייך בעניינינו.

מרבח בברכות, ומקבץ ברכות

ואולם, מצאנו תנא קדישא דמסייע על הדבר. כי רבינו האור החיים הקדוש בספרו ראשון לציון (י"ד שם) כתב שלענין דינא אם רוצים יכולים להיפרד כל אחד מבעלי הברית ולקבוע דעתם שאינם רוצים לצאת בברכת חברה, ואין לחוש לברכה שאינה צריכה, דכל זמן שנאמר ברכה שאינה צריכה היינו באדם שמחדש על עצמו חיוב ברכה חדש שאינו חייב בו, וכמו הכהן גדול דבמה שמביא ספר תורה חדש, מחייב עצמו בברכה. משא"כ בנידון דידן הוא חייב בברכה, רק שהוא יכול למעט בברכות על ידי שיוציא עצמו בברכת חברו, ובוזו אינו חייב. וכתב דהגם שמדברי המגן אברהם (סי' ריא סק"ט) מוכח שלא כדבריו, שכתב שתבשיל שבשעת הסעודה אינו חייב לברך עליו, לא יאכלו קודם הסעודה, דאסור לגרום ברכה שאינה צריכה. עכ"פ דינא נראה שכן עדיף, כי מצוי ביותר שמתחמת הברית השניה הם שהים הרבה, ויש הסח הדעת עיי"ש.

ולכאורה מדברי הראשונים שכתבו דבחנתם ובבריות יש לברך ברכה אחת, לא משמע דהדבר תלוי ברצון החתנים או בעלי הברית כלל. ומה שנהגו להורות לברך לכל חתן בפני עצמו, אינו אלא משום חשש עין הרע או משום הפרדת החתונות, וכן מה שמרבים בכל ברית בפני עצמה הוא מחשש את הפוסק והיחס הדעת.

ברכת השחר

בעיר צפת בתקופת גדולתה, הנהיג רבי ישראל די קוראל בבית מדרשו שלאחר שבאשמורת הבוקר אחר אמירת הקבשות והתחניות לאלוקים, היה כל אחד מהקהל מברך את כל ברכות השחר בקול רם, וכל הציבור עונה אחריו אמן, והם מבקשים לקיים בעצמם גדול העונה יותר מן המברך, ולזכות לומר בכל יום צ' אמינים, כמבואר בזהר הקדוש.

וכתב המבי"ט (ח"א סימן קיז) שאין להחזיק במנהג חדש זה, וראש לכל כתב דמה שנאמר גדול העונה מן המברך, היינו באופן שהעונה יוצא ידי חובה בברכה זו, ואם כן עדיף שישמע את הברכה מן החזן כמנהגו ויצא ידי חובתו, ממה שיברך אחר כך בעצמו.

ועוד כתב, דמה שכל אחד מברך לעצמו הוא ברכה שאינה צריכה, כמבואר בתוספתא (ברכות פ"ו ה"ט) 'עשרה שהיו עושים מעשר מצות כל אחד מברך לעצמו, היו כולם עושים מצוה אחת. אחד מברך לכולם'. וכתב האבודרהם (דיני ברכת המצות) שאם עשרה בני אדם מבקשים להניח תפילין או ציצית כאחד, ראוי להם שיברך אחד וכולם יצאו ידי חובתם. וכתב שכן הוא גם המנהג בעשיית מצוה אחת לכמה בני אדם, כשישבת הסוכה קידוש או המוציא, שאחד מברך לכולם. ומה שבהנחת תפילין ועניטוף הטלית כל אחד מברך לעצמו, הוא משום שאין כל הקהל מזומנים כאחד להניח ולהתעטף בשעה אחת. ועוד שבמה שהכל יוצאים בברכת החזן יש הידור מצוה, כמבואר בגמרא (ברכות נג.) שכאשר מביאים את האור במוצאי שבת להבדלה, לדעת בית הלל אחד מברך לכולם, שבאמר 'ברוב עם הדרת מלך'. והביא ראיה מתשובת הרא"ש בשם רבינו שמחה שבשתי בריות יש לברך ברכה אחת, והביא רבינו שמחה ראיה ג"כ מהתוספתא, ומבואר שאין להרבות בברכות שלא לצורך.

לבקשת רבי ישראל די קוראל שלח אליי המבי"ט תשובה זו, רבי ישראל חזר להעמיד דבריו, ובתוך דבריו כתב שכבר דיבר על כך בפני הגדולים בקושטאטנינה ובהם הגאון הנודע רבי יוסף טאייטצאק שאמרו לו שכן ראוי לעשות. בתשובה נוספת (ח"א סימן קפ) הרחיב

המבי"ט עוד להעמיד שיטתו, וראש לכל כתב שרבי יוסף טאייטצאק בשיבתו אשר בשלונקי לא הנהיג כן, רק החזן בירך להוציא את כולם.

המבי"ט בתשובתו מביא מדברי רבי ישראל שכתב כי מה שהובא בתוספתא שאחד מברך לכולם אינו הכרח, אלא יכולים הם לעשות כן שאחד יברך לכולם. וגם מה שכתב: 'לא תקרא ברכה שאינה צריכה כי אם שיהיה פטור ממנה ומביא עצמו לידי חיוב'. המבי"ט חלק עליו וכתב שהוא גם כן בכלל ברכה שאינה צריכה, והוסיף לחזק את דבריו.

בנידון זה כתב גם מהרש"ם (או"ח סי' א) וכתב שהן ברכות שאינן נצרכות, ויש ללמוד מן הכהן גדול (יומא סה:) שקורא את הפרשה בעל פה, כדי להמעיט בברכות. עוד הביא ראיה ממה שכתב הטור (או"ח סי' תקצא) דמאחר שקשה להתרכז לכוון לכל מה שיאמר שליח ציבור, מוטב שיתפללו היחידים בעצמם, ומבואר שבברכות קצרות שאין חשש זה, ראוי לצאת בברכה של השליח ציבור. ועוד הביא ראיה מתשובת הרא"ש הנוכח לברך על שתי בריות רק ברכה אחת, ושכן הסכים לדינא גם הרשב"א (ח"א סי' שפ) ובהדיא פירש הריב"ש (סי' שפ) הטעם משום ברכה שאינה צריכה.

בשו"ע (או"ח סי' ו סעיף ד) הביא מנהג זה שחידשו רבי ישראל, וכתב שאין לערער עליו לומר שכבר יצאו ידי חובה בברכה שאמר החזן, שאפילו כיון החזן להוציא, היה הם מתכוונים שלא לצאת. ובבית יוסף (שם) הביא מה שכתב בספר הגאון (ברכות סי' פט) בשם מהרי"ל, על מנהג אשכנז שהיו הזקנים כל אחד מהם מברך בתורו בקול רם ברכת נטילת ידים וחבריו עונים אמן אחריו, וכתב שאחר שאין מכוונים לצאת ידי חובה כל אחד מהם יכול לברך. ופשטות הדברים נראה כמנהג של רבי ישראל שלא יהיה אחד מברך והכל יוצאים ידי חובה.

ואמנם המבי"ט (סימן קיז) השיב שכל דברי מהרי"ל הם להתיר לחזור ולברך שהרי לא יצאו ידי חובה אחרי כי לא היונו לצאת, אבל גם מהרי"ל יודה שלכתחילה יברך אחד והכל יצאו ידי חובה. ועוד כתב שאפשר שדוקא בברכת נטילת ידים נהגו כן כיון שכל אחד כבר נתחייב בה כנסת את ידיו בביתו, אבל בשאר כל הברכות שמתחייב בהם רק אחר שמברך על נטילת ידים, הרי לך עליהם החיוב כאחד, ובוזו היו יוצאים בברכת החזן. ועוד כתב (סי' קפ) שכל מנהג אשכנז הוא דוקא בברכת נטילת ידים שהיא ברכה ראשונה של היום, שקודם לה אינו פותח פיו בשום דבר קדושה, בזה הקפידו שכל אדם יאמר אותה בעצמו ובבית הכנסת.

ותשובת מהרי"ל נדפסה בשו"ת מהרי"ל החדשות (סי' ב) ושם כתב לבאר מתי אחד מברך והכל יוצאים ומתי כל אחד מברך לעצמו, שיש פעמים שהציבור מתוועדים יחד לקיים מצוה והם מכוונים לצאת בה, אבל נטילת ידים של בוקר כל אחד כבר נטל בביתו, ולכן כל אחד מברך לעצמו. ודבריו הם מעין מה שכתב המבי"ט לחלק במצות נטילת ידים, אך כתב שם שכן הוא גם בברכת הלולב שאינם מתוועדים לעשות את המצוה כאחד, ולכן כל אחד מברך לעצמו. אלא שלדעת המבי"ט ומהרש"ם (סי' קפ) שיש חיוב למעט בברכות שאינן נצרכות, לא פירש מהרי"ל מפני מה יכולים הקהל לבחור שלא לוועד עצמם בברכת הלולב.

ברכת הבדלה וברכות ארוכות וקצרות

בשו"ת שערי ישועה (שערי הפרק יא) דן על מנהג כמה בני אדם ששומעים את הבדלת החזן, ומכוונים שלא לצאת רק לומר בעצמם את ברכת הבדלה על הכוס ביד המבדיל בקול, וראש לכל כתב שמאחר ואין הכוס בידם אינם יכולים לצאת בכוס שביד המבדיל, אך עוד כתב שהיא ברכה שאינה צריכה שהיה הם יכולים לצאת בברכתו, וכבר כתב המבי"ט מהרש"ם שאין לעשות כן, וגם השו"ע חלק עליהם לגבי ברכות השחר, היינו רק שיש לערער על המנהג, אבל מודה שאין לעשות כן לכתחילה.

וכתב שאין להקשות ממה שפסק השו"ע (או"ח סי' קפג סעיף ז) על ברכת המזון שיברכו הכל עם המברך בקול ולא יצאו ידי חובתם בברכות, כי טעם השו"ע מתבאר בבית יוסף (שם) בשם הרא"ש (כלל ד סי' יט) והארוחות חיים (ברכת המזון אות יא) שיש לחוש שלא יכוונו כל הברכה, ולא יצאו ידי חובתם. אבל בברכות הקצרות כמו הבדלה וכיוצא בזה שאין חשש, בוודאי אין להרבות בברכות שלא לצורך, וכתב שלפי זה יש לומר גם בברכות השחר כי הגם שכל אחת בפני עצמה היא קצרה, אבל כללות כל הברכות יחד הן

ריכוך כלי פלסטיק ע"י תבשיל חם

תכונה רבה הורגשה בישיבת "עטרת אריה" בני ברק עם השמע הבשורה על שבת התאחדות והתעלות מיוחדת במינה בצפון הרחוק סמוך ונראה לציון הקדוש במירון בשבת שאחר ל"ג בעומר אשר תיועד כאות הוקרה והערכה לכל הבחורים אשר יקבלו ע"ע ללמוד שבע שעות רצופות ביום המסוגל ל"ג בעומר.

כמובן מאליו היה ראובן ה'חברה' של הישיבה זה שקיבל את התפקיד להפעיל את המטבח במהלך השבת על הצד היותר טוב, בשום שכל תוכנה השבת כולה לפרטי פרטים ואכן התנהלה כמתוכנן כשהגישה השעה להגיש את הטשולנט בסעודת צפרא דשבתא שם לב ראובן שקערות ההגשה המהודרות החד פעמיות מתעוותות מעט ומשנות את צורתן בעת שפיכת התבשיל הרוחח לכולן, כבחור ירא שמים רץ ראובן לרב הישיבה לשאול את המעשה אשר יעשה ולברר האם אין דרך חשש איסור.

תשובה:

בתחילה נבאר את איסור הבישול בפעולה זו: מקור הדין בגמ' שבת דף עד: אמר רב אחא בר עוריא מאן דשדי סיכתא לאתודא חייב משום מבשל כלומר המכניס יתד לתנור להתקשות פעולה זו מחייבת אותו משום בישול ומקשה הגמ' פשיטא ומתמצת מהו דתימא לשרורי מנא קא מכיון קמ"ל דמיפרא רפי והדר קמיט, ומבאר רש"י (ד"ה דמרפי רפ) שהריפוי שמתפרה הינד ומתרכך זהו בישולו וכן כותבת הגמ' שם והא מאן דאורתא כופרא שמרתיה זפת חייב משום מבשל מפני שמרכך ומבשל את הזפת.

וכן פסק הרמב"ם (פ"ט מהלכות שבת הלכה ו') וז"ל: המתוך אחד ממיני מתכות כל שהוא או המחמם את המתכת עד שתעשה חגלת הרי זה תולדת מבשל וכן הממסס את הדונג או את החלב או את הזפת והכופר והגופרית וכיו"ב הרי זה תולדת מבשל וחייב, כללו של דבר בין שריפה גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל. והובאו דבריו להלכה במשנ"ב בסיו"ח ש"ח ס"ק א'.

בעצם איסור ריכוך דבר קשה האיסור הוא אפילו בכל שהוא ולא דוקא בשיעור גדול וכמו שכתב הרמב"ם לגבי הוצאה אשר מוציא דבר שנצרך לו חייב בכ"ש (פ"ג פתיחה להלכות שבת אות כ"ג, מנחת חינוך מוסד השבת אות ח' ועוד).

ואפי' שמלאכה זו אינה מלאכה המתקיימת לזמן מרובה (שהרי מתקשה) והרי כתב הרמב"ם (כ"ט מהלכות שבת ה"ג) שמלאכה שאינה מתקיימת אינה מלאכה שחייבים עליה בעשייתה. כתב באגלי טל (מלאכת האופה סק"ט אות י') שאפילו שבכל מלאכות שבת נצרכת המלאכה להיות מתקיימת במלאכת מבשל אי"צ להתקיים לזמן ארוך וכמו שמצינו בשבת גבי שהתיכור עופרת לסתום נקבים בקרשי המשכן ואפי' שחורת העופרת ומתקשה אחר זמן מה, אמנם כתב שדבר זה לא גרם לכן להיות אב מלאכה כיון שאינו חשוב כל כך מפני שבאמת אין זה דבר מתקיים אבל מ"מ עצם זה שפעולה זו היתה במשכן מחשיב א"צ תולדת מלאכת מבשל, אך בשביתת השבת (מבשל באר רחובות ס"ק ל"ג) חלק על האגלי טל הני"ל ומחלק שמה שכתב הרמב"ם שהמלאכה צריכה להתקיים לזמן מרובה זה רק בצביעה וכדומה שהם מלאכות שמעיקרן עשויות להתקיים לזמן ממושך אבל במלאכה שכל הייעוד שלה הוא לזמן קצר חיובה הוא בכך שמתקיימת לשעתה וכמו בהדלקת קיסם אף שהקיסם נגמר לאחר מעט זמן ואינו מתקיים לזמן ארוך ודאי שחייב וכ"ש בעופרת במשכן אשר לא רצו שהעופרת תשאר רכה אלא שמיד תתקשה בודאי נחשב זה כמלאכה המתקיימת שחייב מעיקר הדין.

בנידון דין אפי' שבפשטות יש לאסור ריכוך כלים כמבואר לעיל כתב בשבט הלוי (שו"ת שבט הלוי ח"ח אות ב') להתיר שכיון שאין דעתו לרכך את הכלי אין זה נחשב כמלאכה. ואפי' שבפשטות זה פס"ד ולא יעזור זה שאינו מתכוין לכן הוכיח מהמג"א (סקל"ו) בשם המ"מ שיש מלאכות שבלא כונה אינו בגדר מלאכה. וכ"כ בשולחן שלמה (שולי הגיליון כ"ו) וזה לשונו: נראה שכל שאינו מתכוין אינו ראוי לומר פסיק רישיה הוא וליחייב מפני שכהוא מתכוין עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לקטימת קיסם שכל שאינו קוטמו לחצות בו שיניו פטור, שכל שהוא מפני תקון כלי מי שאינו מתקנו פטור ואפי' לר"י שמחייב דבר שאין מתכוין.

וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"י ס"י קס"ד) ע"פ החיי אדם בנשמת אדם כלל כ"י סעיף א' דפ"ה הרמב"ם אין איסור באופנה זה דאיסור הבישול הוא כשמתכוין לבשל ולרכך ואם אינו מתכוין ולא ניחא ליה בזה אינו חייב.

וכן בשו"ת מגדנות אליהו (ח"ב ס"י פ"ח) דן בכך בהרחבה ע"ש ומביא שם עוד טעם להתיר ע"פ החיי אדם (כלל י"ח סעיף ג') שכתב שמותר ליטול מאכל לבהמה בכברה וליתן לתוך האבוס אע"פ שהמוץ נופל דרך נקבי הכברה כיון שאינו מתכוין לכך ובנשמת אדם שם כתב דאינו פסיק רישא דדין זה נאמר דוקא כשעושה מלאכה בדיו ורק אינו מכיון לפעולת המלאכה אבל במאכל לבהמה אינו מרקד בידים אלא נותן האוכל בכברה והאוכל נופל מאליו ולא ע"י פעולה ישירה של ריקוד ולכן כתב שם לדמות ולהתיר בנידון דידן שהרי אין זה דרך ריכוך הכלי ע"י שפיכת תבשיל חם לתוכו וכיון שכך אין לדון מקרה זה כפס"ר כיון שאינו עושה מעשה המלאכה בידי ורק אינו מכיון אלא כלל לא עושה מלאכה בצורת עשייתה.

וכן התיר בשולחן שלמה הנ"ל כיון שאין הריכוך בשיעור שגילים לרכך פלסטיק ולעשות ממנו כליים וצורות, וכן מובא שהקל בכלי פלסטיק כיון שזורקים לאחר השימוש.

וכן הביא בספר מאור השבת משמו (ח"ד מכתבי הגרשו"א מכתב ג') והוסיף במאור השבת שאין בכך משום חשש סתירת קלקול הכלי מפני שעדיין משתמש בכלי זה גם אחרי שהתרכך מעט והשתנתה צורתו, ואין לחשוש לשימוש עתידי בכלי כיון שזורקו לאחר השימוש.

וכן הובא טעם להתיר מהגרשו"א בהלכות שבת בשבת (פ"ה הערה 23) כיון שהאיסור הוא לרכך דבר קשה וכלי פלסטיק חד פעמיים הם רכים מעיקרם.

אך שאלת הגר"ק (חוט שני ח"ב פ"ח ע"מ קנז) אסור לשפוך מים חמים וכן תבשיל חם כשברור שתשתנה צורת הכלי משום שמרכך בכך דבר קשה וכנ"ל לאסור, אמנם כתב שאם אין ברור שתשתנה צורתו כיון שאין כונתו לרכך וגם אין לכך חשיבות של בישול מותר.

וכן הביא במגדנות אליהו הנ"ל שבמקרה שאינו יודע בודאות שיתרכך הכלי ודאי מותר כפי שכתב הט"ו (בסימן סט"ז סק"ג) וביה"ל שם (ד"ה ולכן) וכן כתב בהגהות רעק"א בשו"ע י"ד (סי פו ס"ו בהג"ה) להקל בספק.

העולה לדינא:

כשאין ברור שהכלי יתרכך ודאי לכל הדעות מותר להניח בתוכו תבשיל חם. ואפי' שיועד שיתרכך הכלי מעט הסכמת רוב הפוסקים להקל.

ארוכות, ועשו לבא לאיבוד הכוונה, לכן עדיף שיברך כל ברכות השחר בעצמו, אבל ברכת הבדלה בוודאי הטוב שיצא ידי חובתו במה שישמע אותה מהש"ץ.

ובברכי יוסף (או"ח סי' רצה אות ה) הביא את דבריו והרבה לתמוה. סוף דבר כתב שם שאחרי שהשו"ע הכריע היפך דעת מהרשד"ם והמבי"ט, וכן עמא דבר הכרעת השו"ע, שוב אין לחשוש לברכה שאינה צריכה. ועוד הביא מה שכתב המגן אברהם (סי' תרי"ט סק"ג) גם לגבי ברכת שהחיינו בליל יום כיפור, שעכשיו על הרוב אין הש"ץ מכוון כנדרש להוציא את הרבים ידי חובתם, לכן נכון שהכל יברכו כל אחד לעצמו, וכתב שכן הוא גם המנהג בברכת ההלל והלולב שכל אחד מברך לעצמו. והרי דבריו הם בברכה הקצרה, ואם כן הוא הדין בברכת ההבדלה.

דעת שו"ע הרב

בשו"ע הרב (סי' ר"ג סעיפים ו-ז) כתב הכרעה בנידון ליישב הרבה דינים הנראים כסותרים בנידון זה, וכתב שבברכת המצות יכול כל אדם לברך בעצמו לפי ש'מצוה בו יותר מבשולחו' ואין זה נקרא ברכה שאינה צריכה, וכן יכולים לצאת ידי חובה על ידי החזן ולקיים 'ברוב עם הדרת מלך'. וכתב שאין זה דומה לברכת הנהנין, שכאשר הם אוכלים כאחד, הם נחשבים כגוף אחד הנהנה, ויש להם צימיוף גדול, וראוי להם לברך גם כן כאחד ולצאת ידי חובתם. וכתב שהוא הדין בברכת המצות שנעשים על ידי כל הציבור יחד, וכגון קריאת המגילה ותקיעת שופר, או ביושבים בסוכה אחת, שראוי שאחד יברך והכל יצאו ידי חובתם. ועוד כתב שבמצוות שכולות המעשיות על ידי ציבור כאחד, יותר טוב משום ברוב עם הדרת מלך שיצטרפו עצמם לעשות המצוה כאחד, ואז גם אחד יברך והכל יוצאים ידי חובתם, אך כתב שאין חיוב דובר כי יש גם מעלה במה שאדם מקיים המצוה בעצמו, ובדבר זה תלוי הנידון של קידוש והבדלה אם כל אחד יברך לעצמו או יצא ידי חובתו.

ועוד כתב שכל זה הוא כשכל אחד מקיים מצוה בשלימותה, אבל אם בין כולם נעשית מצוה אחת שלימה אחד מברך לכולם בכל ענין, ואין רשאים לברך כל אחד לעצמו, כגון בני ביתו של בעל הבית שבודקין את החמץ בחדר אחד מן הבית שלא נשלמה המצוה ולא יצא ידי חובת ביעור חמץ עד שיבערנו מכל חזריו, ואפילו רבים שעושים מצוה אחת שכל אחד לאדם אחד, כגון שמפרישין חלה מעיסותיו או קובעים מזוזות בפתחיו או מלין את בניו בשעה אחת אין רשאים לחלק, אלא צריכין לעשות ביחד כדי שיברך אחד לכולם, שכיון שלא יצא ידי חובת מצוה זו עד שיעשה כולה, הרי לא נגמרה המצוה עד שיעשה כולם, ולכן די בברכה אחת ואסור לגרום ברכה שאינה צריכה. וסיים כי אם מלים שני תינוקות של שני בני אדם רשאים לחלק ולמולם בזה אחר זה ולברך כל אחד לעצמו, ונכון לעשות כן מטעם שנתבאר ביורה דעה. רק שלא זכינו לדבריו ביורה דעה לדעת טעמו.

העולה בנידון דידן

מבואר שנחלקו גדולי הפוסקים באופן בו שני בני אדם חייבים כל אחד בברכה בפני עצמו, והם יכולים שאחד יברך והשני גם הוא יצא ידי חובתו, אם חייבים לעשות כן, או שהם רשאים לברך כל אחד לעצמו.

דעת המבי"ט מהרשד"ם שערי ישועה והמגן אברהם, שאינם רשאים להיחלק, רק ביש טעם נכון לחלק. ודעת רבי ישראל הראשון לציון והברכי יוסף שרשאים להיחלק שכל אחד יברך לעצמו, וכן הוא לכאורה גם דעת השו"ע. אמנם המתירים לא ביארו כיצד הם מפרנסים מה שכתבו הראשונים לגבי שני חתנים ושתי בריחות שיש לברך ברכת אחת לשניהם, אא"כ יש חשש עין הרע, או חשש שהייה והיסח דעת או שיחה, או כשיש חשש שלא יכוונו ליבם לצאת ולהוציא ידי חובתם.

להלכה:

בנידון דידן מאחר וכידוע עיקר העין הרע הוא מצד ההתפלאות של הרואים, ולכאורה יש לומר שיותר יש עין הרע בעצם במה שמפרידים את הברכות שהדבר מדגיש כמה מרובים הם הנימולים, מאשר אם עושים ברכה אחת ולא ניכר כל כך ריבוי הנימולים. גם חשש שהייה או שיחה לא שייך אחרי שהכל יכולים לצאת בבת אחת במה שאחד מברך לכולם. גם לא שייך הטעם שאינם מכוונים לצאת ולהוציא, שהרי בברכת אשר קידש אין הנימול יוצא ידי חובתו בברכת המברך, רק הוא ברכת השבת אחת אומרים בשעת הברכה, ולכן כאן שייכות לחשש זה.

אמנם לדעת הסוברים שאין חשש ברכה שאינה צריכים כאשר יש שני חיובים נפרדים לברכה, לכאורה גם בנידון דידן, מאחר והן שתי בריחות נפרדות, כל אחת מהן היא סיבה בפני עצמה להצריך לשבת, ואינם חייבים לאחד עצמם לצאת ידי חובתם בברכה אחת. ואם אמנם שאין הדבר מחייב עם פשטות הראשונים והכרעת השו"ע והרמ"א, עכ"פ הרי כתב בראשון לציון שראוי לסמוך על זה להתיר לברך שתי פעמים, וכן כתב בשו"ע הרב, לכן נראה שאותם שעשו כן יש להם על מי לסמוך.

ישנו מנהג [לא ידוע כל כך] המובא בשולחן ערוך לפיו אין לעשות מלאכה בלילי ספירת העומר, בשורות הבאות נסקור את מקור המנהג וטעמו, את ההחלטות אף לפי הנהגות אחרות, ואת מנהגינו אנו, וכמו כן האם יש ענין להחמיר לנהוג כך. תשובה:

מקור המנהג

בטור סוף הלכות פסח (סימן תצ"ג) הביא מנהג זה וכך לשונו: "מצאתי כתוב מנהג שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה עד שחרית, משום תלמידי רבי עקיבא שמתו סמוך לשקיעת החמה ונקברו אחר שקיעת החמה והיו העם בטלים ממלאכה על כן גזרו שלא לעשות שמחה בינתיים ונהגו הנשים שלא לעשות מלאכה משתקעת החמה. ועוד, שאנו סופרים העומר אחר שקיעת החמה וכתבי: "שבע שבתות תמימות תהינה" מלשון "שבות" ולשון שמיטה... מה שנת השמיטה אסור במלאכה אף זמן ספירת העומר" עד כאן לשונו. הנה, ביאר הטור שני טעמים למנהג זה א. פטירת תלמידי ר"ע בזמן ספירת העומר ואכן כך הביא גם השולחן ערוך (סימן תצ"ג סעיף ד') שכן נהגו הנשים.

נפק"מ למעשה

ובט"ז שם ביאר נפקותא למעשה בין הטעמים אם כבר ספר ספירת העומר, דלמעשה ש"זמן הספירה" אסור במלאכה ככתוב: "שבע שבתות" הרי שלאחר שספר מותר ואילו לטעם שמתו בו תלמידי ר' עקיבא אזי אסור עד שחרית "נפקא מינה" נוספת מבואר בפרי מגדים שם דאליבא ד"בית יוסף" שסובר שביום ל"ג בעומר פסקו תלמידי רבי עקיבא למות אזי לאחר ל"ג בעומר שוב מותר כבר בעשיית מלאכה בלילה ואילו לטעם ד"זמן ספירה" אזי אסור עם עצרת דאז פוסקים מלספור. ומסיק ה"פרי מגדים" דלפי זה אחר "לג בעומר ולאחר שמנה הספירה לכולי עלמא מותר. ויש לציין שהשנה ברורה בשער הציון (ס"ק ט"ז) כתב דלעניות דעתו אף לטעם הראשון אי אין אסור לאחר שקיעת החמה כל זמן שיעור קבורה ולא כל הלילה ובפרט לאחר ל"ג בעומר, וזהו למרות שבטור כתב במפורש "משקיעת החמה ועד שחרית".

מי ומי בכלל המנהג

והנה, לטעמים הללו נראה שאין חילוק בין אנשים לנשים ואכן כך כתב בח"ק יעקב" וב"כנסת הגדולה" שהוא הדין אנשים אמנם באליה רבה כתב שהנשים נהגו כן זכר לנשים צדקניות שהיו בימי רבי עקיבא שקדמו אצל תלמידיו להתעסק בהן, ובערוך השולחן (בסימן תצ"ג) באר את לשון הטור ונהגו הנשים כלומר: דהמנהג היה לכל, מפני שהתלמידים מתו לאחר השקיעה, אלא שלא קבלו עליהם מנהג זה אלא הנשים.

המלאכות האסורות

והנה זה ודאי שגם למנהג זה אין כל המלאכות בכללן ובכך החיים (תצ"ג) כתב בקיצור: "הינה, מלאכה גמורה וארוכה, כן כתבו האחרונים" ובפסקי תשובות הביא דברי אשל אברהם דכל מלאכה שמותרת בחול המועד ואפילו לשיטה אחת אינה בכלל המנהג! והביא שם שמוכח מדבריו שלכתוב סתם ושאר כתב מעשה אומן וציוור מעשה אומן יש להחמיר.

מנהגינו

בערוך השולחן הנ"ל מסיים את דבריו במילים: "וגם עתה יש נשים שנוהגות כן" מוכח שבזמנו [לפני כמאה שנים] היו שנהגו כן, אמנם בחק יעקב על השו"ע כתב: "ולא ראיתי נוהרים בזה אף הנשים" ובכך החיים הנ"ל הביא בשם ש"ת דוד סימן רע"א: "אם רואים שגם הנשים עוסקות במלאכת התפירה והאריגה וכמה מלאכות ועל כן כתב "דלא יש חיוב כלל בזה!" ומי שנהג לעשות זכר זה נהג, ומי שלא נהג לא נהג, ואפילו שכתבו סתם: "ונהגו הנשים" לא כל הנשים קאמר אלא מקצתן אותן שנהגו נהגו ובנשים שלא נהגו לא נהגו ואין מחמתן באותן שלא נהגו ליבטל! עד כאן דבריו. ובש"ת דברי יצ"ב האריך לרונ בענין זה והביא עוד כמה וכמה טעמים למנהגינו שלא לנהוג מנהג זה: א. אנו נוהגים שלא להסתפר מחמת אבילות על תלמידי רבי עקיבא ודי בזה ולא במניעת מלאכה. ב. יתכן שכל מנהג הנשים הנ"ל הוא לאלו הנוקטים שאשה חייבת בספירת העומר אך לדין דקיימא לן דלא יספרו אם כן אין זמן המנהג מוגבל לזמן מסוים אלא כל הלילה וזה לא רצו שיתבטלו שהבטלה מביאה לידי שעמום.

ג. חשש נוסף שאם יאסרו במלאכה ירצו לספור ספירת העומר ובה לא נהגינן. ד. ולגבי אנשים א. בזמנינו לא שכיח כ"כ שיעסקו במלאכה בזמן זה דמתפללים מעריב סמוך למנחה ובינתיים נשארים בבית הכנסת. ב. גם יש לחוש שאם יאסרו עד ספירת העומר במלאכה יבואו לספור מבעוד יום בהחפזם למלאכתם וצריך מאוד להיזהר לא להקדים את צאת הכוכבים. ה. אפשר עוד שמקור האיסור הינו להסוברים דספירת העומר דאורייתא אבל להכרעת רוב הפוסקים היא מדרבנן הקילו במנהג זה. ומסיים בטעם נוסף ומעניין דלפי הטעם הראשון המובא בטור דנפטר קודם שקיעת החמה ונקברו לאחריה ונמצא לפי זה שהולנו דלדעת הרבה פוסקים הלאו ד"לא תלין" הנאמר במת הוא שלא יעבור עליו שקיעת החמה שמצינו בנביא יהושע שאת ה"גבעונים" כיון על ידי שהלינו אותם על העץ, ונמצא לפי זה בהני מקומות לא ינחה להו במנהג זה דהיי כפגם ובזיון בתלמידי רבי עקיבא שנענשו בזה, והבן, עד כאן דבריו, ונמצא לפי חלק מהטעמים שמבאר דלא רק שלא נוהגים כן עתה אלא אף יש למנוע מלנהוג כן וכמבואר, וכמו שמצינו שם (סימן רט"ז): "ולא ראיתי במקומות שלנו ואצל אבותינו הקדושים שינהגו בזה".

מלווה שהעביר כספים ללווה - אם הדבר הוא הוכחה שהלווה פרע

תקופה ארוכה לאחר שלוח ערובי חיים מראובן סכום כסף וחתם על שטר כדת וכדין, הגיע המלוה עם שטרו, וביקש מהלווה לפרוע חובו, הלווה נזעק שכבר את החוב לפני זמן רב, אבל המלוה הוכיח שאין בדבריו אמת דשטר ההלוואה עדיין בידי המלווה וכלל ידוע ד"שטרך בידי מה בעי" הוי הוכחה שהחוב לא נפרע, להגנתו טוען הלווה דלא יתכן שלא פרעתי לך את חובך, משום שכבר תקופה ארוכה שיש בינינו קשרי משא ומתן והרבה פעמים העביר המלוה כסף עבור קניית מטלטלין או פירעון חובות שבעל פה שביניהם ואם האמת כדברך שלא פרעתי החוב מדוע לא תפסת מעות שלי שהיו בידך עבור החוב.

המלווה טוען שהוא משתדל לילך בדרך המלך ולכן לא תפס סכומי כסף שלא היו קשורים להלוואה ובדעתו היה ביום מן הימים לבקש שיפרע את ההלוואה, הצדק עם מי האם זה שהמלווה העביר כסף ללווה ולא תפס בחובו הוי הוכחה שהלווה כבר לא חייב לו אף נגד שטר?

תשובה:

כשהלווה קנה מהמלווה קרקע או מטלטלין

א. במס' כתובות (דף ק:) נחלקו אדמו"ן וחכמים במשנה המוציא שטר חוב על חבירו והלה הוציא שמכר לו את השדה הכוונה שכשהלווה הוציא שטר שהמלווה מכר ללווה שדה וזה הוכחה שאינו חייב לו. דא"כ היית צריך לגבות חובך ולא ליתן לי קרקע, אדמו"ן אומר יכול לומר אילו הייתי חייב לך היה לך ליפרע את שלך ולא ליתן לי השדה, וחכמים אומרים זה היה פקח שמכר לו את השדה כדי שיוכל למשכנו.

ובגמ' נתבאר דהמחלוקת הוא במקום שכותבין את השטר ואח"כ נותנין הכסף ונחלקו האם היה צריך למסור מודעה לפני המכירה על ההלוואה אבל במקום שקודם נותנים את הכסף ודאי הוי הוכחה שאין חייב דהיה עליו לתפוס המעות גם לדברי חכמים. וכן נפסק בשו"ע (סי' פ"ה סעיף א).

ובקצות (ס"ק א) ובנתיבות (ס"ק ב) כתבו דאף במקום שקונים בכסף לחוד הוי הוכחה מזה שכתב שטר ודלא כתומים (ס"ב ו) ובדין זה שלחכמים הסביר רק משום שיכל למשכנו ולולא זה נראה דיש הוכחה שאינו חייב לו.

ונתקשו הפוסקים מדוע לא יכול לומר המלווה דהיה צריך למכור השדה והיה צריך למעות ומצא רק את הלווה שיקנה את השדה ולא רצה שהמכירה תתבטל ולכן לא מסר מודעה ובסמ"ע ח"י (ס"ק ד) דיכולין לומר לו דלא היה לו למכור למי שיהיה אח"כ פתחון פה עליו ע"י מכירה זו. ולכן רק משום שעדיין יכול למשכן בחובו לא הוי הוכחה מזה שלא מסר מודעה, ולדבריו אם המלווה מכר מטלטלין אפילו שהלווה משך את המטלטלין ורק אח"כ שילם (ולא היה לו מה לתפוס) הוי הוכחה דהיה צריך למכור לאחר ולא למי שיהיה פתחון פה. ובנתיבות (ס"ק ד) מבאר דעיקר ההוכחה דאף במקום שכותבין ואח"כ נותנין אם היה אומר בשעת קבלת המעות שהוא תופס בעבור חובו אף שהמלווה נותן לו בפירוש על דעת המבטל, תוך כדי דיבור קבלת המעות יכול הוא לומר שתופס עבור החוב והמקח מתבטל ואם כן הוי הוכחה שאין חוב דיכל לתפוס המעות לחובו תוכ"ד, וע"כ אם יש סברא דהוא יכול למשכן הוי הסבר מניח שעדיין החוב קיים ורצה שהמקח יצא לפועל ומשום שידע שאם ירצה יכול לגבות ממנו (כשהו בידו, ולפי"ז הוי כמו שאמר שמשעבד גם קרקעות שיקנה לאחר ההלוואה).

ולפי"ז מבאר הנתיבות דכשהמלווה מכר מטלטלין והלווה עשה משיכה קודם נתינת המעות לא הוי הוכחה דאין סברא כזו דהיה לו למכור לאחר ורק משום שיכל לתפוס המעות בתוכ"ד ולבטל המקח ובמטלטלין זה לא שייך דהם כבר בידי הקונה.

כשהלווה מכר מלואו

ב. כשהלווה מכר מלואו מטלטלין או קרקע פשוט דאם העביר החפצים או הקרקעות לפני התשלום המלווה היה צריך לעכב תשלום משום החוב ונחלקו האם גם באופן שמשלמים קודם האם היה צריך לתבוע זה בחוב ולא לשלם או דחשש שיפרע לו בקרקעות או במטלטלין אחרים, ולדעת המחבר בכל אופן שקנה קרקע הוי הוכחה שפרע חובו וביארו הנתיבות דלא היה לו ליתן שהשיעבוד שהיה לו בחובו ואבד, ולהשי"ך יכול לטעון שרצה את הקרקע הזו דוקא וחשש שאם יתבע לא יתן לו, ובנתיבות (ביאורים ב) פסק דהעיקר כהרמ"א.

כשהמלווה לוח כסף מהלווה

ג. אם יש הוכחה שהמלווה לוח כסף מהלווה לאחר זמן פירעון ההלוואה נחלקו הראשונים דעת הרמ"א דעה א' בשו"ע דתמיד זה הוכחה דלא היה למלווה להיות עבד של הלווה, ודעת הרמ"ק דעה ב' בשו"ע שאם מדובר במקום שקודם כותבין השטר יכול לטעון שהיה צריך למעות ולא היה לו אפשרות אחרת, ודעת בעל המאור שלא הוי הוכחה דיכול להיות שחשב שיגבה מהלווה עידיית והוא יגבה זיבורית.

ובשו"ע הביא ב' דעות דהרמ"א והרמב"ן והשי"ך הכריע כהרמ"א והנתיבות פסק למעשה כדעה א' בשו"ע דאין דרך ללות עד שפורע חובו תחילה ואף שההלוואה השניה לזמן ארוך. וכן כתב הפת"ש (עמ' ד) בשם החתם סופר (ח"מ סי' ס) דאין לסמוך על השי"ך בסי' פ"ה ס"ג. כי נעלמו ממנו דברי הרמ"א דלא נתפ? אותו הספר בימיו.

ד. אם הלווה מוכיח שהמלווה פרע לו חוב בתקופה שאחר זמן פירעון ההלוואה כתב הרמ"א דהוי הוכחה שאין חוב ודוקא כשברור שהפירעון היה אחר זמן הפירעון דאם זה לא ברור או שיכול להכחיש לא הוי הוכחה וכדלקמן.

ה. כל האופנים הנ"ל הוי הוכחה רק כשנעשו בעדים דהמלווה לא יכול להכחישם, אבל אם נעשו בין המלווה והלווה באופן שיכול המלווה להכחיש לא הוי הוכחה דנאמן משום שיכל להכחיש לא הוי אנו שהדי דאין הלוואה.

ו. אם יש דין ודברים על השטר וטוען שהוצרך למעות ולא היה לו פנאי לרונ ברמ"א (ס"ג) כתב דלא הוי הוכחה ובנתיבות (חידושים ח) פסק דבמקום שנותנים קודם הכסף הוי הוכחה דהיה עליו לתפוס.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com